

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL
VE
OTANTİKLİĞİ SORUNU**

Yüksek Lisans Tezi

İsmail ERGİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ

Samsun, 2015

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL
VE
OTANTİKLİĞİ SORUNU**

Yüksek Lisans Tezi

İsmail ERGİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ

Samsun, 2015

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

15/ 06/ 2015

İsmail ERGİN

TEZ KABUL VE ONAYI

İsmail ERGİN tarafından hazırlanan “Risale-i Nur’da Estetik Delil ve Otantikliği Sorunu” başlıklı bu çalışma, (Savunma Sınavı Tarihi) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle /oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Baskan : _____

_____

Üye : _____

_____

Üye : _____

_____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

__ / __ / ____

Enstitü Müdürü

(İmza ve Mühür)

ÖZET

Risale-i Nurda Estetik Delil ve Otantikliği Sorunu

İsmail ERGİN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Din Felsefesi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Nisan/2015

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ

Bu tez çalışması, geleneksel İslam düşüncesinde belirgin izler bırakmış olan, buna karşılık çağdaş Din Felsefesinde diğer delillere oranla kendinden daha az söz edilen Estetik Delil'in, Risale-i Nur'a referansla, mantıksal uzantılarının keşfine yöneliktir. Amacımız, Estetik Delil'in Tanrı'nın varlığını kanıtlamadaki gücünün yakın geçmişimizden bir örnek eşliğinde serimlenmesi ve söz konusu örneğin, estetik alan içinde kalınarak ne derecede orijinallik içerdiğinin tespitidir.

Bu bağlamda araştırmamız temel olarak iki kısma ayrılmıştır. Birinci bölüme geçmeden önce; genel anlamda '*Estetik*' ve '*Estetik Delil*' üzerinden '*Din Felsefesi*' ve '*Risale-i Nur*' dolayımında kalınarak konu açılmaya çalışılmıştır. Ardından gelen ilk kısımda Risale-i Nur'daki Estetik Delil söyleminin gücü sorgulanmış ve ikinci kısımda ise, yine Estetik Delil açısından bu eserin kaynaklarının orijinalliği, İslam düşünce tarihine referansla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Estetik Delil, Tanrı, Risale-i Nur

ABSTRACT

The Problem of Aesthetic Argument in Risale-i Nur and its Authenticity

İsmail ERGİN

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Philosophy of Religion, Master, April/2015

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Hasan ATSIZ

This thesis has intended to discover the logical extensions of Aesthetic Proof that left significant impact on traditional Islam thought, whereas it has been less focused compared to the other proofs in modern philosophy of religion by reference to Risale-i Nur. Our aim is to expose Aesthetic Proof's strength on proving God's existence in a light of recent example and to prove how much the example is original in area of aesthetics.

In this context, our study has been divided into two parts. Before starting the first part, the topic has been tried to clarify based on 'Aesthetic' and 'Aesthetic Proof' in 'Philosophy of Religion' and 'Risale-i Nur' context. In the following first part the strength of Aesthetic Proof discourse in Risale-i Nur has been questioned and in the second part the originality of the sources of this work has been tried to be determined with a reference to the history of Islamic thought.

Key words: Aesthetic Proof , God, Risale-i Nur

ÖNSÖZ

Geleneksel İslam düşüncesinin yakın tarihimizdeki önemli bir temsilcisi olan Said Nursi'nin kaleme almış olduğu eserin kısmi bir bölümü bu tezin konusunu oluşturmaktadır. Her şeye gücü yeten bir yaratıcının varlığı ve bu varlığa dayanan klasik ontolojik yaklaşımı, orijinal bir üslupla dile getirmiş olan müellifin, "Risale-i Nur Külliyyatı" adını verdiği eserde kadir-i mutlak bir yaratıcının bulunabilen her türden dayanakla ispat edilmeye çalışılması öncelikli bir konumda yer almaktadır. Risale-i Nur'un oldukça kapsamlı bir muhtevayı barındırıyor olmasından hareketle ilgi alanımızı daha sınırlı bir alana yönlendirdik. Bu bağlamda Said Nursi'nin, âlemde tecrübe edilen güzellikten hareketle, bu güzelliği var eden bir yaratıcıya yönelmesinin, Risale-i Nur Külliyyatı içerisindeki mantıksal uzantılarının keşfi birinci önceliğimiz olmuştur.

Araştırmamızın ikinci aşaması ise, ele aldığımız eserin, estetik alan içinde kalınarak ne derecede orijinallik içerdiğinin tespitidir. Bu amaçla, tezin ana bölümlerine geçmeden önce din felsefesi açısından Estetik delilin ve Risale-i Nur'un buradaki yeri ve önemine kısaca değinilerek giriş yapılmıştır. Çalışmamızın birinci bölümünde, Risale-i Nur'da estetik delil, temel yaklaşımlar ve kavramlar çerçevesinde incelenmiştir. İkinci Bölümde ise estetik delilin eserdeki otantikliği sorunu üzerinde durulmaya çalışılmış ve sonuca gidilmiştir.

Bu çalışma esnasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, tenkit ve tashihleriyle çalışmanın nihayete ermesini sağlayan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan ATSIZ'a, hem ders hem de tez aşamasında kendilerinden istifade ettiğim bütün hocalarıma, değerli jüri üyelerine ve beni sabırla destekleyen güzel aileme şükranlarımı sunarım.

İsmail ERGİN

Samsun

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	vii

GİRİŞ

Din Felsefesi Açısından Estetik Delil	5
Din Felsefesi Açısından Risale-i Nur	16

BİRİNCİ BÖLÜM²⁷

RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL

1.1. Güzellik Sorunu ve İki Temel Yaklaşım.....	27
1.1.1. Apriori Yaklaşım: Mutlak Güzel Olarak Tanrı.....	28
1.1.2. Aposteriori yaklaşım: Güzelliğin Kâinattaki Yeri	31
1.2. Estetik'in Kavramsal Açılımı.....	35
1.2.1. Yüce (<i>Celal</i>), Güzel (<i>Cemal</i>) ve Mükemmel (<i>Kemal</i>).....	37
1.2.2. Esmâ-i Hüsna ve Sanat	45
1.2.3. Mana-yı Harfî ve Mana-yı İsmî	54
1.2.4. Aşk ve İhsan.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL'İN OTANTİKLİĞİ SORUNU

2.1. Estetik Delilin Kur 'ani Temelleri.....	62
2.1.1. Kâinatın Güzelliğini Ele Alan Ayetler:	63
2.1.2. Mutlak Güzeli ve O'nun Esmasını İfade Eden Ayetler:	64
2.1.3. Her İkisini de Kapsayan Ayetler:.....	66
2.2. Kaynak Olarak Gazali Düşüncesi.....	68
2.3. Kaynak Olarak İbn Rüşd Düşüncesi.....	74
2.4. Kaynak Olarak Tasavvufî Düşünce.....	76
2.5. Kaynak Olarak Hz. Ali Düşüncesi ve "Celcelutiye" si	79
SONUÇ	86
KAYNAKÇA.....	90
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
krş.	: Karşılaştırınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Terc.	: Tercüme eden
O.M.Ü.	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İSAM	: İslami Araştırmalar Merkezi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Hz.	: Hazreti
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfadan Sayfaya
t.y.	: Tarih Yok
Yay.	: Yayınevi
İhya.	: İhya-u Ulumid'din
R.N.K.	: Risale-i Nur Külliyyatı
D.İ.A.	: TDV İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
T.D.K.	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Tanrı'nın varlığı problemi, din felsefesinin ilgilendiği temel konulardan birisidir. Felsefenin özel bir alanı olan metafizik söz konusu olduğunda pek çok filozof bu konuda benimsemiş olduğu sistem çerçevesinde fikir beyan etmiş, bu problemi anlamlı kılmaya çalışmıştır. Eseri *Risale-i Nur Külliyyatında*, Tanrı'nın varlığı konusunda malumata sahip olan düşünürlerden olan *Said Nursi* yakın geçmişimizde önemli izleri olan isimlerden birisidir. Farklı pek çok yönden araştırma konusu yapılan eserleri, azımsanamayacak sayıdaki takipçileriyle, Nursi, vefatının ardından da düşünsel olarak etkisini sürdürmektedir. Konuları itibariyle müellifin, "*Risale-i Nur*" isimli eseri, din felsefesinin temel konularına olan yakınlığı açısından incelenmeye değerdir. Böylesi bir inceleme esnasında karşılaşılabilecek muhtemel problem, daha önce ortaya konulan eser ve müellifi ile ilgili yapıtlarda görülen tek yönlü bakış açısıdır. Bu kritik çizgiyi daima göz önünden tutarak, ulaşmaya çalıştığımız hedef; söz konusu eserde estetik delilin orijinalitesinin tespit edilmesi ve bu eserin beslendiği kaynakların ortaya konulması olacaktır.

Din felsefesinin bir felsefi disiplin olarak tarihçesi yeni olsa da onun konuları felsefenin bilinen tarihi boyunca çeşitli eserlerde ele alınmıştır ki, Tanrı kanıtlamaları da bu konuların başında yer alır. Tanrının varlığını kanıtlamak üzere kurgulanmış pek çok delilin en çok bilinenleri; Tanrı kavramının varlığının O'nu kanıtlamak için yeterli olduğunu çünkü bu kavramın var olma özelliğini zorunlu olarak içerdiğini savunan Ontolojik delil, evrenin ve evrendeki olguların nihai olarak açıklanması gerektiği düşüncesinden hareket eden Kozmolojik delil ve evrendeki düzen ve amaçtan yola çıkan Teleolojik delildir. Estetik delil ise, kaynaklarda teleolojik delilin bir başka boyutu olarak ele alınmıştır. Ayrı bir delil olarak ortaya konulmamıştır. Dolayısıyla söz konusu delilin *Risale-i Nur*'da var olup olmadığının tespiti, eğer varsa da orijinalitesinin ortaya konması bu tezin temel problemidir.

Söz konusu bu problemin daha iyi anlaşılması ve tezimiz hakkında fikir sunması bakımından bazı kavramların tanımını yapmak yerinde olacaktır. Öncelikle incelemeye çalıştığımız geleneksel İslam düşüncesinin devamı niteliğindeki söz konusu eserden başlayacak olursak; “*Risale-i Nur*”, yaklaşık altı bin sayfadan oluşan, ayet sırası takip etmeyen ve genelde İslam düşüncesi ile ilgili konuları irdeleyen bir külliyattır. Müellifi, 20. yüzyılın düşünce dünyasını etkileyen, felsefi akımlar ve bilimsel gelişmeler neticesinde ortaya çıkan ve bunlara dayanarak imana ve İslam'a karşı duran fikirlere karşı, İslam'ın savlarını güçlendirmek amacıyla bu külliyatı yazdığını ifade eden Bediüzzaman Said Nursî'dir.¹ “*Estetik*”, felsefenin duyuşal değeri konu alan, güzellikle ilgili dalı ya da disipliniştir. Güzelliğin felsefesi ve bilgeliği, güzel olanın bilgisi ve bilimi,² eski deyimle ilmü'l-cemal'dir. Güzel üzerine düşünme ve akla benzer bir yeti bilimidir. Estetik dediğimiz bilimi kuran, ona bu adı veren, onun konusunu belirleyen ve bu bilimin sınırlarını çizen Baumgarten'e göre, estetik, bir çeşit mantıktır. Başka bir deyişle estetik, sensitiv (duyuşal) bilginin mantığı olduğu gibi aynı zamanda bir bilgi teorisidir.³ Estetik, felsefeye yakın, güzel ve çirkin kavramları işlevsel, daha çok göz'ün işlevsel olduğu, fazlasıyla duyguya yönelmiş olan, sevilen bir öz taşıdır.⁴

“*Estetik delil*” ise, duyuşlarımızın kullanıldığı bir delildir. Duyuların aldatıcı olduğu akla gelebilir fakat duyuşlar, akıl ve vahiyle birlikte bilginin kaynakları arasındadır. Keşfetmek istediğimiz şeyde deneysel veri sağlayan araçlardandır. Bu yönüyle bilimsel metodolojiye de uygundur. Dolayısıyla canlı ve hayatta karşılığı olan bir delildir.⁵ Bu anlamda duyuşun, duyuşallığın sağladığı bilgi ile Tanrı'nın varlığını ispatlama çabası içinde olan bir argümandır. Estetik delil, bir diğer yönüyle, diğer delillerde pek vurgulanmayan âlemin estetik yapısına dikkat çeker. Dolayısıyla insanın estetik duyuşuna hitap eder ve İslami bir ifadeyle “*cemil olan ve cemali seven*” bir ulûhiyet anlayışına ulaşmayı gaye edinir.⁶ Din felsefesi alanında gördüğümüz “teleolojik delil” olarak bilinen Allah'ın varlığı lehinde geliştirilmiş, diğer adıyla “nizam ve gaye” delilinin bir alt boyutudur. Âlemdeki güzellikten hareketle Tanrı'ya ulaşmanın hedeflendiği delildir. Son olarak “*Otantik*”

---

¹ Said Nursi, *Risale-i Nur Külliyatı Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, ss. 12-13.

² Ahmed Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 162.

³ İsmail Tunalı, *Estetik*, İstanbul: Cem Yayınevi, 2011, s. 14.

⁴ Metin Yasa, *Estetik Etik İlişkisi Söylemler ve Çıkarımlar*, Ankara: Elis Yayınları, 2014, ss. 14-15.

⁵ Tunalı, *Estetik*, s. 13.

⁶ Mehmet Aydın, *Din Felsefesi*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2010, s. 60.

kavramı da, eskiden beri mevcut olan özelliklerini taşıyan, gerçek olan, gerçeğe veya aslına dayanan, orijinal, mevsuk, asıl, esas, doğru demektir. Kaynağı üzerinde herhangi bir kuşku bulunmayan, kaynağı bilinen şey için; belirtilen kişiye ait olduğu kesinlikle bilinen bir yapıt, bir yazı, bir mektup vb. için kullanılır.⁷ Tanımlarını vermeye çalıştığımız söz konusu bu kavramlar, tezin anahtar kavramlarıdır.

Başlangıç aşamasında karşımızda duran önemli bir problem “*Estetik Delil*”i anlamlandırabilme sorunudur. Din felsefesi geleneğinde estetik delil müstakil ve net olarak ortaya konmuş bir kanıt türü olarak görülmemektedir. Genellikle teleolojik delil veya bir başka adıyla nizam ve gaye delilinin bir alt boyutu olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan estetik delil’in özellikle İslam düşünce tarihi açısından anlamı, planladığımız çalışma açısından kilit bir konumda yer almaktadır. Din felsefesinde tezin konusu aynı kavramsal çerçeve içinde ele alınmış değildir. İslam düşüncesinde de, estetik delil müstakil bir başlık altında incelenmemiştir. Bu nedenle İslam düşünürlerinin konuya ait görüşleri, özellikle Gazali’nin, İhya-i Ulûmi’-d-din, İbn Arabî’nin, el-Futuhât el-Mekkiyye, İbn Rüşd’ün, Faslu’l makâl el-Keşfan minhâci’l-edille adlı eserlerinde olduğu gibi, o konu ile ilgisi nispetinde ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Estetik delil’in, Batı düşüncesindeki konumuna baktığımızda ise, asıl yerini XIX. ve XX. yüzyılda tabii bilimlerin gelişmesi ve William Paley’in “*Natural Theology*” isimli eserinde yeniden ifadesini bulmuştur. Daha sonra bu argümana Hume ve Kant tarafından yöneltilen eleştiriler, Swinburne’ün cevapları, çağdaş din felsefesinde önemli bir tartışma zemini oluşturmuştur. İlgili kanıta ilişkin çağdaş din felsefesinde iki önemli düşünürün, F.R. Tennant, “*Philosophical Theology*” adlı eseri ve R.Swinburne’ün, “*The Existence of God*” isimli eserleri konumuzla ilgili yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

Doğrudan doğruya, tasarladığımız bu çalışmaya din felsefesi açısından en yakın görülebilecek çalışmalardan olarak ise, Metin Yasa’nın “*Güzellik Kanıtı ve Taşıdığı Felsefi Değer*” ve “*Nehcü’l Belağada Hz. Ali’nin Allah Anlayışı*”, isimli çalışmaları ile Turan Koç’un, “*İslam Estetiği*” ve Aydın Işık’ın “*Din ve Estetik Felsefi Bir İnceleme*” adlı çalışmaları araştırmamızda başucu kaynakları olarak

⁷ Büyük Türkçe Sözlük Veri Tabanı, Türk Dil Kurumu, <http://otantik.nedir.com/#ixzz2afdKLXki>, (Erişim Tarihi 12.07.2014), s.y.

⁸ Metin Yasa, “*Güzellik Kanıtı ve Taşıdığı Felsefi Değer*”, *Ekev Akademi Dergisi*, sayı-18, Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınevi, 2003, ss. 7-9.

değerlendirilmiştir. Bununla birlikte dolaylı olarak, İsmail Şimşek'in, "Dinin Estetik Boyutu" isimli çalışmaları da yararlandığımız kaynaklar arasındadır. Ayrıca estetik delil ve otantikliği sorunu bağlamında kaleme alınmış, meseleyi kavramsal ve pratiğe dayalı açıklamaya çalışan diğer yayınlardan da faydalanılmıştır. Nursi ve eseri üzerine yapılmış bilimsel ve popüler çalışmalardan tezin derinlik kazanması ve tartışmaların yapılabilmesi için önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Bununla birlikte, söz konusu bu eserde, Tanrı'nın varlığı problemine ait temel dini ve felsefi sorunlar tartışılırken estetiğe yapılan atıf, din felsefesi yapmada, ele aldığımız eserin yenilikçi bir yönü olarak değerlendirilebilir. Estetiğe atıfla din felsefesi yapılması, yapısı güçlü bir din felsefesini özünde barındırmaktadır. Söz konusu eserde, felsefe ve din felsefesi yapmak estetiğe atıfla değerli olmakta, Tanrı-âlem bütünlüğünü algılamada estetik boyut öne çıkmaktadır. Eserde, Tanrı'nın "mutlak güzel" oluşunu anlayanın artık Tanrı'nın varlığına kanıt arama durumunda kalmayacağı konusunda estetik delilin ikna edici gücü vurgulanmakta, Tanrı'nın varlığı sorununun çözümünde estetik delil daha çağdaş bir rol üstlenmektedir. Yine eserde varlığı tanıma ve onun bilgisine ulaşma ile Tanrı sorununu çözme çabasının verdiği tatmin estetik delil ile anlam kazanmaktadır.

Tespit ettiğimiz argümanlara atıfla söylemek gerekirse, güzelliğe dayalı düşünmeye de önem verildiği, müphem ve durağan bir felsefi algıdan, açık ve estetik bir felsefi algıya doğru yöneliş dikkat çekmektedir. Bu dikkat çekiş, Tanrı'nın varlığı bağlamında temel din felsefesi sorunlarını evrensel bir amaç doğrultusunda tartışmaya da olanak sağlamaktadır. Eser'e bakıldığında, din felsefesine ait problemleri önem bakımından birbirinden ayırt etmeden aynı hassasiyetle ele aldığı görülmektedir. Tanrı kanıtlamalarına yönelik ise, din felsefesi sorunlarına yeni yaklaşımlar getirdiği hususu dikkate alınması gereken başka bir ayrıntıdır. Eserin, sırf din felsefesinde tartışılan herhangi bir problem ve konuya katkı sağlamadığı, aynı zamanda tartışılma olasılığı olan ve din felsefesi açısından önem taşıyan farklı konulara da değinmiş olduğu görülmektedir. İlgili eser, bütün bu yönleriyle felsefe yapma genelinde ve din felsefesi yapma özelinde açılım sağlama amacı taşımaktadır.

"*Estetik Delile*" yapılan atıf, din felsefesi yapmada estetik'in önemini de öne çıkarmaktadır. Nursi, dini ve felsefi konular bağlamında, sürekli güzellikten söz eder. Bu kavram Tanrı'yı kanıtlamada sorun çözücü bir kavram olarak görülür. Güzelliğe

atıf yapılan, felsefe genelinde ve din felsefesi özelinde fikirler sunan eser, bu yönüyle önemli bir araştırma konusudur.

İlgili eser, akademik anlamda, ilahiyat alanında ve ilahiyat konularıyla doğrudan ilişkilendirilebilecek özelliktedir. Bugüne kadar çeşitli ideolojik sebeplerden dolayı eserden uzak durulmuşsa da, düşünce dünyamızı oluşturan diğer eserlere verilen değer kadar elimizdeki bu eseri de önemsemek, en azından bilimsel etik açısından gereklidir. Öyleyse kendi değerimiz olan bu eser olabildiğince incelenmeli ve araştırılmalıdır. Dolayısıyla bu çalışmanın, kendi fikri geleneğimizi keşifte mütevazı bir katkı sağlama çabası olduğunu söyleyebiliriz.

Sözün özü burada, geleneksel İslam düşüncesinde tarihsel geçmişi olan, buna karşılık çağdaş din felsefesinde diğer delillere oranla daha az yer kaplayan estetik delil'in, eserde mantıksal uzantıları ile ortaya konulmasına çalışılmaktadır. Araştırma sonucunda, Risale-i Nur'un kaynaklarının din felsefesi açısından orijinalliği, Risale-i Nurda estetik delilin tespiti, örneklerinin bilimsel yöntemlerle ortaya konulması, Tanrı'nın varlığı konusunda estetik delilin işlevi ve bu delilin, Tanrı'nın varlığının kanıtları arasındaki gücünün tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, çalışmamızın birinci bölümünde, Risale-i Nur'da estetik delil, temel yaklaşımlar ve kavramlar çerçevesinde incelenmiştir. İkinci Bölümde ise estetik delilin eserdeki otantikliği sorunu üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Ana bölümlere geçmeden önce Din felsefesi açısından estetik delilin ve Risale-i Nur'un yeri ve önemine kısaca değinmek faydalı olacaktır.

Din Felsefesi Açısından Estetik Delil

Din felsefesi açısından estetik delili ele alırken, öncelikle “*estetik*” kavramını tanımlamak yerinde olacaktır. Genel anlamda estetik, sanat ya da güzellik alanında söz konusu değerleri konu alan felsefi disipline; felsefenin güzeli ya da güzelliği konu alan iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili olan kavramları araştıran, doğal nesne yada insan yaratısı olan ürünlerde sergilenen güzelliklerle ilgili yargı ve yaşantılarımızda söz konusu olan değerleri, haz ve tatları analiz eden dalına; estetik nesnelere, estetik tecrübenin nesnelere yönelen temaşada söz konusu olan kavramların analiziyle ilgili olan felsefi disipline denir. Bu kavram, güzelliğin felsefesi ve bilgeliği, güzel olanın bilgisi ve bilimi⁹, eski deyimle *ilmü'l-cemal*'dir.

---

⁹ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, ss. 161-163.

Estetik, güzel olanın temel özelliklerini kendinde kuşatan, zihinde canlanmasına yol açan ve dilde ifade edilmesine yarayan kavramdır.¹⁰

Estetik, felsefenin üç temel normatif biliminden birisidir ve güzel temeli üzerine kuruludur. Bilindiği üzere diğer normatif bilimler olan mantık, doğruluk temeli üzerine, Ahlak ise, iyilik temeli üzerine kuruludur. Platondan önce, Pythagoras, Heraklitos, Sokrates'in de bu konu hakkında görüşleri mevcuttur.¹¹ Estetik'i, bağımsız bir bilim olarak ele alıp inceleyen, bu bilimi kuran ve ona bu adı veren Chr. Wolff'un bir öğrencisi olan Alexander G.Baumgarten'dir. (1714-1762) Baumgarten, 1750-1758 yıllarında yayınladığı "*Aesthetica*" adlı yapıtıyla, ilk kez böyle bir bilimi temellendirmiş, onun konusunu belirlemiş ve bu bilimin sınırlarını çizmiştir.¹²

Estetik hakkında görüşleri kabul gören düşünürlerden biri de B.Croce'dir. O'na göre, estetik'in konusu tümel bir varlık alanı olan "sezgi"dir. Sezgi, (intuition), kavramsal bilgiden önce gelen, onun temelini oluşturan, bize bireysel olanı veren en yalın bir bilme biçimidir. Örneğin, şunlar sezgilerdir: "Bu ırmak, bu göl, bu dere, bu yağmur." Sezgi bize bireysel olanı verir.¹³ Estetik, felsefeye yakın, güzel ve çirkin kavramları işlevsel, daha çok göz'ün işlevsel olduğu, fazlasıyla duyguya yönelmiş olan, sevilen bir öz taşıdır.¹⁴ Bununla birlikte onu kavramları ile bilmek estetik'in ne olduğu ile ilgili bize fikir vermesi açısından gereklidir.

Estetik'i daha iyi anlamak adına onu ifade eden kavramlara biraz olsun değinmek yerinde olacaktır. Bu kavramlardan ilki Estetik süje'dir. *Estetik süje*, güzelden hoşlanan, haz duyan bilinçli varlıktır. Estetik özne olarak da isimlendirilen bu kavram, estetik nesne karşısında estetik tavır alabilen kişiyi tanımlamaktadır. Bir diğer kavram olan *Estetik obje* ise, güzel değeri olan nesne, süjenin kendisine yöneldiği nesnedir. *Estetik Yargı*, süjenin objeye karşı aldığı tavidir. Bir nesneye estetik bir tavırla yaklaşan, belli bir estetik beğeniye sahip öznenin, söz konusu nesneye biçtiği değer in ifadesidir. Son olarak *Estetik Değer ise*, bizim nesnelere

---

¹⁰ Cafer S. Yaran, "Lale Delili: Estetikten Etiğe ve Metafiziğe" *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, IX (2009), sayı: 2, s. 24.

¹¹ İsmail Şimşek, *Dinin Estetik Boyutu*, Samsun: Etüt Yayınları, 2014, s. 11.

¹² Tunalı, *Estetik*, s. 14.

¹³ Tunalı, *Estetik*, s. 17.

¹⁴ Yasa, *Estetik Etik İlişkisi*, ss. 14-15.

yüklediğimiz iyi, hoş, güzel, çirkin, komik, trajik gibi yüklemeler¹⁵ anlamına gelmektedir.

Estetik'i tanımlayan bu girişten sonra, onunla bağlantılı olarak güzellik kanıtı da denilen estetik delili tanımlamaya geçebiliriz. Konusu yine güzellik olan fakat bundan farklı olarak “mutlak güzel”i bulma, O'nun üzerine düşünme ve O'nun varlığını ispatlama çabası olarak estetik delil, duyularımızın kullanıldığı bir delildir. Dolayısıyla canlı ve hayatta karşılığı olan bir delildir. Bu anlamda söz konusu kanıt türünün, duyulur algının, duyusallığın sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim olarak, estetik ile olan bağlantısı unutulmamalıdır. Sözcüğün kökeninde bulunan bu duyusallık, estetik dediğimiz bilimin adının dışında da bu sözcüğün yaşadığını göstermektedir. Günümüz tıp terminolojisinde rastladığımız “anestesi total” ya da “anestesi lokal” terimleri bunun somut örnekleridir. Birincisi ameliyatta tüm duyarlılığımızın yok edilmesini, öbürü de ameliyat edilecek bölgede duyarlılığın yok edilmesini ifade eder.¹⁶ Bu duyarlık kavramını, estetik delil bağlamında düşünecek olursak şu durum ortaya çıkmaktadır. Estetik delil, Tanrı'nın varlığının ispatlanması açısından her zaman canlılığını sürdürecektir ve her zaman da hayatta karşılığı olacak bir delil olarak karşımızda sağlam bir şekilde duracaktır. Demek ki yaşamın kendisindeki estetik, bizim duyularımızı harekete geçirecek ve Tanrı'yı bulma adına ümidimizi her zaman korumamızı sağlayacaktır denilebilir.

Hem düşünce tarihinde hem de dinlerin kutsal metinlerinde Tanrı'nın varlığını ispatlamada kullandıkları nizam ve gaye delilinin bir sonraki aşamasını oluşturan bu delile göre, evrende muhteşem bir düzen, kusursuzluk ve uyum vardır. Bütün bu uyum, kusursuzluk, gayelik, oran ve orantı ise güzelliği oluşturur. Bu kadar muhteşem bir güzellik ise, rastlantısal olarak kendi kendine bir araya gelemez. Öyleyse nasıl ki düzen ve gaye düzenleyici bir varlığı gösteriyorsa, aynı şekilde bütün bu unsurların birleşmesi ile oluşan evrenin güzelliği de ona bu güzelliği veren bir mutlak güzelin varlığını gösterir. O'nun varlığını ortaya koyma adına estetik'in şu kökeni de varmak istediğimiz yer açısından ilginç gözükmektedir. Şöyle ki, “Aistho” Latince “expiro” kelimesine benzer bir kullanımla nefes vermek, soluğunu dışarı bırakmak demektir. “Estetik kelimesinin Grekçe kökeni olan “Aistho” kavramının nefes vermek şeklinde kullanılmasıyla teistik bazı dinlerin yaratmayı ‘Tanrı'nın

¹⁵ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, ss. 161-163.

¹⁶ Tunah, *Estetik*, s. 13.

insana ruhundan üflemesi' ya da 'Ol' demesi tarzında ortaya koyması, yaratmanın gerisinde de estetik bir yapı olduğunu çağrıştırır niteliktedir.”¹⁷ Tanrı'nın varlığının ispatı güzelliğinin anlaşılması açısından böyle bir tanım, estetik delili daha da anlamlı hale getirmektedir.

Din Felsefesi kaynaklarında estetik delilin, Teleolojik delilin veya diğer bir adıyla Nizam ve Gaye delilinin içerisinde ele alındığı, hatta bu delilin başka bir versiyonu ya da onu güçlendirici bir unsuru olarak kabul edildiği görülmektedir. Böyle bir düşünce yanlış olmamakla birlikte, söz konusu anlayış estetik delilin bir alt şekli olduğu gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Oysa estetik delil, genel olarak düzen ve gayelilik fikrine dayanan teleolojik delilden daha geniş bir kapsama sahiptir. Bu yüzden din felsefesi eserlerinde estetik delilin teleolojik delil içerisinde tahlil edilmesi; onun teleolojik delilin bir alt kategorisi şeklinde düşünülmesine neden olmamalıdır.¹⁸ Zira estetik delil, evrendeki düzenin yanı sıra, bundan farklı olarak bütün varlıktaki güzelliğe, ahenge, harmoniye ve bunlardan duyulan hazza yaptığı atıf ile argüman olarak yerini sağlamlaştırmaktadır. Bununla birlikte daha güçlü, canlı ve daima yaşayacak olan bir kanıt türü olma potansiyelini de bünyesinde barındırmaktadır.

Estetik delil, evrendeki güzelliklerden Tanrı'ya ulaşmaktır. Söz konusu Tanrıya ulaştırma anlamında bu kanıt, kulağı, gözü ve diğer duyularımızı inşa eden bir delildir. Allah'ın evrene koyduğu potansiyel güzellikleri, müzik, sanat, renkler gibi ortaya çıkaran bir argümandır. Burada bu güzelliklerin Tanrı tarafından evrene konulduğu ve Tanrı'nın eseri karşısında bir sanatçı konumunda olduğu anlaşılabilir.¹⁹ Güzel olan her şeyi seven bir tür olarak insanın, estetik çıkarım yapma özelliği vardır. Örneğin bilinçli bir şekilde bir gitarın tellerine vuranın çıkardığı sesle, rastgele anlamsız şekilde vuranın ortaya koyduğu ses ayırt edilmektedir. Birini beğenirken diğerini beğenmiyoruzdur. Evrendeki renkler, musiki olgusu bizdeki estetik duyguyu ortaya koymaktadır. Bir sanatçıyı dinlerken, doğadaki renklere bakarken ontolojik bir potansiyel olan estetik duygumuz, harekete geçmektedir. Evrendeki bu sanatsal işleyiş neden ve niçin sorularıyla ayrıntıyı keşfedebilme imkânına kapı aralamaktadır.

---

¹⁷ Aydın Işık, *Din ve Estetik Felsefi Bir İnceleme*, İstanbul: Tıbyan Yayıncılık, 2011, s. 58.

¹⁸ Işık, *Din ve Estetik*, s. 127.

¹⁹ Caner Taslamam, “Evrendeki Güzelliklerden Allaha Nasıl ulaşılır”, <https://www.youtube.com/watch?v=qZZpfizPcLc>, (Erişim Tarihi 10.08.2014), s.y.

Söz konusu kanıt türü, din felsefesi alanında gördüğümüz “teleolojik delil” olarak bilinen Allah’ın varlığı lehinde geliştirilmiş delillerden birisidir. Bu argümanın içerimi, âlemde gözle görülen, uyum ve güzelliklerin, görünmeyene işaret edebilecek bir mahiyette olduğu anlayışıdır. Bu bağlantı ve ilişkiyi kısaca şu şekilde ortaya koymak mümkündür: Tabiattaki olgu ve olayların akışı olanca karmaşıklığına rağmen, belirgin bir düzen içerisindedir. Bu düzen önce estetik bir duyguya ardından, huzur ve teslimiyetle, Tanrıya ulaşmamızı sağlamaktadır.²⁰ Âlemde görülen güzellik fikrine dayanan estetik delil, sıradan insanın dahi kolay anlayabileceği bir özelliğe sahiptir. Diğer delillerdeki; İlmi, felsefi, kelami, istidlalleri takip etmede zorlananlar için Tanrının varlığının ispatında bir çıkış yoludur, denilebilir. Delil şu basamaklardan oluşmaktadır:

- I. Âlemde varlıklarına şahit olduğumuz tek tek şeylerde ya da bir bütün olarak âlemde bir düzen, uyum, ahenk görmekteyiz. En azından bir düzenin varlığını gösteren bir takım izlere rastlamakta, düzenin, düzensizliğe galebe çaldığına hükmetmekteyiz.
- II. Varlıklarda gördüğümüz bu düzen, uyum, ahenk, ritim sadece belirli gayelere hizmet ederek hayatın devamını sağlamamakta; bizde bir “güzellik” duygusu da oluşturmaktadır. Ya da âlem sadece düzenli bir yapı değil aynı zamanda “güzel bir âlemdir”.
- III. Böylesi kendi içinde uyumlu, düzenli ve bizde belirli bir gayelilik fikri uyandıran varlıklar hatta her şeyden öte güzel addettiğimiz varlıklar, kendi kendilerine ne uyumu, ne de düzeni, ne bir gayeyi, ne de güzelliği meydana getiremezler. Bunu tesadüfle de açıklamak mümkün değildir.
- IV. Dolayısıyla da uyumlu, ahenkli, düzenli bir âlemin güzelliği kendisine bunları veren bir varlığı gerekli kılmaktadır. İşte bu varlık Tanrı’dır.²¹

Estetik delilin çekiciliği nereden gelmektedir? Her şeyden önce delil nazari yönden, daha kolay anlaşılma imkânını sağlamaktadır. Diğer yönüyle, ilk muharrik, ilk sebep, muhdis, Vacib-ül Vucud gibi terimler belki filozofları tatmin etmektedir ama sıradan insanlara dini duygularını tatmin açısından fazla bir şey söylememektedir. Oysa estetik delil, dini hayat için son derece önemli olan, ihsan, inayet, hikmet, bediiyat gibi kavramları daima göz önünde tutmaya çalışmaktadır. Estetik delilin üstün yanlarından birisi, “müzeyyen”, “tenasub”, “bedeat”, “tezyin” vs. gibi âlemin estetik veçhesini dile getiren terimlerdir. Bir başka üstün yanı da pratik ve pragmatik faktörlere dikkat çekmesidir.²² Örneğin, maddenin oluşumu,

²⁰ Haticetül Kübra Cavit, *Turan Koç'ta Din ve Estetik*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Metni, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), ss. 49-50.

²¹ Işık, *Din ve Estetik*, s. 128.

²² Aydın, *Din Felsefesi*, s. 60.

anatomik yapısı, karmaşık formüller gibi uzmanlık isteyen bilimsel durumlar sıradan bir insanın ilgisini çekmemektedir. Fakat bir elmayı yediğinde minnet ve şükran duygularını hemen hisseder. Kendisini besleyip büyüten, koruyup gözetten, bütün bu nimetleri veren bir Rabbin olduğunu daha çok nimetle karşı karşıya kaldığında duymaktadır.

Söz konusu delil, bir diğer yönüyle, diğer delillerde pek vurgulanmayan âlemin estetik yapısına dikkat çeker. Dolayısıyla insanın estetik duygusuna hitap eder ve İslami bir ifadeyle “cemil olan ve cemali seven” bir ulûhiyet anlayışına ulaşmayı gaye edinir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi büyük dinler, sahip oldukları kutsal kitaplarda âlemdeki güzellik fikrini zaten iyice yaymış ve pekiştirmişlerdir. Bu durum delile mantıki bir şekil kazandırmıştır. Ayrıca onun anlaşılmasına ve tasvip görmesine de zemin hazırlamaktadır.²³ Delilin önemle üzerinde durduğu konu, evrende bir kaos olduğu düşüncesini savunanların aksine; kâinattaki güzellik, ahenk, uyum, canlı ve cansız varlıklarda görülen gaye ve amaçlılıktır. Aralarında Kindi, Farâbî, İbn Sina, İbn Arabî, Gazali ve İbn Rüşd gibi İslam düşünürleri ile W.Paley, F. R.Tennant, ve R. Swinburne gibi Hıristiyan düşünürlerin bulunduğu pek çok isim bu kanıtı ele almış ve Tanrı'nın varlığını ispatlamaya çalışmışlardır.²⁴ Filozoflar bu kanıt çerçevesinde birinci olarak evrendeki güzellikten gaye ve düzenden yola çıkmış ve Tanrı'nın varlığına ulaşmışlardır. Bazen de Tanrı'nın varlığından ve niteliklerinden hareket ederek evrendeki güzellik, gaye ve düzeni açıklama yoluna gitmişlerdir.

Söz konusu bu delil, Antik Yunan felsefesine kadar geri gitmektedir. Batı felsefesinde estetik delil ile ilgili tartışmaların kökeni, onun teleolojik delilin bir başka versiyonu olması yönüyle yunan felsefesine kadar götürülebilir. Örneğin, Plotinus, evreni yaratıp düzenleyen, ona hayat ve güzellik veren bir tanrısal varlıktan bahsetmektedir. İnsanın Tanrı'yı araştırması gerektiğini, bunun da Âlemin güzel yaratılışından hareketle yapılabileceği belirtilmektedir. Bunu başarmak için de, evrendeki düzen ve estetikten yardım alması, O' na yükselmesi, O'nun hiç de uzak olmadığı ifade etmektedir.²⁵ Tanrının mutlak güzelliği olmadan da âlemde var olan

²³ Aydın, *Din Felsefesi*, s. 61.

²⁴ Mehmet Şanverdi, *İbn Rüşd'e Göre İnyet ve İhtira Delilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Metni, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s. 13.

²⁵ Plotinus, *Batıya Yön Veren Metinler*, Ennead, 1-4, Çev. Zeki Özcan, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, <http://www.dusuncetarihi.com/makale/ennead-dokuzluklar>, (Erişim Tarihi 08.04.2015), s.y.

hiçbir güzellik, bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü evrende güzel ve iyi ne varsa hepsinin kaynağı mutlak güzel olan Tanrı'dır.²⁶ Bununla birlikte gerek İslam dünyasında, gerek Batıda düşünürler, Yunanlı filozofların daha çok gök varlıkları dünyasında gördükleri güzelliğin yeryüzünde ve her seviyedeki varlıklarda olduğunu öne sürerek geniş bir estetik fikri ile yola çıkıp estetik delili daha teolojik bir çerçevede ifade etmişlerdir.

Yine benzer bir yaklaşımla Mahmut Kaya, Kindi'ye atfen, âlemin mükemmel yapısı ve parçalarının birbiriyle olan ahenkli irtibatının, en yüksek seviyede bir tedbir ve tertibin, ilim sahibi bir müdebbirin varlığını gösterdiğini belirtmektedir.²⁷ Kindi, ahenk ve güzellik fikrini içine alan bir âlem anlayışından yola çıkarak Allah'ın varlığına delil getirmektedir. Farabi ve İbn Sina da eserlerinde evrenin güzelliğine işaret etmişlerdir. Güzellik fikri Farabi sisteminin de merkezinde yer almaktadır.²⁸ Âlemin güzelliği konusunda İbn Sina'nın, Farabi'nin izinde yürüdüğünü ve onun yöntemini takip ettiğini söyleyebiliriz. O da Allah'ın güzelliğini açıklarken âlemin güzelliğine işaret etmektedir. Ona göre de âlemin güzelliği Allah'ın inayet ve adaletinin eseridir. Kâinatın varlığı ve âlemdeki varlıkların birbiriyle hayret edilecek tevafuku, tesadüfî değildir.²⁹

Gazali'ye gelince O'nun bu konu hakkındaki fikirlerine biraz daha fazla değinmek yerinde olacaktır. Zira ele aldığımız eserde, konunun otantikliği yönüyle Gazali'nin fikirlerine dayandırıldığı görülmektedir. İslam düşünürleri arasında Gazali'nin bu konuyla ilgili bakış açısı ve tespitleri önemlidir. Gazali "İhya"sında "estetik delil" e şu şekilde işaret eder. "*Hayrettir ki, güzel nakış ve güzel bir yazıyı görüp de, onu yazana hayran olan ve onu kalbinde büyüten bir insan, nefsinde ve diğerlerinde bütün akıllara durgunluk veren bu önemli şeyleri düşünmez, O'nun azamet ve celali onu hayret ve dehşet içinde bırakmaz.*"³⁰ Kısacası Gazali şu kâinata bakıp da bu eşsiz güzelliğin sanatkarı olduğunu düşünmemenin büyük bir gafillik olduğu düşüncesindedir. Gazali, bundan sonra Tanrı'nın güç ve cömertliğine atıfla, güzellik kanıtının İslam düşüncesinde artık tartışılması gereken bir zemini

---

²⁶ Plotinus, *Batıya Yön Veren Metinler*, Ennead, www.dusuncetarihi.com, (Erişim Tarihi 08.04.2015), s.y.

²⁷ Mahmut Kaya, *Kindi Felsefi Risaleler*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2003, s. 36.

²⁸ Bekir Topaloğlu, *İspat-ı Vacip*, Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1987, s. 61.

²⁹ Aydın, *Din Felsefesi*, s. 67.

³⁰ İmam-ı Gazali, *İhya-i Ulûm-id-dîn*, Çev. Ali Arslan, C X, İstanbul: Arslan Yayınları, 1978, s. 185.

belirleyecek olan “*Olabilen evrenlerin en iyisi*”³¹ düşüncesini gündeme getirmektedir. Böylece de Tanrı’dan hareketle Tanrı ile evren arasında güzellik merkezli bir ilişki kurma yoluna gitmektedir.³²

Gazali’ ye göre; âleme ibret gözüyle bakmak, Allah’ın yarattığı bütün varlıklardaki hikmeti görmek demektir. Gazali âlemdeki nizam ve gayeyi âlemin güzelliği fikriyle birlikte alarak teleolojik delile estetik boyut kazandırmıştır. Ona göre insanın azaları nasıl bir tertip, intizam ve tenasüp içinde birbirine bağlıysa kâinat da öyle bir düzenle birbirine bağlıdır. Âlemin mükemmel yapısı, düzeni, parçalarının birbiriyle olan ahenkli irtibatı, her şeyin iyiyi koruyacak, kötüyü yok edecek tarzda düzenlenmesi ilim sahibi bir müdebbirin varlığının en iyi işaretidir.³³

Geleneksel İslam düşüncesi söz konusu olduğunda, Gazali’nin ilgili düşüncesinin ilettiği mantıksal sonuçları olabildiğince açık bir şekilde tartışan ve ilgili görüşü temellendirme yoluna giden düşünür, kuşkusuz, İbn Arabî’dir.³⁴ Genelde İslam düşüncesinde, özeldense İbn Arabî’nin düşünce sisteminin sınırları içinde, estetik delilin en temel noktalarından biri, Tanrı’nın güzel olmasıdır. Ancak bu güzelliği, bilinen ya da bilinmesi olası olan herhangi bir güzellik ile karıştırmamak gerekir. Çünkü Tanrı’nın güzelliği, yalnızca güzel olarak kalmaz, aynı zamanda tüm görünen güzelliklerin de kaynağıdır.

Son olarak bu konuyla ilgili İslam düşünürleri arasında İbn Rüşd’ün görüşleri ve tespitleri de önemlidir. Şüphe yok ki İslam filozofları arasında, “inayet ve ihtira delili” başlığı ile estetik delil üzerinde en çok duran ve bu delili “Kuran Delili” olarak kabul eden düşünürdür. İbn Rüşd, İslam filozofları tarafından kullanılan imkân ve hudus delillerinin, her insanın kolayca anlayabileceği deliller olmadıklarını, hâlbuki bir kısmı ihtira, bir kısmı inayet delilini, bir kısmı da hem ihtira hem de inayeti cem eden ayetlerin hem yakini bilgi hâsıl ettiklerini, hem de kolay anlaşıldıklarını söyler.³⁵ Bu yönüyle İbn Rüşd’ün yaklaşım tarzı ile Risale-i Nur arasından estetik delile yaklaşım açısından paralellikler olduğu söylenebilir.

³¹ Gazali, *İhya*, ss. 186-202.

³² Yasa, “Güzellik Kanıtı”, s. 10.

³³ Gazali, *İhya*, 10.Cilt, ss. 174-200.

³⁴ Yasa, “Güzellik Kanıtı”, s. 10.

³⁵ İbn Rüşd, *Faslu’l Makal el-Keşfan Minhaci’l Edille-Felsefe Din İlişkileri*, Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2004, ss. 163-168.

Görüldüğü gibi, İslam düşüncesinin en belirgin özelliklerinden biri varlığın mutlak ve nesnel anlamda güzel bir biçim ve görüntüye sahip olduğu anlayışıdır. Güzellik varlığın özünde olan bir şeydir. Kısaca varlık bu mümkün yapısı içinde hem estetik hem de mükemmeldir. Ve bu estetik insanı celal ve cemel sıfatları olan Allah'a ulaştırmaktadır. Yani Allah'ın lütuf ve inayetinin doğrudan ve açık bir tezahürü olan estetik onun varlığının adeta dolaysız bir kanıtı durumundadır. Bir başka ifadeyle tabiatta, insanda ve sanat eserlerinde karşılaştığımız güzellik, nihai anlamda Allah'ın yaratmasına delalet eder.³⁶ İslam düşüncesindeki bu görüş, din felsefesinde teleolojik delilin başka bir boyutu olan "Estetik Delile" işaret etmektedir.

İslam düşüncesinde gaye ve nizam delili olarak bilinen bu argüman, Batı felsefi düşüncesinde asıl yerini özellikle XIX.-XX. yüzyılda tabii bilimlerin gelişmesi ve William Paley'in *Naturel Theology* isimli eserinde yeniden ifadesini bulmuştur. Dolayısıyla Batı felsefe ve ilahiyatında önemle ele alınan bir delil olmuştur. Özellikle İngiliz ilahiyatçısı William Paley'in delile kazandırdığı şekil adeta klasikleşmiştir. O, Batı din felsefesinde yaygın olan formuyla bu argümanı meşhur saat analogisine dayanarak şu şekilde ifade etmektedir. "Kırda dolaşırken ayağınızı bir taşa çarptığınızda, bu taşın nereden geldiği sorusuna onun senelerce burada bulunduğunu zihninizden geçirerek cevap verirsiniz. Bu taş değil de saat olsaydı o zaman bu saatin buraya nereden geldiği sorusuna aynı cevabı vermek mümkün olmayacaktı. Saatin bir mekanizmasının olduğundan hareketle, bu mekanizmayı düşünen bir insanın, saatin nasıl yapıldığını, onun mutlaka bir sanatkârı olması gerektiğini söyler."³⁷ Tabiattaki düzen ve güzellik, saatte gördüğümüzden kat be kat daha mükemmeldir ve biz bunu müşahede etmekteyiz. Paley, bu mülahazalardan hareketle saatin bir ustası olduğu gibi, bu muntazam kâinatın da bir yaratıcısı olduğu neticesine ulaşır.

Hızlı bir gelişme gösteren ilmi buluşlar, gerek bu buluşları ortaya koyan bazı bilim adamları, gerekse ilahiyatçılar tarafından estetik delili destekler mahiyette yorumlanmıştır. Bilim artık sadece gökyüzünde olan varlıklarda değil, âlemin görüp göremediğimiz her kısmında harika bir güzellik ve ahenk olduğunu göstermektedir. F.R. Tennant ve Swinburne gibi düşünürler, âlemde bir düzen ve güzelliğin olduğunu

³⁶ Turan Koç, *İslam Estetiği*, Ankara: TDV İsam Yayınları, 2008, ss. 99-100.

³⁷ Adnan Aslan, *Tanrının Varlığına Dair Argümanlar ve Çağdaş Ateist Din Felsefesi Eleştirisi*, İstanbul: İsam TDV yayınları, 2007, s. 86.

söylemekle kalmıyor, bu düzen ve güzelliğin Sâniî'ne gitmeden bu konuda nihai bir açıklama yapılamayacağını öne sürüyorlardı.³⁸ Bu düşünürlerden, F.R. Tennant, evrenin güzelliğini ve evrende görülen eşsiz uyumun güzellik kanıtının temel bir dayanağını oluşturduğunu ileri sürmektedir. R.Swinburne ise, Tanrı'nın güzel bir evren yaratmak için nedenleri olduğunu söyler ve estetik delili tersten şöyle formüle eder:

Tanrı vardır.

Düzenli fiziksel bir evren vardır.

O halde güzel bir evren vardır.³⁹

Swinburne'ün güzellik delili adı altında işlediği delile göre, eğer Tanrı varsa, çirkin bir dünya değil, güzel bir dünya yaratacağını beklemek için nedenler vardır. Eğer dünya güzelse, bu olgu, Tanrı'nın varlığı için bir delil olur. Dünyanın güzel olduğunu ise çok az kişi inkâr eder. Şairler, ressamalar ve sıradan insanlar, asırlardır kendi tarzlarında dünyanın güzelliklerine hayranlıklarını dile getirmişler veya onu resmetmişlerdir. Bu durumda evrenin güzelliği de öteki delillerin gücüne katkıda bulunabilen bir delil olarak görülebilmektedir.⁴⁰

Bununla birlikte estetik delile yönelik eleştiriler de yapılmıştır. En güçlü itiraz ise, Hume ve Kant'tan gelmiştir: "Biz, diyor, Hume, bu delilde, önce herhangi bir varlığı seçiyor, orada bir düzen ve güzelliğin bulunduğunu görüyor ve bundan da bütün âlemin güzel olduğu neticesini çıkararak sonunda âlemin dışında bir Sani'e ulaşıyoruz. Bu ise hatalı bir düşünce tarzıdır."⁴¹

Hume, bilindiği gibi, tecrübeci bir filozoftur. Yukarıdaki görüşlerinde onun, genel epistemolojik tutumuyla tutarlı olan bir sonuca ulaşmaya çalıştığı açıktır. İnsanın âlemlerle ilgili tecrübesi, orada güzele şahit olması ve o güzellik içinde yaşaması, inancın doğmasına kapı açabilir. Fakat inancın oluşması ayrı şey, bu inancın empirik bir delille temellendirilmesi ise daha farklı bir şeydir. İşte Hume'un

---

³⁸ Aydın, *Din Felsefesi*, s. 71.

³⁹ Richard Swinburne, *Tanrı Var mı?*, Çev. Muhsin Akbaş, Bursa: Arasta Yayınları, 2001, s. 58. Ayrıca bkz. Yasa, "Güzellik Kanıtı", s. 8.

⁴⁰ Cafer Sadık Yaran, *Günümüzün Din Felsefesinde Tanrı İnancının Akliliği*, Samsun: Etüt Yayınları, 2000, ss. 100-101.

⁴¹ David Hume, *Din Üstüne*, Çev. Mete Tunçay, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2004, ss. 105-108. Ayrıca bkz. Aydın, *Din Felsefesi*, s. 76.

itirazı, bu ikinci nokta ile ilgilidir. Hume göre, dinin özünü akli düşünce ve mantıki istidlal değil, iman oluşturmaktadır.

“Parçalar hakkında söylediğimiz her şeyin, bütün hakkında da söylenemeyeceği” itirazını ileri süren Kant ise, Batı felsefesinde Tanrı’nın varlığının aklen ispat edilip edilemeyeceğini ilk defa ele alan 18. yy filozoflarından. O, netice olarak kendisi Tanrı’ya inanan bir filozof olduğu halde Tanrı’nın varlığını ve yokluğunu ispat etmenin mümkün olamayacağını savunmuştur. Bu fikirleriyle Kant’ın, kendisinden sonraki bütün materyalist ve pozitivist filozoflar için bir referans olduğu söylenebilir.⁴² Söz konusu delil ile ilgili Kant’ın da şu tenkitlerini görmekteyiz: “Âlemin iyilik sahibi bir yaratıcısının olduğunu düşünmek, ne kendi içinde çelişkili olan bir ifadedir ne de tecrübe tarafından yanlış olduğu gösterilen bir fikirdir. Âlemdeki ahenk, onun bir nizama bağlı olarak vücut bulduğunu akla getirir. Buna rağmen biz, bu iddiaları ispatlayamayız. Çünkü duyulur âlemin ötesinde olan Tanrı, bizim için mümkün olan tecrübenin sınırları içine girmemektedir. Bu durumda böyle bir varlığa inanmak, tamamen bir iman meselesi olmaktadır. Her ne kadar akıl, Tanrının var olduğunu kanıtlayamıyorsa da O’nun varlığına iman akla ters düşmemekte ve dolayısıyla müminin tutumu rasyonel olmaktadır.”⁴³

Teleolojik argümanın bir versiyonu olarak estetik delilin, XVIII. yüzyılda pozitif bilimlerin gelişmesiyle yeniden canlandığına işaret eden Mackie, Hume’un tenkitleriyle bu delilin ciddi şekilde yara aldığını düşünmektedir. Üstelik XIX. yüzyılda Darwin ve Wallace’in kainatta var olan düzen ve kurguyu bitki ve hayvanların yaşadığı hayat şartlarına adaptasyonu neticesinde oluştuğunu iddia eden evrimle izah etmeleriyle bu argüman, ona göre, etkisini azaltmıştır. Bu eleştiriler söz konusu kanıtının etkisini azaltmakla birlikte, felsefi alandan çekilmesini başaramamış ve çağdaş din felsefesinde ve özellikle Swinburne’un Hume’un eleştirilerini cevaplamasıyla yeniden canlanmıştır.⁴⁴

Söz konusu eleştiriler karşısında Swinburne, bu kanıt türüne karşı henüz geçerli bir itirazın yapılmadığını ve özellikle Hume’un ileri sürdüğü tenkitlerin başarısız olduğunu iddia etmiştir. O’na göre bu argümanın temeli mukayesedir. Kâinattaki düzenle insan ürünü nesnelere görülen düzen arasında bir mukayese

⁴² İdris Tüzün, *Risale-i Nur Konularına Giriş*, İstanbul: Süeda Basım Yayın, 2011, s. 50.

⁴³ İmmanuel Kant, *Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din*, Çev. Suat Başar Çağlayan, Konya: Literatürk Yayınları, 2012, ss. 86-100. Ayrıca bkz. Aydın, *Din Felsefesi*, s. 76.

⁴⁴ Aslan, *Tanrının Varlığına Dair Argümanlar*, s. 97.

yapmakta, nasıl ki insan kendi ürünü eşyadaki kurgu ve düzenden sorumlu ise aynı şekilde Tanrı da kâinattaki düzen ve kurgudan sorumludur. Swinburne göre, kâinattaki düzeni tesadüf veya şansla izah etmek, Shakespeare'in eserlerinin sonsuz zaman süresince, sayısız maymunun sınırsız sayıda kâğıt kullanarak, tuşlara gelişi güzel vurarak yazdıklarını iddia etmekle aynıdır.⁴⁵ Bunun yanı sıra bu delili yeniden ele alan ve onu çok daha geniş bir zemin üzerine oturtmaya çalışan bir diğer düşünür Frederick R.Tennant'dır. Tennant, daha çok canlılar dünyasında görülen yahut "yıldızlı semada" temâşa edilen güzel fikrinden yola çıkmıştır. Dünya sadece makul değil aynı zamanda estetik değeri olan bir sahnedir ve orada bu güzelliği idrak etmek gücüne sahip bir varlık vardır. Âlemde en büyük olay, insan zihninin zuhurudur. Bunu da tesadüfle veya kör bir evrim süreciyle açıklayamayız demektedir.⁴⁶

Görüldüğü üzere, geleneksel İslam düşüncesinde tarihsel geçmişi olan, buna karşılık çağdaş din felsefesinde, diğer delillere oranla daha az yer kaplayan estetik delil, Tanrı'nın varlığı lehinde geliştirilmiş delillerden birisidir. Teleolojik delil içerisinde tahlil edilmesi, onun bu delilin bir alt kategorisi şeklinde düşünülmesine neden olmamalıdır. Zira evrende görülen güzellik fikrine dayanan estetik delil, daha geniş bir kapsama sahiptir. Sıradan insanın dahi kolay anlayabileceği bir özelliğe sahip olan bu argüman, bir diğer yönüyle, başka delillerde pek vurgulanmayan âlemin estetik yapısına dikkat çekmesiyle, argüman olarak canlılığını korumaktadır. Batı ve İslam düşüncesinde çeşitli filozoflarca da ele alınan ve kökleri Yunan felsefesine kadar giden estetik delil, yaşanan bilimsel gelişmelerle birlikte kanıt olarak, gücünü daha iyi ortaya koymaktadır. Böylece, Tanrı'nın varlığına kanıt arama durumunda kalınmayacağı konusunda bu kanıt türünün gücü, daha iyi anlaşılmaktadır. Tanrı'nın varlığı sorununun çözümünde estetik delil'in ikna edici bir rol üstlendiği de söylenebilir. Peki, bu delilin Risale-i Nurdaki karşılığı nedir? Ya da söz konusu eserin din felsefesi açısından yeri ve önemi nedir? Şimdi de bu sorunu ele alalım.

Din Felsefesi Açısından Risale-i Nur

Öncelikle belirtmek gerekir ki "Risale-i Nur Külliyyatı" din felsefesinin konuları ile yakından ilgilidir. İslam düşünce tarihinde belki de hiçbir eser "Risale-i

---

⁴⁵ Aslan, *Tanrının Varlığına Dair Argümanlar*, ss. 103-107.

⁴⁶ Aydın, *Din Felsefesi*, s. 77.

Nur” kadar, din felsefesinin konuları ile bu kadar yakından ilgilenmemiştir.⁴⁷ Bu tespitin iddialı bir söylem olduğu bir yana, söz konusu eserin, din felsefesinin konularını ele alması yönüyle ilgili bilim dalı açısından önemli bir yere sahip olduğu ifade edilebilir. Eser, din felsefesiyle ortak problemleri paylaşması, yeni yaklaşım tarzları denemesi ve çözüm önerileri sunması yönüyle de ortak bir paydayı paylaşma potansiyeline sahiptir. Bu durum ilgili eseri, din felsefesi yapmada ilgi çekici hale getirmektedir. İşte ele aldığımız külliyatın, din felsefesi açısından böyle bir dinamizmi ve orijinalliği içinde barındırdığı söylenebilir.

Din felsefesinin problemlerinden olan Tanrı'nın varlığı sorunu, nur külliyatının en merkezi meselelerindedir. Söz konusu bu meselenin ele aldığımız bu eserde, estetik bir tarzda çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Dolayısıyla din felsefesi açısından külliyatın estetik anlayışı ve estetiğe yaptığı atıf bir orijinalite ortaya koymaktadır. İlgili bilim'in, konularından olarak, estetiği din felsefesi yapmada bir dinamik olarak görmesi ve din felsefesi yapmaya estetik bir boyut kazandırması yönüyle külliyat, kendine has özellikler taşımaktadır. Burada Tanrı'nın varlığının delillerinden olarak “estetik delile” yapılan atıf da, din felsefesi yapmada estetiğin önemini öne çıkarmaktadır. Öte yandan din felsefesinde eksik olarak gördüğümüz estetik boyutun tamamlanmasına katkı sağladığı da söylenebilir. Bunun yanı sıra eserde dini ve felsefi konular bağlamında, sürekli güzellikten söz edilmektedir. Bu durumda Tanrı'nın varlığı meselesinde sorun çözücü bir kavram olarak bunun din felsefesine yapılan bir katkı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ele aldığımız eserde Tanrı'nın varlığı problemi bağlamında, estetiğe ilişkin zengin bir tabloyla karşılaşılması ve bu yönüyle estetiğin günümüz din felsefesine bir katkı sağlayacağı düşünülebilir. Zira Tanrı problemi ile ilgili olarak,

Risale-i Nur'larla karşılaşan bir kimse her tarafı çiçeklerle kaplı, dalları ve meyveleri sarkık, çeşitli bitki ve ağaçlarla dolu, suları tatlı, kaynağı lezzetli, papatyaları açmış, rahatsız etmeyen bir kokunun her tarafına yayıldığı bir bahçede gibi kendini hisseder. Eksiklik görmeyen bir bakışın tatlı seyrine dalar. Hikmet ayetlerinin, yakaza öğütlerinin, gaflet ilaçlarının arasında temaşaya dalar.⁴⁸

Nur Külliyatındaki bu estetik durum, Tanrı'nın varlığının kanıtlanmasında tek başına akıldan çıkarılan deliller ve dış âlemden çıkarılan deliller yoluyla değil, aynı

⁴⁷ Mehmet Aydın, “Risale-i Nur'da Kötülük Problemi”, *Köprü*, Sayı: 59-60/Yaz-Güz, 1997, ss. 94-100.

⁴⁸ Talat Ordu ve Seyyit N. Erkal, *Tespitler Işığında Bediüzzaman ve Risale-i Nur*, İzmir: Şahdamar Yayınları, 2005, s. 26.

zamanda insanın manevi veya ruhi hayatından çıkarılan delillerin de estetik bir boyutta ele alındığına işaret etmektedir.

Burada din felsefesinde Tanrı'nın varlığı sorununa getirilen aposteriori yaklaşım bilimsel metodoloji açısından değerlidir. Söz konusu sorun karşısında insanların bir yaratıcının varlığı konusundaki görüşlerinin dört noktada toplandığı belirtilmektedir. Bu görüşlerden üçü, “*her şey kendi kendine teşekkül etti*”, “*sebepler meydana getirdi*”, ve “*tabiat iktiza etti*” cümleleriyle ifade edilmektedir. Dördüncü ve asıl olan görüş ise, her şeyin yaratıcısının Allah olduğudur.⁴⁹ Yine ona göre Allah'ı bilmeye, Onun varlık ve birliğini ispata götüren yollarda dördtür. Bunlardan ikisi tasavvuf ve kelamcılarının yoludur. Bu iki yol kelamcılardan alınmasına rağmen insanların fikirleri karıştığı için uzunlaşmış zorlaşmış, şüphelerden kurtulamamıştır. Büsbütün şüphelerle dolu üçüncü yol, felsefecilerin; dördüncüsü ise Kur'an'ın kendine özgü ve kısa yoludur.⁵⁰ Burada Tanrı'nın varlığının ispatından olarak, bütün bu ilmi metodolojilerin denenmiş olduğu ve en doğru yaklaşımın Kur'ani metod olduğu belirtilmektedir.

Yaratıcının, yukarıda belirtilen dört büyük delilin işaretleriyle Vacib'ül Vücûd, Vâhid, Ehâd, Ferd, Samed, Âlim, Kadîr, Semî, Basîr, Mütakellim, Hayy, Kayyûm olduğu gibi, bütün Celâl ve Cemâl sıfatlarla da muttasıf olduğu belirtilmektedir. Yaratılmışlardaki güzellikler O'nun tecellisi olduğuna göre kâinata ne kadar güzellik ve mükemmellik varsa, hepsinden daha yüksek tabakada ve sınırsız bir derecedeki sıfatlar O'nda vardır. Çünkü ihsan servetin, icad vücudun, icap vücubun ayrılmaz ve delili olduğu gibi; kâinattaki bütün mükemmellikler ve güzellikler, Sani Zülcelal'in Kemal ve Cemaline bir burhandır.⁵¹ Bu şekilde Esmâ-ül Hüsnâ ile Tanrı'nın varlığının açıklanmasına din felsefesi açısından farklı bir yol sunulmaktadır. Tanrı'nın sıfatlarından hareketle Tanrı'nın varlığı sorununa apriori yöntem ile çözüm getirilmektedir. Bu durum eseri, çağdaş din felsefesinin yöntemlerini benimsemesi açısından önemli kıldığı söylenebilir.

Risale-i Nur, din felsefesinin merkezi bir sorunu olan Tanrı'nın varlığı problemini herkesin anlamasını kolaylaştırması yönüyle de yenilik sunmaktadır. Tanrı'nın varlığı meselesinin düşünce tarihindeki uzanımlarının farkında olan

⁴⁹ Said Nursi, *RNK/ Lemalar*, 23. Lema, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 290.

⁵⁰ Nursi, *Lemalar*, s.294.

⁵¹ Said Nursi, *RNK/Mesnevi-i Nuriye*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 215.

müellife göre, konunun incelenmesinde takip edilen yöntemin ve ortaya konan görüşün çeşitli seviyelerdeki insanlara hitap edecek bir üsluba ve onları tatmin edecek bir içeriğe sahip olması gereklidir. Onun, eserinde her seviyeden insanın Allah'ın varlığını, kişisel tecrübeye dayalı olarak, zorlanmadan kabul etmesini sağlayacak bir yöntem sunduğu görülmektedir.

Risale-i Nur'da, bu bağlamda din felsefesinde “estetik delil” olarak adlandırılan kanıt türü ile çok yakından ilgilenilmiştir. Konunun girişinde de ifade edilmekle birlikte tezin temelini oluşturan önemli saptamalardan biri olduğu için tekrarlamakta fayda olduğunu düşündüğümüz şu tespit hatırlanmalıdır. *Denilebilir ki, İslam düşünce tarihinde belki de hiçbir eser Risale-i Nur kadar din felsefesinde estetik delil olarak adlandırılan kanıt türü ile hiç bu kadar yakından ilgilenmemiştir.*⁵² Risalede, delilin, evrendeki güzellik, ahenk, uyum, canlı ve cansız varlıklarda görülen gaye ve amacının mantıksal uzantıları ortaya konmaktadır. Estetik delili temel alan, tartışmalarda iki yöntem takip edilmiştir. Birincisi âlemde görülen estetikten yola çıkarak Allah'ın varlığına ve O'nun sıfatlarının birliğine ulaşmak. İkincisi ise, Allah'ın zat ve sıfatlarından yola çıkarak, âlemdeki güzellik ve estetiğin açıklamasını yapan yöntemdir. Söz konusu delil, eserde, öteki delillere nazaran daha bir ifade rahatlığı içinde ele alınmıştır. Âlemdeki güzelliğe dikkat çekildikten sonra her şeyin ilim, kudret ve irade sahibi bir “Mutlak Güzel” in eseri olduğuna işaret edilmekte ve söylenenler “öncüllü sonuçlu” bir forma sokulmaktadır.⁵³

Tanrı'nın varlığı probleminin, hem Tanrı'nın hem de âlemin estetik boyutuyla ele alındığı nur külliyatında, geleneksel ve dogmatik görülenin, modern bilim argümanlarıyla bir sentezinin yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak ise, Tanrı'nın varlığını kanıtlama çabası içinde olanların; konuları parlak bir şekilde tasvir ettiklerini fakat davalarını ispat ederek muhatapı ikna edemedikleri, günün şartlarına uygun söz söylemedikleri, insanları eski zaman köşelerine çekip öyle konuştukları, bu yüzden de toplumu ıslahta tesirli olamadıkları⁵⁴ gibi gerekçelerle ifade edilmiştir. İslam'ın evrenselliğini gerçekleştirebilmek, dini anlatırken muhataplarımızın aklına hitap edip, delil ve ispat ile onları ikna etmemizin mümkün olduğuna vurgu yapılmıştır. Medenilere galebenin

⁵² Aydın, “Kötülük Problemi”, s. 2.

⁵³ Nursi, *Lemalar*, ss. 294-306.

⁵⁴ Said Nursi, *RNK/ Mektubat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 454.

ikna ile mümkün olduğu⁵⁵ ifade edilmek suretiyle, akla büyük değer verilmiş, akli ön plana çıkararak modernistlere benzeme söz konusu olsa da, geleneksel çizgiyi muhafaza etmekle, onlardan ayrı düşünüldüğü ifade edilmiştir.⁵⁶

Böylelikle, “Din-Bilim” çatışmasının da ortadan kaldırılmasının hedeflendiği anlaşılan eserde, bu gaye; “*Vicdanın ziyası ulumu diniyedir. Aklın nuru fünun-u medeniyedir. İkinin imtizacıyla hakikat tecelli eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder*”⁵⁷ tespiti ile ortaya konulmuştur. Ayrıca eserin, İmani konuları ispat etmesi cihetiyle kelamla (*medrese*), marifetullah ve muhabbetullahı kazandırması itibarıyla tasavvufla (*tekke*), delillerini dış âlemde, bitkilerden, hayvanlardan getirmesi itibarıyla da fen ilimleriyle irtibatlı (*mektep*) olduğu da vurgulanmıştır.⁵⁸ Burada, üç kurum bir çatı altında birleştirilerek ve uzlaştırılmış olması yönüyle, din bilim ilişkisinde bugün yaşadığımız sorunlara bir çözüm sunma çabası söz konusudur. Eserde, sadece inançla ilgili konular ispat edilmekle yetinilmeyip aynı zamanda imanın zıddı olan küfrü de çürütme cihetine gidilmiştir.

Bununla ilgili olarak, herkesin kolaylıkla anlayabileceği estetik argümanlardan hareketle geliştirilen ve anlaşılması kolay bir kanıt türü olarak, “estetik delil” ile görünenden görünmeyene ulaştırmanın hedeflendiği eserde; klasik felsefi söylemler ya da sıkıcı bir dini metin yerine, örnekler, diyaloglar, temsil, çeşitli hikâye ve mecazlı anlatım yöntemlerini kullanması ve bunu yaparken de Kur’an’ın referans gösterilmiş olması da onu farklı kılan bir özellik olmuştur. Söz konusu edilen farklılığın birazda zorunlu olduğu söylenebilir. Zira inançsal düşünce anlamında dönemin negatif fikrî koşullarından dolayı, geniş halk kitlelerine ulaşma ve hemen sonuca gitme isteği bu sonucu doğurmuştur. Bununla birlikte, inkârcı akımların yaygınlaşması ve bu düşünceye karşı Türkçe yazılmış kitapların az olması da başka bir nedendir. Ayrıca ulûhiyet konusunda halkın anlaması için her türlü kolaylaştırma yapılması; somuttan soyuta gidilerek aklın kolay algılayacağı şekilde tabiattan argümanlarla, Kur’an’daki akli izah metotlarını kullanması ve bunu müspet bilimlerin ulaştığı pratik bilgiyle detaylandırması da diğer nedenler olarak

---

⁵⁵ Nursi, *Divan-ı Harbi Örfî*, <http://www.sorularlarisale.com/index.php?s=modules/kulliyat&risale=1581>, (Erişim Tarihi 17.11.2014), s.y.

⁵⁶ Tüzün, *Risale-i Nur*, s. 22.

⁵⁷ Nursi, *RNK/ Münazarat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 463.

⁵⁸ Tüzün, *Risale-i Nur*, s. 35.

gösterilebilir. Nursi, mistik, şiirsel ve estetik bir üslup kullanarak herkese hitap etmeyi başarmıştır.⁵⁹

Sıradan insana bile seslenmeyi başarmış olduğu görülen bu esere göre, bugün İslam toplumunda iki dehşetli durumun yaşandığı ifade edilmiştir. Birincisi, Batı'nın materyalist bir temele oturtulmuş fen ve felsefesinden kaynaklanan pozitivizm, materyalizm, nihilizm, darwinizm ve ateizm gibi menfi fikir akımlarının Müslümanlar arasında yaygınlaşmasıdır. İkincisi ise, Batı medeniyetinin sadece dünya menfaatlerini ön plana çıkararak yapısından, günümüz Müslümanlarının büyük oranda etkilenmiş olmasıdır.⁶⁰ Bu yüzden tevhit inancı ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır. Topluma bulaşacak olan bu hastalığı önleme, Müslüman nesillerin, âlemi ve kendilerini doğru tanımlayamama sorunu büyük bir problem olarak görülmüştür. İşte müellif, burada bir çözüm yolu ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu itikadî problemleri, daha çok Kur'an'î bir bakış açısıyla temellendirmeye çalıştığı ve "Kur'an delili" ismini verdiği "*estetik delil*" ile ispat ederek, söz konusu menfi fikir akımlarını çürütme çabası içinde olmuştur. Böylece, pek çok insanın imanını takviye edip kurtarmış, yukarıda bahsi geçen soruna çözmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, söz konusu bu eylemde Batı düşüncesinin ilim ve tekniğinin alınmasına karşı çıkılmamış, şuursuzca kabullenme ve taklidin zararlarına değinilmiştir. Eseri özgün kılan da bu ayrımı yapıyor olmasıdır denilebilir.

Yukarıdaki düşüncenin ispatından olarak ise müellif: "*Beni skolastik bataklığına saplanmış bir medrese hocası mı zannediyorlar? Ben, bütün müspet ilimlerle asr-ı hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum. Bu hususta en derin meseleleri hallettim. Hatta bu hususta da bazı eserler telif eyledim*"⁶¹ ifadeleri ile bu durumu açıklık getirmiştir. Bu bağlamda İslam geleneğinin çağdaş bir takipçisi ve Kur'an'ın özgün bir yorumcusu olduğu söylenebilir. Vahyi geleneğin ve bu geleneğin ürünü olan; varlığı, kâinatı, eşyayı ve insanı tevhit ile temellendiren bir anlayışın da savunucusu olmuştur. Nursi, inancı sadece Müslümanları ilgilendiren bir konu olarak değil, insanı ilgilendiren bir konu olarak ele almıştır. İmanî konuları ortaya koyarken, her insanın aklına takılan "Necisin, nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?"⁶²

⁵⁹ Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, Çev. Metin Çulhaoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s.y.

⁶⁰ Nursi, *Sözler*, ss. 725-741. Ayrıca bkz: Tüzün, *Risale-i Nur*, s. 20.

⁶¹ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 784.

⁶² Nursi, *Sözler*, s. 320.

Sorularını cevaplandırmış, varlığın ve insanın anlamının ne olduğunu; Kâinattan yola çıkarak, estetik bir boyut ile açıklama gayreti içinde olmuştur.

Delil bağlamında söz konusu eserde, sadece Tanrı'nın Kadir-i Mutlak, Âlim ve Mutlak anlamda İyi olduğuna değil, aynı zamanda O, Yüce'nin "Güzel" olduğuna da vurgu yapılmaktadır. Esere göre Allah'ın sıfatlarından biri Cemil'dir ve "Allah, yarattığı her şeyi güzel kılmıştır."⁶³ Göğü yıldızlarla süslemiştir.⁶⁴ Yaratmasında uyumsuzluk yoktur.⁶⁵ Sözün, öğüdün en güzelini indirmiştir.⁶⁶ Kâinata ölçü ve dengeyi koymuştur.⁶⁷ İnsanı en güzel biçimde yaratmıştır.⁶⁸ İnsandan da en güzeli ister.⁶⁹ Güzel bir söz ve bağışlama ister.⁷⁰ Dolayısıyla, kâinat ve içindekiler harikulade olarak bir Güzel Yaratıcı tarafından yaratılmıştır. "Güzel" olan Tanrı'nın yarattığı âlemin güzelliğinden, mükemmelliğinden, kusursuz oluşundan bahsedilirken, bunların "Yüce ve Güzel" in varlığına delil olduğu belirtilmektedir. Ortaya konulan bu görüşler çerçevesinde eser, geleneksel İslam düşüncesinin devamı niteliğini taşımaktadır.

İslam düşünce tarihinde, Risale-i Nur'un kökleri Hz. Ali'nin "*Celcelutiye*" sine kadar gitmektedir. Nursi, burada Risale-i Nur'a işaret edildiğini belirtmektedir.⁷¹ Yani Celcelutiye müellif için külliyyatın oluşmasındaki ana kaynaklardan birisidir. Hatta Nursi, Risale-i Nurda eksik olan halkaları Celcelutiye'ye bakarak tamamlamıştır.⁷² Eser İslam düşünce geleneğinin devamı niteliğinde olması özellikle kelimî ve felsefi olarak Gazali çizgisinin izlerini belirgin şekilde devam ettirmektedir. Bununla birlikte Kindî, Farabi, İbn Sina, İbn Rüşd, İbn Arabi gibi düşünürlerin görüşlerinden etkilenildiği görülmektedir. Bu durum onlara yapılan atıflardan anlaşılmaktadır. Ayrıca, tasavvufî düşünceden önemli ölçüde faydalanılmıştır. Tarikatların manevi öncüleri olan şeyhlerinden, eser ve

⁶³ Es-secde 32/7. (Bu eserde ayet mealleri belirtilen şu kaynaktan alınmıştır: Suat Yıldırım, Kuran-ı Kerim ve Açıklamalı Türkçe Meali, İzmir: Define Yayınları, 2006)

⁶⁴ Es-Saffat 37/6.

⁶⁵ El-Mülk 67/3.

⁶⁶ Ez-Zümer 39/23.

⁶⁷ Er-Rahman 55/7.

⁶⁸ Et-Tin 95/4.

⁶⁹ El-İsra 17/23,53, En-Nisa/36.

⁷⁰ El-Bakara 2/ 263.

⁷¹ Said Nursi, *Türkçe Açıklamalı Kaside-i Celcelutiye ve Hizbu'l Ekberi'n- Nuri*, Ter. Ali Erdoğan, İstanbul: Nesil Yayınları, 2013, s.12 (Kitap, Celcelutiye ve Hizbul Ekberi'n-Nuri olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Biz konu ile ilgisi bağlamında ilgili bölümü kısaltarak belirteceğiz.), Ayrıca bkz., 28. Lema

⁷² Kubilay Aktaş, *Celcelutiye Sufilerin Saklı Hazinesi*, İstanbul: Selis Kitaplar Yayını, 2013, ss. 11-20.

düşüncelerinden ilham alındığı belirtilmektedir.⁷³ Eserin ilgili yerlerinde bu isimlere ve eserlerine de atıflar bulunmaktadır. Bahsi geçen kişiler arasında öne çıkan isimlerden bazıları Abdulkadir Geylani, İmam-ı Rabbani, İmam-ı Gazali, Şah-ı Nakşibendi'dir.⁷⁴ Bütün bunların yanı sıra kaynaklara açıkça atıf varken müellifin ya da tabilerinin söz konusu eserin birtakım gaybî güçlerce yazdırıldığı, hiçbir kaynağa müracaat edilmediği, yanında başka kaynakların bulunmadığı⁷⁵ veya bazı kaynaklarda doğrudan doğruya kendi ismine atıf yapıldığı⁷⁶ iddiası kafaları karıştırmaktadır. Bu durum, eserin otantikliği sorununun tartışılması sonucunu doğurmaktadır.

Eser, geleneksel İslam düşüncesinin kodlarını taşımakla birlikte Batı felsefi düşüncesinden de izler taşımaktadır. Tanrı'nın varlığı meselesi ile ilgili kullanılan Batı düşüncesine ait çeşitli kavram, analogi ve kanıt türleri bunun işaretidir. Zaten müellifin, Batı düşüncesinin özellikleri ve düşünürlerin tutumlarının ne olduğu bilgisine hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Bu da eserin din felsefesi açısından kapsamlılığına bir işaretir. Doğrudan doğruya Batılı filozofların argümanlarının kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Platon'a göre tek bir sanatçı vardır; O da Tanrı'dır. Tek bir gerçek sanat yapıtı vardır; o da evrendir. İşte, Platon'un, Tanrı için sıklıkla kullandığı "Sanatçı" ve evren için kullandığı "sanat eseri" kavramının ele aldığımız eserde de kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, "evrenin çok güzel, mükemmel, kusursuz"⁷⁷ olmasının sürekli işlenmesi, "evrende çirkinlik ve kötülük yoktur, var olan her şey iyidir. Var olmak iyi, yokluk kötüdür anlayışı"⁷⁸, Tanrı'yı sembolize etmek ve varlığının anlatılmasında "güneş ve güneş ışığı metaforu" nun kullanılması için de aynı durum söz konusudur.⁷⁹ Bunun yanı sıra Paley'in saat'i, Hume'un makinesi, Schopenhauer'un 'yüz' argümanının, eserde benzer şekillerde kullanıldığını söyleyebiliriz.

⁷³ Nursi, *Sözler*, ss. 498-502., Ayrıca bkz. (*Konferans*), s. 712, *Sözler*, (on yedinci söz), s. 201, (otuz birinci söz), s. 525, (otuz üçüncü söz), s. 629, *On Dokuzuncu Mektup*, s. 218, (yirmi dokuzuncu), s. 425, *Lemalar*, ss. 50-54.

⁷⁴ Nursi, *Mektubat*, s.48.

⁷⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 249, Bkz. a.e, s. 167.

⁷⁶ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 172, (Bkz. İmam Rabbani, *Mektubat*, "Mirza Bediüzzaman" ifadesi)

⁷⁷ Platon, *Devlet*, 595a-c-598e-599d, Türkçesi: Ersin Uysal, Dergah Yayınları, 2005, <http://www.dusuncetarihi.com/makale/devlet-2>, (Erişim Tarihi 08.04.2015), s.y.

⁷⁸ Augustinus, *Batıya Yön Veren Metinler, İtirafklar Serisi 3*, Çev. Dominik Pamir, Kaktüs Yayınları, 2007, <http://www.dusuncetarihi.com/makale/itirafklar>, (Erişim Tarihi 08.04.2015), s.y.

⁷⁹ Plotinus, *Batıya Yön Veren Metinler, Ennead*, www.dusuncetarihi.com (08.04.2015), s.y.

Din felsefesinde diğ er bilim dalları ile olan ilişki ve yöntem olarak bilimsellik önemlidir. Eserin, felsefe, mantık, metafizik, psikoloji, sosyoloji, sanat, edebiyat, dini ilimler vs. gibi bilim dalları ile olan ilişkisinde bilimsellik ilkesine uyulduğ u görölmektedir. Ayrıca bu bilim dalları ile ilgili bilimsel yöntemlerin kullanıldığına tanık olunmaktadır. Bunun yanı sıra sürekli (b)ilim ve onun önemine vurgu yapılmaktadır. Tanrı'nın varlığı sorunu bağlamında, çözüm olarak pozitif bilimlere hâkim olmanın daha da önemli olduğuna işaret edilmektedir. Bu yüzden eserde bilimin iddialarına ikna edici ispatlar sunulmaktadır. Sağ lam bir mantık silsilesi kullanılarak çıkarımsal tümevarım sahasında örnekler verilmektedir. Varlık âleminde her şeyin ilimle beraber sanatla yapıldığı gözleminden hareketle sanatkârın sıfatlarına ulaşı lması örneği bu durumun bir göstergesidir.⁸⁰ Eserde, ilgili sorunlar, bir iddia ile başlayıp, ispat ile sona ermektedir.⁸¹ Eserin bu özelliği, onu rasyonel bir çaba içerisinde olduğunun bir göstergesidir.

Eser bize din felsefesi özelinde kullanılmak üzere diğ er ilim dallarının kapısını aralamakla bir açılım da sağ lamaktadır. Zira çeşitli meselelerin ispatında bu alanların kullanıldığını görmekteyiz. Mesela, hem teknik hem de kullanılan kelimelerle sanat yolu seçilmiştir. Sahne, seyirci, seyir, seyrangah, teşhir, meşher, hikâye, hikâyecik, temaşa, tamaşagah, temaşager, temaşacı, yol, yolcu, yolculuk bunlardandır. Bu kelimelerin yüz elliye kadar çıktığı görölmektedir. Bütün bunlar sanatın anlatımda seçtiği kelimelerdir. Müellifin, hem kelimeler ve kavramlar hem de anlatım teknikleri itibariyle kendi dönemi açısından İslam dünyasına belirgin bir katkı sağladığı söylenebilir.⁸² Bu özelliği ile din felsefesi yapmada edebiyat ve genel anlamda sanatların kullanılabilceğinin de bir örneğini sunmaktadır.

Eserde, sanat ile ilgili olarak, kâinattaki güzelliklere ve güzel yaratılışa dikkat çekilen tamlamalar belirgin bir anlatım zenginliği içermektedir. Mesela, Hüsn-ü Hilkat, Kemâl-i San'at, Sâni-i Zülcelal, Kemâl-i Saltanat, Cemâl-i Sanat, Nakş-ı Sanat, Nesc-i Nakş, Fonoğraf-ı Rabbani, Musikai İlahi, Hâlık-ı Zülcelal, Hâlık-ı Zülkemat, Fâtır-ı Zülcemal, Sâni Zülcemal, Nakkaş, Musavvir, Müzeyyin, Cemil-i Zülcelal, Mahbub-u Zülkemat, İrade-i Tahsin, Kasd-ı Tezyin⁸³ Hüsn-ü Sanat, Acip Sanatlarla Müzeyyen Güzel Heyet, Müzeyyen Çiçekler, Müzeyyen Nakışlar, Cemal-i

⁸⁰ Said Nursi, *RNK/ Sözler*, 32. Söz, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 621.

⁸¹ Nursi, *Lem'alar*, s. 176.

⁸² Himmət Uç, "Bediüzzamanın Eserlerinde Güzellik ve Sanat", [http://www.nurnet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurnet.org/Risale_Calışmaları), (Erişim Tarihi 12.04.2014) s.y.

⁸³ Nursî, *Sözler*, 32.söz, s.819, Ayrıca bkz. *Sözler*, ss. 824, 838, 842, 848, 850, 854.

Rahmet, Acaib-i Sanat, Kemal-i Sanat, Cemal-i Sanat, Kemal-i Hikmet, Masnuat-ı İlahiye, Antika Sanatlar, Maşuk-u Layezali, Cemal-i Sermediye, Sani-i Rahim, Cemil-i Zülcelal, Cemal-i Vahdet, Celil-i Zül cemal,⁸⁴ Saray-ı Acib'in Ustası, Sarayı Muhteşem, Nakkaş-ı Ezeli, Zatı Zülcelal, Kadiri Zül cemal, Hâkimi Zül cemal, Rahimi Zül Cemal, Sanat-ı Eşya⁸⁵ Dest-i Sanat, Sanatperverâne, Sanayi-i Latife, Manzum Murassalar, Sarayın Nakışları⁸⁶ Sanat-ı İlahiye, Sanat-ı Rabbaniye⁸⁷ gibi estetik mahiyette kavramların kullanıldığı görülmektedir.

Külliyatta, sanatın biçim ve estetik kuramlarının kullanıldığı da görülmektedir. Bu durum geleneksel tefsir anlayışından ayrılıp, edebiyatçıların ve sanatçıların anlatım biçimlerinin tercih edilmesinden anlaşılmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren Batı edebiyatı, dine kısmen de olsa, edebi metinlerde, şiirde, romanda, tiyatrodan yer vermiştir. Türk edebiyatı da tamamen olmasa da bazı metinlerde dini tema ve muhtevalara yer vermiştir.⁸⁸ Dolayısıyla eserde çağın argümanlarına yer verilmesi, bu argümanların din felsefesinde de kullanılabileceğinin bir göstergesidir.

Bu bağlamda Müellif eserinde, Süleyman Çelebi, Yavuz Sultan Selim, Fuzuli, Niyazi Mısri, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Namık Kemal, Hoca Tahsin, Tevfik Fikret, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Mevlana Cami, Sadi-i Şirazi, Hafız-ı Şirazi, Hazreti Ali, Abdülkadir Geylani, İmam Busiri, Nabiğa, Kuss bin Saide'nin şiirlerine yer vermiştir. Bediüzzaman Said Nursi, bir metot olarak şiirden faydalanmış, fakat onu ön plana çıkarmamıştır.⁸⁹

Ayrıca sinema ve tiyatro dilinin kullanımı, eser açısından oldukça ilginç metaforik bir söylem ortaya koymaktadır. Bu benzetme yöntemine pek çok örnek verilebilir. Ancak bunlardan en ilgi çekici olanı; hapisane penceresinden öğrencileri seyreden Nursi'nin, aynı öğrenciler üzerinden, geçmiş ve geleceği arasında kurguladığı senaryo, okuyucular açısından canlı bir örnek oluşturmaktadır.⁹⁰ Bu durum sanatın hayatı okuması, hayatın iç mantığını yansıtmasıdır. Başka bir örnekte; Eyüp Sultan tepesinden karşıdaki mezarlığa bakış sahnesi verilmektedir. Eserde,

⁸⁴ Nursî, *Sözler*, 33.söz, s. 894, Ayrıca bkz. *Sözler*, ss. 896, 909, 914, 915, 926.

⁸⁵ Nursî, *Sözler*, 22.söz, s. 381, Ayrıca bkz. *Sözler*, ss. 401, 404.

⁸⁶ Nursî, *Sözler*, 11.söz, s. 178.

⁸⁷ Said Nursi, *RNK/Şualar*, 7.şua, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 211.

⁸⁸ Uç, "Güzellik ve Sanat", s. 2.

⁸⁹ Ayrıca bkz. Nursi, *Sözler*, 17. 18. 32. 13. 25. Söz, 4.ve 6. Mektup, 13.Şua.

⁹⁰ Örnek için bkz. Nursi, *Şualar*, s. 265., Ayrıntılı bilgi için bkz: Sadık Yalsızuçanlar, <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=284>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), s.y.

sinema ve tiyatro, geçmiş zamanın gölgeleridir tanımı yapılmaktadır. Sinema da tiyatro da estetik bir fenomen olarak tümüyle reddedilmeden kullanılmıştır.⁹¹ İfadelerin güzelleşmesi için temsil, hikaye, remiz, muhavere, mukteza-yı hale uygun ifadeler, zamirler, mecazlar, istiareler sık sık kullanılmaktadır. Sözleri okuyan insanın, edebiyat zevki içinde sunulan yüksek bir ilim ve iman zenginliği ile karşı karşıya kaldığını dile getirmek gereklidir.

Eserde, din felsefesi açısından önemli olan varlığın mahiyeti sorununa da çözümler sunulur. Varlığın bir sanat eseri olduğu ispatlandıktan sonra, bu noktadan hareketle çeşitli sonuçlara ulaşılmaktadır. “O her şeyi en güzel şekilde yarattı.”⁹² ayeti tefsir edilirken güzelliğe dair iki bakış açısı sunulmaktadır.

Her şeyde hatta en çirkin görünen şeylerde, hakiki bir hüsün ciheti vardır. Evet, kâinattaki her şey, her hadise, ya bizzat güzeldir, ona hüsn-ü bizzat denilir; veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hadiseler var ki, zahiri çirkin, müşevveştir. Fakat, o zahiri perde altında gayet parlak güzellikler ve intizamlar var.⁹³

İnsanların zahiren çirkin gibi gördükleri çoğu şey kozmik bütünlük çerçevesinde ele alınırsa neticesi itibariyle güzel olacaktır. Bu bağlamda eserde, kötülüklerin ateistik açıdan yorumlanışına da cevap verilmektedir. Dolayısıyla ele aldığımız eser, din felsefesinin problemlerinden olan “kötülük problemi” nin çözümü açısından da değerlendirilmelidir.

Başlığın son sözü olarak, Risale-i Nur Külliyatının, din felsefesinin konuları ile yakından ilgili olduğu söylenebilir. Tanrı'nın varlığı sorunu ve bu soruna “estetik delil” ile getirilen apriori ve aposteriori yaklaşım din felsefesi açısından onun rasyonel yönünü ortaya koymaktadır. Yine bu delil'in, herkesin anlayacağı forma sokularak din felsefesi özelinde bir açılım potansiyeli taşıdığı ifade edilebilir. Felsefe genelinde ise, hem Batı hem İslam düşüncesine ait izler taşıması ile de kaynak olarak geçerliliğini kabul ettirmektedir.

⁹¹ Nursi, *Lemalar*, 10. Rica, Nursi, *Sözler*, s. 78, Nursi, *Mektubat*, s. 333.

⁹² Es-Secde 32/7.

⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 210, Benzer ifadeler için bkz. Augustinus, *İtirafılar*, <http://www.dusuncetarihi.com/makale/itirafilar>, (Erişim Tarihi 08.04.2015), s.y.

BİRİNCİ BÖLÜM

RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL

1.1. Güzellik Sorunu ve İki Temel Yaklaşım

Estetik delilin en önemli unsurlarından biri olan güzellik duygusu ve tecrübesinin veya estetiğin bir unsuru da, belli bir gayeye işaret eden bir anlam ve boyuta sahip olmasıdır. “Gayelilik” kâinatın eğlence ve boş yere yaratılmayıp bir amaç için yaratılmış olmasıdır. Yani varlıklar arasındaki düzen, belli gayelere hizmet etmektedir. Bu düzen kendi kendine ortaya çıkmayacağına göre âleme bu düzen ve gayeyi veren bir varlık vardır. Bu güzel varlık da, ilim ve irade sahibi Allah’tır.⁹⁴ İşte belirtilen bu neticeye ulaşmak, nur risalelerinde de varılmaya çalışılan en önemli hedeflerdendir denilebilir. “Necisin, nereden geldin, nereye gidiyorsun” olarak formüle edilen bu gayenin önemi sürekli olarak vurgulanmaktadır.⁹⁵ İnsanın marifetullah bilgisine sahip olup, kendini sürekli geliştirmesi ve nihayetinde Yaraticısına ulaşması yegâne amaç olarak belirtilmektedir. Bu hedef doğrultusunda ele alınan argümanlardan, Kur’an delili olarak da ifade edilen estetik delil’e büyük önem verildiği görülmektedir.⁹⁶

Burada her yönüyle, söz konusu delilin argümanlarına rastlamanın mümkün olduğu söylenebilir. Âlemdeki mükemmel estetiğin, uyum ve güzelliğin, bir Yaraticıya ulaştırma mahiyetinin sürekli olarak vurgulandığı görülmektedir.⁹⁷ Eserde, güzellik kanıtının bir anlam kazanmasında ve bizim için doğru bir yön belirtmesinde, olup bitenlerle bunların nihai kaynağı arasında bağ kurmanın çok büyük bir yeri vardır. Verilen örneklerden amaçlananın, bilinenden bilinmeyene geçmek olduğu gözlenmektedir. Bu mealde Allah’ın varlığının ispatında, “Burhan-ı İnni” ve

⁹⁴ Cavit, *Turan Koç’ta Din ve Estetik*, s. 50.

⁹⁵ Nursi, *Sözler*, s. 98.

⁹⁶ Yusuf Şevki Yavuz, “Nur Risalelerine Göre Said Nursi’nin Kelâmi Görüşleri”, *3. Uluslararası Bediüzzaman Said Nursi Sempozyumu*, 24-26 Eylül, İstanbul, 1995, s. 6.

⁹⁷ Nursi, *Sözler*, s. 905.

“Burhan-ı Limni” olmak üzere iki çeşit delil kullanıldığı anlaşılmaktadır.⁹⁸ Burhan-ı İnni: Eserden müessire geçmek demektir. Bununla ilgili olarak, dumandan ateşe intikal etme örneği verilebilir. Burhan-ı Limni ise: Müessirden esere intikal etmektir. Mesela gece karanlığında bir yerde ateş yandığını gördüğümüz zaman orada ateş var öyleyse biz görmesek bile duman da vardır.⁹⁹ Apriori ve Aposteriori olarak da tanımlayabileceğimiz bu yöntemlerle amaca ulaşılmaya çalışılmaktadır.

- I. Apriori Yaklaşım: Tanrının varlık ve niteliklerinden hareketle evrende görülen düzen, tasarım ve güzelliği anlatmaktır.
- II. Aposteriori Yaklaşım: Evrende görülen düzen, tasarım ve güzellikten hareketle Tanrının varlığını açıklamaktır.¹⁰⁰

1.1.1. Apriori Yaklaşım: Mutlak Güzel Olarak Tanrı

İslam düşüncesinde ‘güzel’ deyince anlaşılan, Batı kaynaklı objektivist ve sübjektivist estetiklerin anladığı manada bir güzellik değil, ‘mutlak güzellik’¹⁰¹ ve bu güzelliğin görünen âlemdeki içkinliğidir. Güzeli arayan kişi için, sözgelisi gül, kendiliğinden güzel olmadığı gibi, bizim onda kendimizi yaşamamız da değildir. Gülün güzelliği, Tanrı’nın ‘cemal’ sıfatının ondaki tecellisidir. Batı kaynaklı bazı estetik teorilerinin kavram çerçevesindeki “çirkinlik”, bu estetiğin konularının tamamen dışında kalmaktadır. Çünkü çirkinlik itibaridir; başka bir deyişle güzellik “mutlak” olduğu için, çirkinlik yoktur.¹⁰² Geleneksel İslam düşüncesiyle yazılmış olan nur risalelerinde de bu anlayışın hâkim olduğu söylenebilir. Yani Allah mutlak güzeldir. O’nun yarattığı her şeyin de güzel olduğu sürekli vurgulanmaktadır. Varlıktaki bu güzelliğin tesadüfen ve kendi kendine olamayacağı, bütün bu varlığı Yüce ve Güzel bir Sâni tarafından yaratılmış olduğu anlatılmak istenmektedir.

Risale-i Nurda, estetik delilin önemli unsurlarından biri de, bu güzellik ya da estetiğin belli bir amaca işaret eden bir anlam ya da boyuta sahip olmasıdır. Yani varlıklar arasında görülen estetik, belli gayelere hizmet etmekte ve bütün kâinatta hayatın devamını sağlamaktadır. Bu ise kendi kendine olamayacağına göre âleme bu güzelliği veren bir varlık vardır. Bu varlık da Cemal ve Kemal sahibi yüce Allah’ tır. Dolayısıyla âlemde tezahür eden türlü çeşit güzellik, muazzam estetik, mükemmellik

⁹⁸ Said Nursi, *RNK / İşârât-ül İ’câz*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 197.

⁹⁹ Tüzün, *Risale-i Nur*, s. 60.

¹⁰⁰ Yasa, “Güzellik Kanıtı”, s. 6.

¹⁰¹ Said Nursi, *RNK / Şualar*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, ss. 108–110.

¹⁰² Selim Sönmez, “Esmaya Açılan Kapı”, *Köprü Dergisi*, Risale-i Nur Enstitüsü Yayını, sayı: 71, İstanbul, Yaz/2000, s. 4.

ve ahenk onu yaratanın sonsuz bilgisine açık bir delil teşkil etmektedir. Güzel bir yazı nasıl onu yazanın bu konudaki maharetine delalet ediyorsa, âlemdeki eşsiz güzellik, mükemmellik ve sanat da onu var edene işaret etmektedir. Bu düşüncenin, “Allah yarattığı her şeyi güzel kılmıştır”¹⁰³ ayetindeki anlam boyutuna dayandırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, insanın bu güzellik karşısında hissettiği hayranlıkla, bu güzelliği bahşedene karşı hamd ve şükür duygularıyla dolup, ona teslim olması gerektiğinin de altı çizilmektedir.¹⁰⁴

Teslim olunması gereken söz konusu Mutlak güzeli, sanattan, güzellikten, azametten hareketle sevdirmek ve takdir ettirmek amacının güdüldüğü anlaşılmaktadır. Sanatın, güzelliğin, azametinin arkasındaki Yüce’ye bu değerlerden gidilmeye çalışıldığı görülmektedir. Allah’ı tanıttırma da, tanınan varlığa yönelik, Allah’a karşı lakayt kalınmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu azametinin, güzelliğinin ve sanatlı varlıkların sahibine karşı itaati gösteren bir davranışın gerekliliği konusunda da, varlığı bu kadar güzel ve estetik yaratan Allah’ın ülkesinde estetik ve güzelliği bozucu hareketlerden sakınılması öğütlenmektedir.¹⁰⁵ Bununla ilgili olarak güzellik ve estetiğin armonisinin bozulmaması için de hep sanattan, ahenkten, güzellikten, hoştan, şirinden hareket edildiği görülmektedir.¹⁰⁶

Burada, güzel olarak bakılan her varlık, cemil olan Allah¹⁰⁷ tarafından yaratılmış ve ona güzelliğinin, cemel sıfatının sahibi Allah tarafından verilmiş olduğu ısrarla belirtilmiştir. Böylece insanın, yeryüzünde güzeli ararken fani olan güzelliğe takılıp kalmaması gerektiği ifade edilmektedir. Burada, ‘Güzel’i arayan kişinin, güzelliğinin gerçek sahibinin Allah olduğunu anlaması ve bu bilinç ile hareket etmesi temel gayedir. Böylece elde edilen her güzelliğinin, gerçek güzel olan Allah’a ulaşmada vesile görüldüğü nur risalelerinde güzellik, İlâhi güzelliğinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Yine burada güzellik, hakikat’in ve O’nun tezahürlerinin temel bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸

Bununla birlikte burada, eser de sanatçı da elçi olarak görülmektedir. Bu anlayışın insanı gerçekliğe, iyilik ve güzelliğe götürdüğü ifade edilebilir. Bunun yanı sıra şu üç katmanın da birbirine içkin olduğu söylenebilir. Bunlar hakikat, ihsan ve

---

¹⁰³ Es-Secde 32/7.

¹⁰⁴ Koç, *İslam Estetiği*, s. 102.

¹⁰⁵ Nursi, *Şualar*, s. 109.

¹⁰⁶ Uç, “Güzellik ve Sanat”, s. 3.

¹⁰⁷ Nursi, *Sözler*, s. 588.

¹⁰⁸ Cavit, *Koç’ta Din ve Estetik*, s. 24.

hüsündür. Burada güzellik, iyiliğin iç boyutudur. İyilik hakikatin yani Allah'ındır. Tüm iyilik ve güzellikler O'ndan gelir. O'nun isimlerinden süzülür. Nursi, iman bir hüsn-ü mücerret ve münezzehtir demektedir.¹⁰⁹ Varlığın özündeki bu güzelliğin, Esmâ-ül Hüsna'nın varlık katlarındaki tecellileriyle çiçeklendiği, O'nun Latif ve Kerim isimleri gibi güzel isimleriyle sevmekte veya acı çekilmekte bulunduğu belirtilir. Dünyanın yüklendiği işlev bu olduğu, bu yüzden sonsuz simgelerle kuşatılmış olduğumuz ortaya konulmaktadır. Her varlığın bir simgesi vardır. Bu sadece tabiatta saf halinde bulunan güzellik değil aynı zamanda her an başkalaşan kalbimizde, kalb-i selimimizde bir gülün kat kat çevrinmesi gibi sayısız güzelliğin içkin olduğuna değinilmektedir. İnsandaki gizemin kaynağının da bu olduğu ifade edilmektedir.”¹¹⁰ Nursi eserlerindeki güzel hakikatlerin, gözleri kâinatın hakikatlerine açtığını belirtmekle birlikte, Celal ve Cemal olan Yaratıcıyı, insanların Onunla olan ilişkilerindeki farkındalığı sağlama çabası içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.¹¹¹

Nursi'nin, bunu “Kâinat ve Esmâ-i Hüsna” ilişkisini kurarak yapmaya çalıştığı söylenebilir. Çünkü O'na göre her varlığın başlangıcı Esmâ-i Hüsna'dır. Yani, önce esmanın tecellisi vardır, eşya ise o tecellinin yeryüzündeki bir aynasıdır. Eşya esmaya ayna olduğu için güzeldir. Esmâ'nın asıl olduğu ve eşya'nın esma' ya göre değiştiği, biçim aldığı, kesilip biçildiği, varlığa geldiği ifade edilmektedir.¹¹² Buna göre, “Hakikî hakaik-ı eşya Esmâ-i İlahiyedir”, yani eşyanın asıl gerçekliği Esmâ-i İlahiyedir.¹¹³ Allah'ın bütün isimleri güzeldir. Onların okumaları da öylece güzel olduğu, “Cemîl-i Zülcelâlin bütün isimleri, “Esmâü'l-Hüsna” tabir-i Samedânîsiyle gösteriyor ki, güzeldirler ifadesi ile anlatılmaktadır. Mevcudat içinde en lâtif, en güzel, en câmi âyine-i Samediyet'in de hayat olduğu ortaya konmaktadır. Güzelin aynasının güzel olduğu, Güzel'in güzelliklerini gösteren aynanın güzelleştiği belirtilmektedir. O aynanın başına o güzelden ne gelse güzel olduğu gibi, o hayatın başına dahi ne gelse, hakikat noktasında güzeldir.”¹¹⁴ Anlayışına yer verildiği görülmektedir. Okumanın bir diğer yönünün de mütalaagâh olan bu dünyada

---

¹⁰⁹ Nursi, *Lemalar*, s. 220.

¹¹⁰ Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s. 102.

¹¹¹ Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s. 114.

¹¹² Nursi, *M. Nuriye*, s. 269.

¹¹³ Senai Demirci, “Varoluş Aşk Bakış”, *Köprü Dergisi*, İstanbul: Risale-i Nur Enstitüsü Yayını, sayı: 71, Yaz/2000, s. 12.

¹¹⁴ Himmet Uç, “Esmâ Okumaları”, [http://www.nurmet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurmet.org/Risale_Calışmaları), (Erişim Tarihi 16 Ekim 2012), s.y.

Allah'ın yarattığı sanat eserlerinin sanat niteliklerini ve onlarda esmaların görünme şekillerinin okunduğu anlatılmaktadır.

Ayrıca kâinatın (b)ilim gözüyle incelendiği ve okunduğu anlaşılmaktadır. Fen ilimlerinin bütünü ışığında bakıldığında, kâinatı tek bir Yaratıcının eseri ve Esmâ-i Hüsnâ'nın aynası olarak göstermesi söz konusudur. Her bir fennin, kâinatın işleyişinin bir yönünü tasvir ederek, Yaratıcısını belli isimleriyle tanıttığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Çünkü her bir fennin yani bilimin kaynağı, İlahi isimlerden birisidir; o fennin gelişmesi, o ismin tecellilerini anlamak manasına gelmektedir. Böylece, dinle çatışmak bir yana, bilimin Allah'ı tanımak ve tanıtmak için birer vesile olduğunun ortaya konulması söz konusudur.¹¹⁵

1.1.2. Aposteriori yaklaşım: Güzelliğin Kâinattaki Yeri

Risale-i Nur Külliyyatında, kâinatın Allah'ın bir ayeti olduğunun sürekli olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu ayetlerdeki güzellikleri temaşa sonunda kalp gözü açılıp, insanın eşyanın arka planına geçerek asıl sanatkârla buluşması gerektiği anlatılmaktadır. İslam düşüncesindeki hâkim anlayış olan, bu âlemin olabilecek âlemlerin en bediisi, en güzeli anlayışının müellif tarafından da benimsenmiş olduğu ve bu anlayışın sürekli vurgulandığı gözlenmektedir. Burada âlemin estetik yapısı ya da onda müşahede ettiğimiz güzellikler, imana giden yolda çok önemli bir fırsat ya da imkân sağlayacak güç ve donanıma sahip bir değerler manzumesi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁶ Bunun yanı sıra varlık anlayışının, mutlak manada güzel bir biçim ve görüntüye sahip olarak ifade edildiği görülmektedir. Güzelliğin varlığın doğasında olan bir şey olduğu ve çirkin olarak görülen şeylerin bile güzelin bir parçası olduğu ve güzel için var olduğu anlayışı hâkimdir.¹¹⁷ Burada Allah'ın lütuf ve inayetinin doğrudan ve açık bir göstergesi olan güzellik O'nun varlığının en açık kanıtıdır. Tabiatta, insanda ve sanat eserlerinde karşılaştığımız güzelliğin, nihai anlamda Allah'ın yaratmasına dalalet ettiği belirtilmektedir.

Aynı zamanda kâinat bir güzellik kaynağıdır. Tabiattaki güzellikler de Cenab-ı Hakkın güzel isimlerinin tecellileridir. Risale-i Nur'da, hem tabiat hem de sanat güzelliği Cemal-i Mutlak' a götüren bir araç olarak sunulmaktadır.¹¹⁸ “Risale-i Nurları okuyan insanın ilk olarak dikkatini çeken şeyin, onun kâinatla çok yakın bir

¹¹⁵ Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s. 134.

¹¹⁶ Koç, *İslam Estetiği*, s. 104.

¹¹⁷ Nursi, *Sözler*, s. 210.

¹¹⁸ Sönmez, “Esmaya Açılan Kapı”, s. 6.

ilgi içinde olduğudur. Örneğin Nursi, “Âyetü'l-Kübrâ” isimli risalesinde bir yolcuya hayâlî bir kâinat gezisi yaptırmakta ve bu şekilde kâinattaki estetiğin, Allah'ın varlığını ispat eden delillerden olarak kabul edilmesi gerektiğini belirlemektedir. Söz konusu bu yolcu, bulut, rüzgâr, yağmur, şimşek, hava, deniz, dağ gibi her bir mahlûkata Halikını sormakta, her birinin fitrat lisanları ve yaratılış tavırlarıyla dile getirdikleri şahadetlerden Allah'ın varlığına ulaşmaktadır. “Yıldızlardan bulutlara, dağlardan çiçeklere, denizlerden kuşlara kadar bin bir sanat cilvesini üzerinde taşıyan bir âlem önümüze serilmekte, Yaratıcıya giden sayısız yollara dikkat çekilmektedir.”¹¹⁹ Risale-i Nuru tetkik eden bir insan için müellifin, kâinattaki her güzel varlıkla konuştuğu, ülfet ve muhabbet içinde anlaştığı duygusuna kapılabileceği söylenebilir.¹²⁰

Bununla ilgili olarak, Allah'ın “Ehemmiyetli bir irade-i tahsin ve kuvvetli bir taleb-i tezyin” sahibi olduğu yani iradesini güzellik yönünde tercih ettiği ve güzeli istediği vurgulanıp, şu hükme varılır: “Kâinatta Hüsn-ü sanat vardır ve katidir.”¹²¹ Kesin bir şekilde kâinatta güzel sanatın görüldüğü iddia edilmekte ve kâinattaki sanat ve estetiğe dikkate çekilmektedir. Bununla birlikte, tabiat, varlığı somut olarak hissedebildiğimiz görünen âlemdir. Taşlar, topraklar, ağaçlar, atmosfer ve bütün cisimler bu kavramın sınırları içerisine girmektedir. Eşyanın varlığı üzerindeki ifadelerimizle tabiatın var olduğu kabul edilir. İşte bu nokta da Risale-i Nur'un, eşyanın varlığı konusunda verdiği net mesajdan sonra, niteliği hakkında da net bir tavır sergilediği görülmektedir. Bu hüküm o kadar yoğun örneklerle zenginleştirilmiştir ki, adeta Külliyyatın varlığın güzellik tasvirleriyle donatılmış olduğu söylenebilir.¹²²

Güzellik âlemde gördüğümüz varlıkların ayrılmaz bir parçası olarak da ifade edilmektedir. Yerin, göğün, hayvan ve bitkilerin hem tek tek hem de topluca sahip oldukları güzellikleri görünce insan, bu sanat eserini yaratana düşünmektedir. Bu sanatın inceliklerini görüp, üzerinde düşündükçe de, onu yaratana karşı bir sevgi ve hayranlık duygusu uyandırdığı, âlemdeki güzel çiçeklere, şirin böceklere, şırl şırl akan sulara, görkemli deniz ve okyanuslara kısacası harika sanatlı doğaya baktıkça içinin sevinç ile dolduğu ifade edilir. Kâinattaki bu harikulâde düzen, ahenk ve güzelliğin

¹¹⁹ Nursi, *Şualar*, ss. 147-196.

¹²⁰ Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s. 118.

¹²¹ Nursi, *Sözler*, s. 316.

¹²² Sönmez, “Esmaya Açılan Kapı”, s. 7.

de, kişide hiçbir şeyin gayesiz ve boşu boşuna olmadığı fikrini uyandırmaktadır. Burada kâinat, üç büyük külli tevhit delilinden biri olarak gösterilirken, “Kâinat Kitabı” olarak isimlendirilmekte ve ‘bir anlam ifade eden bütün’ olarak takdim edilmektedir.¹²³

Bunun yanı sıra tabiatın, Nursi’nin eserlerinin muhakeme ve yorum laboratuvarı olduğu söylenebilir. Onun eserlerinde akla, mantığa ve kalbe yardım eden bir Tabiat gözlemleri zincirinin var olduğu görülmektedir. O’nun tabiat levhalarının hiçbirinin dönemsellikte yâd edilemeyeceği söylenebilir.¹²⁴ Şu ifadeler buna örnek olarak verilebilir: “Zeminin yüzünü bir küçük bahçe gibi temaşa edecek bir geniş, hayalî gözle bak. Ve hem bil ki, Rahmâniyet, Rahîmiyet, Hakîmiyet, Adiliyet gibi tabirler, Cenabı Hakkın hem isim, hem fiil, hem sıfat, hem şe’nlerine işaret ederler.”¹²⁵ Doğaya böyle bir gözle bakmak ve incelemek önemlidir. Burada beklenen durum, bu okuyuş tarzının kişiyi Allah’a ulaştırmasıdır. Dolayısıyla böyle bir okuma metodu söz konusu açıdan bakıldığında değerlidir denilebilir.

İlgili eserde, “Kâinat ‘meşher-i sun-i Rabbanidir’”. Yani Allah’ın estetik olarak yarattığı varlığı sergilediği yerdir. Dolayısıyla her şey güzeldir. Onda evren imgesi bütün hayatı kuşatan hâkim bir noktadadır. Yüzlerce cümlesi kâinat diye başlamaktadır. Bununla ilgili olarak, müellifin kâinat konusundaki fikirleri araştırma konusu olabilir. Kâinat sayı, ağırlık ve ölçü ile yaratılmıştır. Nursi’nin, bir kâinat seyircisi olmak sıfatıyla, kâinata hep ölçü ile bakmaya çalışmış olduğu görülmektedir. Matematiksel oran ve simetri ile kâinatı yorumladığı söylenebilir. Bütün evren yorumları estetik bir kavranıştır denilebilir.¹²⁶ Bununla birlikte, mutlak güzelliğin yansıdığı kâinat anlayışı, Platondan beri var olan bir düşünce geleneğidir.

Bir “sergi-yi ilahi” olarak sunulan kâinatın, Mutlak Güzeli göstermek için, eserden Müessire açılan kapının çeşitli örnekleri verilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda şu örnek ilgi çekicidir:

Harika ve emsalsiz bir tavus kuşu farz edelim. O kuş, gayet büyük,
ziynetli, şarktan garba bir anda uçabilen, şimalden cenuba kadar geniş

¹²³ Nursi, *M. Nuriye*, ss. 46-53. a.e. s.318. *Şualar*, s. 70. a.e. ss. 147-200. *Sözler*, s.392. *Lemalar*, ss. 290-307. Ayrıca bkz. Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s. 93.

¹²⁴ Uç, “Risale-i Nurlar Klasik ve Evrenseldir”, [http://www.nurnet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurnet.org/Risale_Calışmaları), (Erişim Tarihi 19.10.2012), s.y.

¹²⁵ Nursi, *Şualar*, s. 116. Ayrıca bkz. Ahmet Nebil Soyer, “Bediüzzaman Estetiğinin Çok Yönlü Bir Penceresi: Temaşa”, [http://www.nurnet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurnet.org/Risale_Calışmaları),(Erişim Tarihi 06 Eylül 2012) , s. 3.

¹²⁶ Himmet Uç, “Bediüzzaman’ın Güzellik Okumalarından”, [http://www.nurnet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurnet.org/Risale_Calışmaları), (Erişim Tarihi 12.04.2014), s.5.

kanatlı, her bir tüyü dâhiyane nakışlı ve sanatlıdır, iki adam, akıl ve kalp kanatları ile o kuşun yüksek mertebelerine uçmak isterler. Birisi, tavus kuşunun haline, harikulade nakışlı tüyelerine bakar. Çok sever. İnce tefekkürü kısmen bırakıp, aşka ve şevke tutunur. Fakat görür ki, o sevdiği nakışlar her gün değişip, kaybolur. O adam, kendini teselli etmek için, Bir nakkaşın nakışı ve sanatıdır demesi gerekirken, ‘Bu tavus kuşunun ruhu o kadar yüksektir ki, onun sanatkârı onun içindedir. Bu görünen o ruhun icadı değil, zahiri vücudu ve cilvesidir. O vücudun yüksekliğinden her dakikada başka bir güzellik görünür’ der. Diğer adam: ‘Bu mizanlı nakışlar bir iradenin ve kastın eseridir, iradesiz cilve, tercihsiz görünme olmaz. Evet, tavusun mahiyeti güzeldir, fakat faili ile kesinlikle aynı değildir. Bu yaldızlı kanatları yazan kâtip, onun içinde olamaz. O nakışlar, onun kaleminin ucu ile yazılmıştır’ der. Evet, kâinat denilen misali tavusun ziynetleri, o tavusu yaratanın yaldızlı birer mektubudur.¹²⁷

Aslında, ‘Tavus Kuşu’ örneği ile Yaratıcıya giden yolun, tehlikelerle çevrili olduğuna da değinilmektedir. Açık bir şekilde Panteist ve Panenteist düşüncenin karşısında olduğu anlaşılan Nursi, Yaratıcıyı ararken kâinattaki her şeye Tanrı olarak bakmanın veya O’nu kâinatın ruhunda aramanın yanlış bir düşünce olduğunu ifade etmektedir. Yaratıcı, kâinattaki her şeyde saklı değildir. Yine O’nun için her şey O’dur demektedir. Bu konuda doğru olan düşünce yolu; eşsiz güzellikte yaratılmış olan kâinatın, bir Nakkaşın nakışı ve sanatı olduğu düşüncesini içeren yoldur. Burada bütün güzelliklerin sergilendiği yer olarak evrenin, mutlak bir Güzel tarafından yaratılmış olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır. O’nu yanlış bir yolda ve yerde aramamak gereklidir.

Sonuç olarak, apriori ve aposteriori yaklaşım tarzının, olabildiğince rasyonel bir çizgide ele alınıp işlenmeye çalışılması ve bu bağlamda, Estetik Delil’in Risale-i Nur’daki gücü ve etkisi açısından oldukça önemli bir konumda olduğu söylenebilir. Bu noktadan hareketle daha ayrıntılı bir inceleme için Nursi’nin kavramsal bir derinlikle konuyu açıklamaya çalışması ve İslam düşünce tarihi açısından bilindik olan kavramların ayrıntılı bir analizini gerekli kılmaktadır.

---

¹²⁷ Nursi, *Lemalar*, ss. 85-87.

1.2. Estetik'in Kavramsal Açılımı

Risale-i Nur'da, Tanrı-Âlem bütünlüğünün algılanması 'Mutlak Güzel'in varlığı sorununa getirilen estetik çözümler ve O'nun, bizatihi kendi güzelliğinin estetik boyutta ele alınışı açısından önemlidir. Bu çıkarımlar ve irdelemeler yapılırken, estetik anlamda işlevsel bir kavram haritası karşımıza çıkmaktadır. Bütüncül bir bakış açısıyla bu haritaya bakıldığında: "Yüce (Celal), Güzel (Cemal) ve Mükemmel (Kemal)", "Esmâ-ül Hüsna ve Sanat", "Mana-yı Harfi ve Mana-yı İsmi", "Aşk ve İhsan" gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle bu kavramların ele alınmasının nedenini, bunların ilgilendiğimiz sorunu aydınlatacak bir işlevselliğe ve niteliğe sahip olduğu ifade edilebilir. Söz konusu kavramlarla, eserdeki estetik boyutun derinliğinin anlaşılması ve estetik delilin analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Diğer bir hedefin ise, Batı düşüncesinin aksine geleneksel İslam düşüncesinde, kendisine müstakil olarak, arzulanan seviyede yer bulamadığı anlaşılan estetiğe; İslam düşünce dünyasına ait bir eserin incelenmesi ile de olsa katkıda bulunmak olduğu söylenebilir.

Temel kavramlar çerçevesinde bakıldığında, estetiğin önemli bir kategorisi olarak "Yüce", olağan olanı aşan, sıradan olmayan, yüksek durumda olan, ihtişamıyla bize korku ve heyecan veren anlamındadır.¹²⁸ Ruhun duyabileceği en yüksek heyecan ve her zaman bizi aşan şey olduğu söylenebilir. "Güzel" ise, bizi Yetkin'in ya da Aşkın'ın duygusuna ulaştırmaktadır.¹²⁹ Güzel denildiğinde, insanın kendisinde ve içinde yaşadığı evrende gördüğü estetiğin yanı sıra, mutlak güzel olan Allah'ın akla geldiğini belirtebileceğimiz "Nur Külliyyatı"nda Yaratıcı, Yüce (Celal) ve Güzel (Cemal) olmasının yanı sıra, aynı zamanda "Mükemmel" (Kemal) dir.¹³⁰ O, kendisinde noksan sıfat olmayan, eksiksiz ve kusursuz olandır. Söz konusu eserde, Yaratıcının Yüce, Güzel ve Mükemmel olmakla birlikte, varlığı en güzel biçimde, sanatlı Yaratan (Sâni) olarak görüldüğü de söylenebilir.¹³¹ Bu bakış açısı nedeniyle Allah'ın varlığının ispatında, "estetik delil" ile ilgili argümanlarda, yukarıda bahsi geçen kavramların yanı sıra "Esmâ-i Hüsna ve Sanat" kavramının da kullanıldığı belirtilmelidir. Çünkü burada Yaratıcı ancak, kâinat ve insan ile ilgisi vasıtasıyla

¹²⁸ Nursi, *Şualar*, s. 147. Benzer İfadeler için bkz. a.e. s. 154.

¹²⁹ Nursi, *Hizbul-Ekber*, s. 39.

¹³⁰ Said Nursi, *RNK/Asa-yı Musa*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009, s. 194. Ayrıca bkz. Nursi, *Şualar/Ayet-ül Kübra*, ss. 154-157. a.e. s. 113.

¹³¹ Nursi, *M. Nuriye*, s.159.

bilenebilir görüşü hâkimdir. Bu nedenle burada Esmâ-i Hüsna bilgisinin, Tanrı âlem ilişkisine ışık tutması açısından önem taşıdığı ifade edilmelidir.¹³²

Nur külliyyatında, Allah'ın varlığı problemi karşısında tefekkür modeli olarak sunulan kâinat kitabını anlamada, çift yönlü okumayı öngören, iki kavramla daha karşılaşılmaktadır. Bunlar “Mana-yı harfî ve Mana-yı ismî” kavramlarıdır. Eserde her varlık, en güzel olarak yaratılmış kabul edilmektedir. Doğaya işlenmiş bu güzelliği görüp sadece “Ne güzeldir” demek burada eleştiri konusu yapılmıştır. Çünkü kendi kendine oluyormuş gibi bir bakış açısı yanlış bir bakış açısidir ve böyle bir kabullenme, sanatlı yaratan Nakkaşın güzelliğini gösteren aynayı matlaştırmaktadır.¹³³ Dolayısıyla eserde, kâinatta hiçbir şeyin tesadüfen, kendi kendine meydana gelmesinin mümkün olmadığı, tüm varlığı estetik bir şekilde nakış nakış işleyen “mutlak bir güzel”in olduğu fikri belirgindir. O'na giden yoldaki engelleri kaldırmaya yarayacak doğru ve güzel olan bakış açısı ise, eşyaya sırf kendisini anlatan bir isim gibi değil de, kendisini bir defa gösterse bile Yazarını bin kez gösteren bir harf nazarıyla yapılandır.¹³⁴ Tanrı'nın varlığı probleminde yol gösterici bir diğer kavram da “Aşk ve İhsan”dır. Bu kavramların Yüce'ye biçilen yüksek değer eşliğinde yoğun bir bağlanmayla belirlenen güçlü bir duygu olduğu¹³⁵ ve O'nu görüyormuşçasına yaşamak anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Risale-i Nurda, söz konusu bütün bu kavramların Tanrı merkezli olarak ele alındığı söylenebilir.

İslam düşüncesinde de yukarıdaki yaklaşım tarzına benzer şekilde ortaya konulduğu görülen söz konusu kavramların, yine geleneksel İslam düşüncesi ile paralel olan Risale-i Nur külliyyatında da benzer bir yaklaşım tarzı ile ele alındığı görülmektedir. Örneğin Farabi, İbn Sina, İbn Arabî ve Gazalî gibi İslam filozofları gibi müellif de, dağınık bir şekilde de olsa, sadece güzel ya da güzellik kavramını merkeze alarak, çağdaş felsefecilerin söz konusu başlık altında çalışabilecekleri pek çok konu hakkında görüşlerini ortaya koymuştur. Bununla ilgili olarak, buradaki kavramların araştırılmasında akılda tutulması gereken temel düşünce, bu kavramlara ilişkin metodolojinin Antik Yunan ve Ortaçağ düşüncesinin temel renklerini içeren

---

¹³² Bu iddianın referansları ilgili eserin özellikle, *Ayet-ül Kübra, Mesnevi-i Nuriye, Yirmi ikinci Söz, Otuz ikinci ve Otuz üçüncü Sözler, Yirmi üçüncü Lema, Üçüncü Şua, Münacat, Yirminci Mektup* gibi bölümleridir.

¹³³ Nursî, *Sözler*, s. 95.

¹³⁴ Nursî, *Sözler*, s. 379.

¹³⁵ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, s. 46.

bir forma sahip olduğunun unutulmaması gerektiğidir. Örneğin, bahsedilen dönemde olduğu gibi burada da, “yüce ve güzel” kavramları sadece duyulur şeylerde sınırlanmayıp; “duyularla algılanamayan güzellik” alanını içerecek şekilde genişletilmiş olduğu ve bu kavramların Tanrı ile ilişkiye sokularak açıklandığı görülmektedir.¹³⁶ Şimdi söz konusu bu kavramların irdelenmesine geçmek, ele aldığımız problemin analizi açısından yerinde olacaktır.

1.2.1. Yüce (*Celal*), Güzel (*Cemal*) ve Mükemmel (*Kemal*)

Risale-i Nur Külliyyatında, “Yüce’nin, “Güzel” den farklı bir boyutta ele alındığı söylenebilir. Yüce, sonsuzluk anlamında insanın duyumsayabileceği şekilde ifade edilmektedir. Azametli dağlar, coşmuş denizler, fırtınalar ve okyanuslar gibi tabiat unsurlarının tasvirinin Tanrısal tefekkürlere dönüştürüldüğü görülmektedir. Kur’an ayetleri ile olan anlatımlar, hem estetiğin yüce kategorisi hem de O’nun yüce üslubunun yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Ayet-ül Kübra, Mesnevi-i Nuriye, Yirmi ikinci Söz, Otuz ikinci ve Otuz üçüncü Sözler, Yirmi üçüncü Lema, Üçüncü Şua, Münacat, Yirminci Mektuptan oluşan parçaların, estetik bir düzenden hareketle Tanrı arayışının Yüce ve Güzel’e ulaştırılan yolları olarak yorumlanmaktadır. Burada İslam felsefesi boyutu yönüyle, ilgili konu ile alakalı metinlerin var olduğu belirtilmelidir. Yüce, Güzel ve Mükemmel” kavramları gibi estetiğin üç temel kategorisinin, bu eserin çekirdeğini oluşturduğu görülmektedir.¹³⁷

“Yüce” kavramı ile Allah’ın azametinin ifade edildiği anlaşılan eserde insanın, O’nun karşısında acze düştüğü, hayrete kapıldığı, estetik olarak yarattığı eserleri karşısında derin bir hayranlık ve huşu duygusuna kapıldığının tasviri söz konusudur. Yaratıcının yüceliği yani O’nun azameti ve haşyeti ile kişide tarif edilmez bir haz uyandırdığı sıklıkla dile getirilmektedir. Gökler, gezegenler, atmosfer, güneş, okyanuslar, denizler, dağlar, ovalar, hayvanlar, bitkiler ve benzer örneklerle, Yüce bir varlığa işaret ederek, saygı, haşyet, hayret ve güzellik duygusunun iç içe verildiği görülmektedir. Bu bağlamda Tanrı evren ilişkisi konusuna son derece metodolojik yaklaşıldığı söylenebilir. Anılan yaklaşım içinde parçadan bütüne doğru bir gidiş söz konusudur. Söz konusu yöntem gereği, ilk olarak tek tek varlıklara atıfta bulunma tercih edilmektedir. Hatta sayılmadık varlık

¹³⁶ Nursi, *Şualar*, ss. 147-200.

¹³⁷ Himmet Uç, “Bir Estetik Kategorisi: Yüce ve Bediüzzaman”, Risale Çalışmaları, <http://www.nurnet.org>, (Erişim Tarihi 12.05.2014), s.y.

bırakılmamaya çalışıldığı görülmektedir. Ayet-ül Kübra risalesindeki durum buna güzel bir örnektir.¹³⁸

Anılan bölümde, bir yolcunun kâinata karşılaştığı güzelliklerden hareketle Yüce'yi arayışı ele alınmaktadır. Bu arayışta kâinatın, estetik bir şekilde yaratıldığı ve sanatkârane hazırlanmış bir sergi yeri olduğu Malikini ve Halikini arayan yolcu tarafından ibretle temaşa edilmekte olduğu anlatılmaktadır. Eserde, tek tek varlıklara atıfta bulunularak, gökler, hava boşluğu ve buradaki bulut, rüzgâr, yağmur, şimşek, daha sonra yerküre, denizler ve büyük nehirler, dağlar ve sahralar, ağaçlar ve bitkiler, hayvanlar ve kuşlardaki güzel yaratılış özellikleri en ince detayına kadar sıralanmaktadır. Bu esnada verilen ayet örnekleri ile de anlatılmak istenen durum iyice pekiştirilmektedir.¹³⁹ Bütün bu varlıkların düzen ve güzelliği, süslenmişliği, harikalığı anlatılmakla birlikte, “sanat eseri” olarak da zikredilmektedir. Eserde bütün varlık muhatap alınmaktadır. İlginçtir ki enbiyalar, ulema, kutsi mürşitler, melekler, münevver akıllar, selim ve nurani kalpler ve daha sonra Hz. Muhammed ile nihai olarak Kuran-ı Kerim'deki güzellikler de sıralanarak kâinatın bütününün estetik bir şekilde yaratıldığı vurgulanmaktadır. Bu güzel yaratılışı gerçekleştirenin de Yüce ve aynı zamanda Sâni yani sanatlı yaratan güzel bir Yaratıcı olduğuna işaret edilmektedir. “Âlemi bu kadar ziynetli, estetik yaratan, bu kadar tatlı, süslü, sonsuz nimetleri ile kendini sevdirmek ve tanıttirmek isteyen Zül-Celal'in”,¹⁴⁰ kâinata gördüğümüz ve duyumsadığımız işaretlerinden tanınması gerektiğinin altı çizilmektedir.

İlgili eserde Tanrı'nın azametini ifade eden, varlıkları yaratmasındaki haşmetini ortaya koyan daha ayrıntılı şu örnekler dikkate değerdir.

Zira gökler, mükemmel bir düzen ve hikmetle görevlendirilip tanzim edilen gayet ince bir muhafaza ve ölçü ile istihdam edilip yandırılan yıldızlar, güneşler, aylar ve gezegenleri gibi kelimeleriyle şahadet ederek; onun haşmetli saltanatındaki kudretinin büyüklüğüne ve vahdeti içindeki vücubu vücuduna delalet eder. Gök kubbedeki bütün ulvi ve parlak yıldızlar O'nun ulûhiyet ve azametine delalet eden mücessem nurlu burhanlardır. Ve bütün âlemlere ve eşyaya ilan eder.¹⁴¹

Yukarıdaki bu ifadelerle eser, bizi gökyüzüne yönlendirmektedir. Bir yandan Tanrı'nın yüceliği ifade edilirken öte yandan yaratmasındaki düzen ve sanatındaki

¹³⁸ Nursi, *Şualar/Ayet-ül Kübra*, s. 147.

¹³⁹ El-İsra 17/44. El-Bakara 2/164. Eş-Şura 42/28. Er-Rum 30/50. En-Nebe 78/7. El-Hicr 15/19. En-Naziat 79/32.

¹⁴⁰ Nursi, *Şualar/Ayet-el Kübra*, ss. 147-200.

¹⁴¹ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 12.

denge ile beraber ziynet içinde bir tebessümün var olduğu mealli bir cümle kurgusuyla, aynı zamanda estetik bir anlatım da ortaya konulmaktadır. Yine güneşin parlamasından, mevsimlerin değişmesinden, bitki ve hayvanların adeta satır satır bir kitabın sayfalarını oluşturmasından, Ay'ın hilalleşmesinde görülen güzellikten ve bunun faydalarından, yıldızların âlemleri süsleyip yaldızlamasından bahsedilmektedir. Bunların hepsinin akıl ve şuur sahiplerine, bu âlemi tedbir ve idare etmek için Yüce'nin var olduğunu ilan ettikleri belirtilmektedir.

Örneğin, atmosfer' in çeşitli canlılar ve insanlara Rahmanın hediyelerini, bulutlar, rüzgârlar, gök gürültüleri, şimşekler ve yağmurlar gibi ulaştırmakla görevlendirildiği ve dolayısıyla Rahman'ın zorunlu varlığına işaret ettiği, rahmetinin sonsuz genişliğine delalet ettiği dile getirilmektedir. Ayrıca bu hediyelerin hikmetleri ve canlıların ihtiyaçlarına tam uygun olması ile güzelliklerine değinilmektedir. Sonra bütün element ve unsurlardaki sanatlı durum, düzenli neticeleri, mükemmel hizmetleri, mükemmel ölçü ve ahenk içinde bulunmaları bir yaratıcının varlığına, her şeyi kuşatan hâkimiyetine işaret ettiği vurgulanmaktadır.¹⁴²

Bu ve buna benzer argümanların, kâinattaki güzelliği, ahengi, uyumu görmek için sık sık tekrarlandığı görülmektedir. Verilen şu örneklerin de, ilgi alanımız açısından hayli ilginç olduğu söylenebilir:

Kâinatın güzelliklerini görmelisin. İşte o zaman O Sâni Zül celalin yani en güzel yaratanın mührünün her yerde olduğunu anlayacaksın.¹⁴³ Çiçek açmış her bir ağaç, güzel yazılmış bir kasidedir. O kaside de Fâtır-ı Zül celale aittir. Sani-i Zül celalin sanat harikalarına en güzel örnektir. Onu süslemiştir ki binlerce göz onu görsün ve sanatı ilahiye'ye ulaşsın.¹⁴⁴ Kâinat ilahi bir musiki dairesidir. Bunu anlamak için Allah'a ulaşmak onu kabul etmek gerekir. O zaman kâinatı okumaya başlarsın.¹⁴⁵ İnsan şu sath-ı âlemde kurulan sergi-yi ilahide gösterilen güzelliklere, mükemmelliğe Rabbin yüceliğine bir müşahit ve mütefekkir olmalıdır.¹⁴⁶

Öncelikle belirtmek gerekir ki kullanılan dil, belirli seviyede bir edebi, felsefi ve kelâmî bilgi düzeyi istemektedir. Bununla birlikte Allah'a giden yolun işaretlerini belirtmek için seçilen kavramların estetik bir boyut taşıdığı görülmektedir. O'nu anlatırken kullanılan kavramların estetik özellikler taşıdığı söylenmelidir. Yukarıdaki örnek parçadan devam edecek olursak, güzel kavramı âlemin nesnel, duyulur, gözlemlenebilir, objektif tertibi içinde ele alınmıştır. Yine eserdeki bilgi teorisine

¹⁴² Nursi, *Hizbul-Ekber*, s. 37.

¹⁴³ Nursi, *Sözler*, s. 265.

¹⁴⁴ Nursi, *Sözler*, s. 650.

¹⁴⁵ Nursi, *İşârâtü'l İ'câz*, ss. 71-72.

¹⁴⁶ Nursi, *M. Nuriye*, s. 159.

göre, bizlerin hissi idrakle, tasavvurla ve akıl ile bilgi edinebileceğimiz ortaya konulmakta ve zorunlu varlık, makul olarak nitelendirildiğinde O'nun güzelliği sadece "duyusal bir güzellik" olmayıp "akledilir" de bir güzellik¹⁴⁷ olduğu belirtilmektedir. Örneğin,

Işığın parlaması, sanatının harikalarını göstermek içindir. Rüzgârların dalgalanması, emirlerini sanat eseri varlıklarına bildirmek maksadıyla O'nun sevk etmesindedir. Nehirlerin fışkırması, taşların şekillenip süslenmesi; hayat sahibi kullarının yararlanmaları için O'nun tedbir ve idaresindedir. Çiçeklerin tebessümü; mahlûkatına kendine tanıttırmak ve sevdirmek için, O'nun güzelleştirmesi ve O'nun bezeyip süslemesindedir. Meyvelerin nakışlanıp süslenmesi; kerem ve fazlındandır. Kuşların cıvıldaşması; idaresinin güzelliğini bildirmek için, O'nun ihsanındandır. Yağmurların şıpırtısı; bitkilerin imdadına yetiştirerek hayvanatını müjdelemek için O'nun fazlından ve indirmesindedir.¹⁴⁸

Burada varlığın söz konusu özellikleri, duyulara gösterilip idrak ettirilmektedir. Akıl ile onun güzelliği, kusursuzluğu, ahengi, ölçülü olmasını tasavvur ettirmekte ve akıl ile bu bilgiyi elde etmemizi sağlama amacı güdülmektedir. Burada bizi görünenden hareketle görünmeyenin vahyi bilgisine ulaştırma gayesi vardır. Bunu ortaya koymak için de yeryüzü güzelliklerine değinilmektedir. Örneğin şu ifadelerle yer verilir:

İhtiyaçların depolandığı, hayat için gerekli gıda olarak rahmetle sümbüllenen bitkiler, rızık olarak inayetle yetişen ağaçlar, güzelliği son derece yüce olan Zat'ın inayet ve rahmetinin güzelliklerini, Onun birliğini ve varlığını rububiyetinin güzelliklerini ve mükemmelliğine işaret etmektedir.¹⁴⁹ O, yeryüzü bahçesini sanatının meşheri ve sanat eseri varlıkları için ölçek yapmıştır. Sanatının harikalarıdır. Bütün dağlar, vadiler ve sahraların da, her türlü canlı için define ve hazineler oluşları, tebessüm eden filizli çiçeklerle bezenmiş bitkileri, canlılara rızık olarak, meyvelerle ellerini uzatmış yapraklı çiçekli ağaçların tanıklığı O'nun vahdetine ve saltanatı ulûhiyetinin azametini delalet eder.¹⁵⁰

Verilen bu ve buna benzer örneklerde görüldüğü gibi şöyle bir durum ortaya çıktığı söylenebilir. Kâinatta amaçsız hiçbir şey yoktur. Öyleyse insan asla sıradanlaşmamalıdır. Çünkü O, sıradan bir varlık değildir. Daima tefekkür halinde olmalı ve hakikatin peşinde olmalıdır. Rabbini bulmalı ve unutmamalıdır. Bunun için de her daim kâinatı okuması ve Allah'ın yarattığı güzellikleri görmesi gereklidir. Bunun neticesinde O, sıradanlaşmadan kurtulup, bilgi ve iman olarak derinleşecek ve

¹⁴⁷ Ayşe Taşkent, *Güzelin Peşinde Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd'de Estetik*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 65-66.

¹⁴⁸ Nursi, *Hizbul-Ekber*, s. 39.

¹⁴⁹ Nursi, *Şualar/Ayet-ül Kübra*, s. 154.

¹⁵⁰ Nursi, *Şualar/Ayet-ül Kübra*, s. 157.

yaratılışına uygun olarak Yüce'ye, güzel bir kul olacaktır. Bununla birlikte, yine verilen bu örneklerle yüce ve güzel bağlamında estetik ifadeler sıralandıktan sonra yaratıcının kudret ve saltanatının ne kadar şaşıla ve göz kamaştırıcı olduğu ortaya konulmaktadır. Bu yapılırken de, kâinatın herkes tarafından gözlemlenebilir, duyulur ve nesnel olduğuna dair örnekler sunulduğu görülmektedir. Böyle bir örneği, sıradan insanın dahi anlaması, buradan hareketle “yüce” ve “güzel” olan Yaratıcıya ulaşmasının imkânı hedeflenmektedir.

Risale-i Nurda, estetiğe ilişkin ya da güzele ilişkin değiniler, temelde Tanrı ve O'nun sıfatları hakkında yapılan tartışmalar çerçevesinde de incelenmelidir. Dolayısıyla eserde güzele ilişkin olarak estetik sözcüğünün aïsthanesthai (duymak, algılamak), aïsthesıs (duygu, duyum) sözcükleri ile yapılan tanımlamaların ötesine taşan bir anlayışın peşine düşmek gerekmektedir. Eserde, güzel, “duyularla algılanamayan güzellik” alanını içerecek şekilde genişletilerek, Yaratıcının güzelliği en zirve noktaya konmaktadır. Parçacı yaklaşımın, bir aşamadan sonra eserde yerini giderek bütünlüğe terk ettiği görülmektedir. Nitekim, Yaratıcının evrenle olan bütünlüşmesi şu örneklerle ortaya konulmaktadır:

O öyle bir Hallâk-ı Âlim ve Sâni-i Hakîm ve Rahmân-ı Rahîmdir ki; Kainat bahçesindeki güzellik Hallâk-ı Alim'e, yeryüzü bağındaki varlıklarda olan güzellikler Sâni-i Hakîm'e, yine kainat bahçesindeki süslenmiş çiçekler ve tebessüm eden meyveler, açıkça görülüp bilinir ki Rahmân-ı Rahîm'in rahmet hediyeleridir. O, varlıkları mutlak birçoğlulukla birlikte mutlak bir intizam içinde, mutlak bir süratle birlikte mükemmel bir sanat güzelliğiyle ve mutlak bir kolaylıkla birlikte, yüksek bir kıymette var eden yaratıcıdır. İşte bu keyfiyet, zorunlu olarak birliği gösterir. O'nun birlik mühürleri, varlık mektuplarından her bir mektup üzerinde ve varlık sayfalarından her bir sayfa üzerinde öylesine çoktur ki, sanki her bir dağ ve vadide ve her bir sahra ve susuz çölde bulunan her bir çiçek ve meyve, her bir bitki ve ağaç belki her bir hayvan ve taş, bir eser ve nakşı gösteren mühürdür. Dikkatli nazarlara ibretle gösterir ki, o eserin hem cinsini ve türünü yapan sanatkar ve Sani kimse, o mektubun üzerine yazıldığı şu yerin Kâtibi de O'dur. Deniz ve yeryüzü sayfalarını; ağaç, canlılar ve bitkilerin mürekkebiyle yazan Kâtip kimse, semâvat sayfalarını; ay ve güneşin, süslü ve yıldızlı gezegenler ve yıldızların mürekkebiyle yazan Nakkaş da O'dur.¹⁵¹

İşte yukarıda verilen bu ve buna benzer örneklerle, insanın sınırsız ve denetlenemez olanı, bulması, heyecan ve haz uyandırmak suretiyle mutlak güzele ulaşılması hedeflenmektedir.

---

¹⁵¹ Nursi, *Hizbul-Ekber*, ss. 66-68.

Yaratıcının varlığı sorununa dair estetik delilin kavramları olarak, Yüce ve Güzel kavramlarının analizinde sūfi bir yöntem kullanıldığı da anlaşılmaktadır. O'nun Yüce, Güzel ve Mükemmel olarak vasıflandırıldığı görülmektedir. Yüce yaratıcının sadece aşkın yönü -eserde buna 'vahidiyet' denilmektedir- değil, içkin yönü -buna da 'ehadiyet' denmektedir- nün de açık bir şekilde ortaya konulduğu söylenebilir. Burada görülen apriori söylemlerin Yüce'nin niteliklerini bilmede, aposteriori çıkarımların, kâinatın güzelliği ve buradan hareketle mutlak güzel olarak Yaratıcının varlığını kanıtlamada; apriori söylem ve aposteriori çıkarımların birlikte düşünülmesinin ise Tanrı-evren bütünlüğünü anlamada önemli bir işlev yüklediği görülmektedir.¹⁵² Bunun yanı sıra, Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlama girişiminden olarak, ilgili eserin terminolojisine daha uygun olan 'Celal', 'Cemal', 'Kemal' isimleri ile analize devam edilmesi daha uygun olacaktır. Çünkü Yaratıcı, bu güzel isimleriyle tecelli etmektedir.

Risale-i Nur külliyatında, Allah'ın Celal, Cemal, Kemal özelliklerinin soyut ve somut olmak üzere iki şekilde ele alındığı görülmektedir. Yaratıcının, 'Celal' Esmâ-i Hüsnâ'sı soyut olanı meydana getirmektedir. Bunu sadece Allah'ın temaşa ettiği belirtilmektedir. Somut olan 'Cemal ve Kemal' Esmâ-i Hüsnâ'sının ise, âlemdaki güzelliğin ve mükemmelliğin, ilahi güzelliğin yansımasından ibaret olduğu ifade edilmektedir.¹⁵³ Allah, yüce, güzel ve mükemmeldir. İnsan da şuur sahibi bir varlık olarak O'nun azamet, güzellik ve mükemmelliğini ilan eden bir mektuptur. Kâinat ise, O'nun güzel isimlerini yansıtan birer ayna olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir Yaratıcıya inanmak estetik bir eylem olarak vasıflandırılmaktadır. Bu durumun tersi ise, varoluşu çirkinliğe düşüren bir eylemsizliktir. Eşyanın yüzünü körelten ve matlaştıran yıkıcı bir durum her bir varlığı kör noktaya düşüren bir körleşme olarak ifade edilmektedir.¹⁵⁴ Dünyada gördüğümüz tüm hoş suretler; çiçek, böcek, kelebek, çocuk, kadın, erkek güzel diyebileceğimiz her şey, Allah'ın 'Celal', 'Cemal' ve 'Kemal' isimlerinin tecellisi ve binlerce perde arkasındaki güzelliğinin yansıması olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁵

İlahi güzellik ve O'nun mükemmelliğine dair okumaların sürekli olarak yapılmaya çalışıldığı da söylenebilir. Bütün Esmâ-i Hüsnâ okumaları bu iki ismin

¹⁵² Yasa, "Güzellik Kanıtı", s. 504.

¹⁵³ Nursi, *Sözler*, s. 265.

¹⁵⁴ Senai Demirci, "Varoluş Aşk Bakış", s. 16.

¹⁵⁵ Metin Buz, *Bediüzzamanda Aşk*, İstanbul: Hayy kitap, 2012, s. 33.

çatısı altında yer almaktadır. Güzellik ve mükemmellik, kozmik durumlarda kemal ağırlıklı güzelliklerin kaynağıdır. En küçük parçasından en büyüğüne kadar, kâinat ve mevcudatta görülen muhteşem sanat ve güzelliğin sebebinin Allah'ın kendini tanıtmaya isteği olduğu belirtilmektedir. Vurgulanmak istenenin ise, söz konusu tanıtımın Allah'ın Cemal ve Kemal isimlerinin bir yansıması sonucu olduğudur. Örneğin şu ifade, bu durumu daha iyi ortaya koymaktadır:

Bu kâinatın hakikati ile mevcudatın hakikati, bütünsel ve en küçük parçasıyla, varlıkları ve sonsuzlukları itibariyle; O'nun esmasının tecellilerinden, bir inayet ve sanatla tedbir ve tasvir ettiği ilim ve hikmet pergelinin nakışlarından, güzelleştirdiği süslemelerinden, merhamet ve nimetiyle kendini tanıttırmasının ve sevdirmesinin, kerem ve lütfunun cisimleşmiş çiçeklerinden, kemal ve cemalinin cilvelerinin parıltılarından başka bir şey değildir.¹⁵⁶

denilmek suretiyle O'nun güzellik ve mükemmelliğine sıkça vurgu yapılmaktadır.

Yaratıcının varlığı sorununa dair, O'nun bir ve tek oluşu kanıtlanmaya çalışılırken, güzel ve mükemmel olduğuna dair örneklerin sıkça karşımıza çıktığı söylenebilir. Örneğin:

Nasıl ki mükemmel bir sanat eseri, apaçık bir şekilde bir iradeyle yapılan mükemmel bir fiile, o mükemmel fiil ise, bir isim ve unvana, o isim ve unvan ise, kendisinden neşet ettiği bir sığata, o sığat ise, bir kabiliyet ve sıfatların mahiyetinde bulunan zati özelliğe ve o kabiliyet ve özellik ise o eseri yapan bir fail ve ustanın zatının varlığına işaret edip gösterir; aynen öyle de bütün mükemmel eserler, açıkça ilahi fiillere ve o ilahi fiiller ise, zorunlu olarak Allah'ın güzel isimlerine ve o güzel isimler ise, ilmelyakin derecesinde yüce sıfatlara ve o yüce sıfatlar ise, aynelyakin ile O zatın özelliklerine, o özellikler ise, ilmelyakin, aynelyakin, hakkalyakin derecesinde O Zat'ın cemal ve kemalindeki vahdaniyetine şahitlik eder.¹⁵⁷

ifadeleri bu durumu ortaya koymaktadır. O, varlıkları mutlak bir çoklukla birlikte mutlak bir estetik içinde, mutlak bir süratle birlikte mükemmel bir sanat güzelliğiyle ve mutlak bir kolaylıkla birlikte yüksek bir kıymette var eden yaratıcıdır. İşte bu keyfiyet, zorunlu olarak O'nun varlığını ve birliğini göstermektedir.

Mutlak kemal ve cemalin doruğundaki Yaratıcı, kendisini sever ve kendi varlığı bu sevginin konusudur. Gerçek güzellik, istenilen ve sevilen olma, Allaha aittir. Varlıkta iyilik, güzellik ve kemal ne kadar büyük ve kuvvetli ise, o derece istenir ve sevilir. Allah “en yüce kemal” ve “en üstün güzellik” olmak hasebiyle en yüksek derecede sevilendir. Özü itibariyle seven, sevilen ve sevginin bizzat kendisi

¹⁵⁶ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 63.

¹⁵⁷ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 64. Ayrıca bkz. El-Ali İmran 3/18-19.

olan Allah, güzelliği ve ihtişamıyla her şeyin üstündedir.¹⁵⁸ On birinci sözdeki analogi buna güzel bir örnektir. Mükemmellik bakımından benzersiz sanatları olan bir sultan analogisi kullanılmaktadır. Yaratıcı Allah analogisinde her cemal ve kemal sahibinin kendi cemal ve kemalini görmek ve göstermek istemesinden dolayı bir sergi açılmakta ve içinde kendi sanatının harikalarını sergilemektedir. Ve buradan da manevi mükemmellik ve güzelliğine ulaşılsın istenmektedir. Bu sultan işte kendini tanıttirmek için çok büyük, geniş ve muhteşem bir saray yapmıştır. Ve bu sarayı tabiri caizse harika şeylerle süslemektedir.¹⁵⁹

Daha sonra bu sarayın hikmetlerini ve içindeki güzellikleri estetik bir şekilde yapanın kim olduğunu halka bildirmesi için; çok değerli, yüksek rütbeli bir memuru, öğretmen ve tarif edici tayin etmiştir. Bu tarif edicinin -ki bu durum estetik dehayı da çağrıştırmaktadır- sarayın meliki olanı, efendiyi, bu sarayı yapması ile kendisini size tanıttirmek istiyor'u bildirmesi bu tayindeki amaçtır. Bu sarayı süslemesi de kendisini sevdirmek içindir. Öyleyse siz de O'nun sanatını takdir edip, beğenmekle kendinizi O'na sevdiren sonucuna ulaştırma gayesi güdülmektedir.¹⁶⁰ Bu estetik tavrın devamı olarak cemal ve kemalinin izharına karşı, Onun büyüklüğünün, güzelliğinin ve mükemmelliğinin tanınması, sevilmesi, tek ilah olarak kabul edilmesinin istendiği neticesini çıkarmak mümkündür.

Bununla birlikte Allah'ın hem kendisinin hem de yarattıklarının mükemmel olduğu fikrinin irdelendiğini söylemek gereklidir. Bütün bu özelliklerin O'nun varlığına ve birliğine kanıt olarak sunulduğu görülmektedir. Örneğin:

Mükemmel, süslü, nakışlı bir saray, mükemmel dülgerliğe delildir. Mükemmel fiil olan o dülgerlik, mükemmel bir faile, bir ustaya "nakkaş" gibi bir unvan ve isimle delildir. O mükemmel isim, mükemmel sığata delildir. O mükemmel sanat ve sığat, ustanın kabiliyetine delildir. O mükemmel kabiliyet, ustanın zatına ve zatındaki yüceliğe delildir. Aynen öyle de, bu kâinat sarayı, mükemmel efale delildir. Kemal-i Ef al, bir Fail-i Mükemmele, o Failin kemal-i esmasına, yani, Musavvir, Müzeyyen, Hakim, Rahim gibi isimlerin kemaline delildir, isimler, o Failin kemal-i sığatına delildir. O evsafın kemali, şununat-ı zatiyenin kemaline, o da, Zat-ı Zışunun kemaline delildir. O Zat'ın, kemalinin ziyası, şunun, sığat, esma, efal ve asar perdelerinden geçtiği halde bu kadar güzel ve mükemmeldir.¹⁶¹

¹⁵⁸ Taşkent, *Güzelin Peşinde*, s. 66.

¹⁵⁹ Nursi, *Sözler*, s. 178.

¹⁶⁰ Nursi, *Sözler*, s. 184.

¹⁶¹ Nursi, *Sözler*, ss. 843-844.

Yukarıda belirtilen bu ifadelerle, hem Tanrı'nın güzellik ve mükemmelliğinin hem de yarattıklarının güzellik ve mükemmelliğinin ortaya konulması, estetik delil açısından önem taşıtmaktadır. Allah'ın varlığı ve birliğinin ispatında, buraya kadar sıralanan argümanlara bakıldığında, estetik delil ve onun bir kanıt olarak ikna gücü adına belirli bir yeterliliğe sahip olduğu düşüncesinin belirginleştiği söylenebilir.

Sonuç olarak ilgili eserde, Celal, Cemal ve Kemal kavramları iki boyutlu olarak ele alınmıştır. Bu iki boyutta da anlatılmak istenen şey, Yüce, Güzel ve Mkemmelenin aslında Tanrı olduğudur. Tanrı her şeyi güzel ve mükemmelen olarak yaratmıştır. Kendisinin de mutlak güzel ve mükemmelen olarak vasıflandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum Tanrı'nın varlığı sorunu ele alınırken, sıklıkla işlenmiştir. Tanrı'nın "celal, cemal ve kemal" olması özelliğinin yanı sıra, varlığı örneksiz yaratması ve bunun yalnız O'na özgü olması da ele alınması gereken başka bir durumdur. Bununla birlikte, O'nun yarattığı varlığa benzemekten aşkın olması ve yaratma sanatının inceliklerle dolu olması da analiz edilmelidir. Çünkü ilgili eserde bu problem, Esmâ-i Hüsna ve sanat bağlamıyla zme kavuşturulmaktadır. O'nun varlığı ile Esmâ-i Hüsna'sına ilişkin olarak estetik delili temellendirme çabası, din felsefesi yapma açısından değerli görülmektedir.

1.2.2. Esmâ-i Hüsna ve Sanat

Tanrı'nın varlığının ispatı bizleri, Yaratıcı vardır şeklinde bir inanca götürebilir fakat inandığımız bu Yaratıcının nasıl bir Varlık olduğu sorusuna cevap verememektedir. Din felsefesinin, üzerinde durduğu bu mesele, Risale-i Nurda, O'nun güzel bir Yaratıcı ve varlığı da en güzel biçimde, sanatlı Yaratıcı olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu problemin Esmâ-i Hüsna ve Sanat bağlamında zme kavuşturulduğu söylenebilir. Çünkü burada Yaratıcının ancak, kâinat ve insan ile ilgisi vasıtasıyla bilinebileceği belirtilmektedir. Bu nedenle Esmâ-i Hüsna bilgisi, Tanrı âlem ilişkisine ışık tutması açısından önem taşıtmaktadır. "En güzel isimler" olarak tercüme edilen Esmâ-i Hüsna, geniş anlamda Kur'an'daki muhtelif ayetlerde ve hadislerde geçen ve sayılarının doksandokuz olduğu bilinen isimlerdir. Bu isimlerin, tüm güzelliklerin ya da sanatlı varlığın Allah'a ait olduğunu göstermek için sıklıkla işlendiği görülmektedir. Yaratıcının bu güzel isimlerinin, O'nun yaratmasındaki güzelliğe ve mükemmelliğe nispet edilerek ortaya konulduğu anlaşılmaktadır.

İlgili eserde, Yaratıcının varlığı problemine dair argümanlar, O'na ulaştırıcı olarak evrenin, estetik yanını ortaya çıkaran kanıtlamalardan oluşmaktadır. Burada kâinat, sanatlı bir saraya benzetilmekte ve mimarının olduğu belirtilerek O'nun tanınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu durum ilk bakışta Hudus delilini andırırsa da, burada farklı olan şey, estetiğin çok fazla ön plana çıkartılmasıdır. Bununla ilgili verilen bir örnekte, havuzda yıkanırken kendilerinden geçen iki adamın, şaşırtıcı güzellikte bir saray tasvir edilmesi ve bu sarayın kâinat olarak yorumlanması, yaratıcısına inanan ve inanmayan bu iki adamın diyalogu üzerinden deliller getirilmektedir. Burada inanmayan adama iman dersi verilirken, inanan kişinin de imanının derinleşmesi amaçlanmaktadır. Müellifin, diyalog yönteminden hareketle sonuca ulaşmaya çalışması, amacı için farklı yöntemleri de kullanabilme gücünü göstermektedir. Eserde estetik olarak ele alınan bu argümanlar, “Burhanlar” başlığı ile ortaya konulmaktadır. Her türlü varlıktaki güzellikler, Tanrı'nın varlığına ve sanatsal yaratıcılığına kanıt olarak sunulmaktadır.¹⁶²

Burada Allah'ın varlığı meselesi ele alınırken iki yaklaşımın söz konusu edildiği söylenebilir. O'nun varlığı ve birliğini anlamanın iki yolu olduğu; birincisinin, yüzeysel ve taklidi yol, ikincisinin ise, araştırma sonucu, kanıtlara dayanan tahkiki yol olduğu ifade edilmektedir. Bu seçeneklerden ikincisinin tercih edildiği de belirtilmektedir. Eserde verilen estetik delil örnekleri de, bu ikinci metoda daha yakındır. Bu yöntem kullanılarak Allah'ın varlığı ve birliğinin imkânına daha kolay ulaşılabileceğine vurgu yapılmaktadır. Burada ortaya konulan delillerin de “Lemalar” yani parıltılı kanıtlar şeklinde aposteriori olarak sunulduğu görülmektedir. Örneğin, varlık sanat eseri olarak görülmekte, serilmiş ve serpilmiş sanat eseri varlıkları, sanatlı yaratının ise, cemil, cemel ve kemal sahibi Allah olduğu belirtilmektedir. Her varlıkta O'nun mührünü ve kudret kalemini, yazılmış olan gece ve gündüz sayfalarını görmemiz gerektiği ifade edilmektedir.¹⁶³

Kâinattaki her şeyde, taklit kabul etmez bir şekilde O'nun parlak mührünün görüldüğü kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Allah'ın, her şeyi mükemmel bir estetik biçimde ve sanatkârane bir şekilde, bir tek şey yapan olması, bir tek şeyi de aynı şekilde her şey olarak yapan olmasını kanıtlama çabası ve bunun argümanlarıyla birlikte ortaya konulması söz konusudur. Örneğin, Balarısı'nın pek çok eşyaya

---

¹⁶² Nursi, *Sözler*, ss. 375-388.

¹⁶³ Nursi, *Sözler*, ss. 390-410.

fihriste olması, bir incir çekirdeğinin, koca incir ağacının programını içermesi, Nakkaş-ı Ezelinin yaz ve bahar mevsimlerinde en az üç yüz bin nebatat ve hayvanatı mükemmel bir düzen içerisinde haşr ve neşretmesi, Allah'ın varlığının ve birliğinin mührü olarak ifade edilmektedir. Bir üzüm asmasındaki üzüm salkımında yüz elli beş, bir salkımdaki danenin de yüz yirmi olması ve onun ballı su musluğuna benzetilmesi eserde sık sık rastlanan örneklerdendir. Sürekli 'eğer aklın sönmemişse, aklın evhamda boğulmamışsa' gibi hatırlatmalarla akla vurgu yapılmaktadır.¹⁶⁴ Bunun yanı sıra, bilginin bir diğer kaynağı olan duyularımıza yapılan atfın da, gözlemlenebilir örneklerle birlikte estetik delili daha güçlü ve anlaşılır kıldığı söylenebilir.

Bunun yanı sıra, yine kâinat temaşa edilmeye yönlendirilmekte ve "Göreceksin ki kâinatın bütününde büyüklüğü nispetinde bir açıklıkla Allah'ın birlik mührü okunuyor."¹⁶⁵ İddiasına yer verildiği görülmektedir. Güneş ve aydan, gece ve gündüzden, kış ve yazdan, bitki ve hayvanlardaki birbirine yardım sistemi ile ekosistemden, estetik mahiyette örnekler verilmektedir. Ulaşılması gerekenin de, Müdebber, Mükemmel, Cemil, Cemal ve Sâni gibi sıfatlara haiz bir Yaratıcı olduğu fikri uyandırılmaya çalışılmaktadır. Yine eşyadaki sanatın da hatemi tevhidi yani O'nun varlık ve birlik mührünü gösterdiği belirtilmektedir. "Şu sanatlar, şu nakışlar, şu tecelliler, bütün isimleri kutsal, yüce olan ve cemil, çok güzel olan bir zatı zül cemal'in tazelenen sanatlarıdır, değişen sanatlarıdır."¹⁶⁶ Şeklindeki söylemlerle Esmâ-ül Hüsna ve Sanat ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Hayat'ın tek olan Yaratıcıya bir işaret olduğu gibi, ölümünde aynı şekilde bir delil olduğu ifade edilerek, "Ölüm delili" olarak adlandırılan bir kanıt türüne de değinilmektedir. Buradan sonra peygambere, oradan da Kuran'daki güzelliklere işaret edilmek suretiyle Allah'ın varlığının ispatında, herkesçe bilinen ve görülen fakat estetik mahiyetteki argümanların kullanılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.¹⁶⁷

Mesela Sözlere kitabının "pencereler" isimli bölümünde de, kâinatın estetik bir şekilde, inayet sahibi bir Allah tarafından yaratıldığına dair kanıtlama çabasıyla karşılaşılır. Yaratılıştaki bunca güzelliğin sağır tabiatla, kör kuvvetle, sersem tesadüfle, aciz esbapla izah edilemeyeceği iddia edilmektedir. Bunun için, eşyadaki

---

¹⁶⁴ Nursi, *Sözlere*, s. 402.

¹⁶⁵ Nursi, *Sözlere*, s. 393.

¹⁶⁶ Nursi, *Sözlere*, s. 409.

¹⁶⁷ Nursi, *Sözlere*, ss. 404-409.

düzen ve güzelliklerden örnek verilmekte, çok çeşitli şekilsizliklerde olabilecekken estetik anlamda, muntazam şekilli ve ölçülü olmasına dikkat çekilmektedir. Tanrı'nın varlığının ispatında; Din felsefesinde “yüz delili” olarak bilinen, insanın yüzü özellikle örnek gösterilmektedir. Bu kanıt türünün, Yaratıcının bir mührü olduğu dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra tüm eşyadaki güzelliğin de unutulmadığı görülmektedir.

Bununla ilgili olarak, dört yüz bin muhtelif taifenin bütün ihtiyaçlarının karşılanması, bütün tohumların ihtiyaç sahipleri tarafından vücut bulması, göklerde kozmografyanın itirafıyla büyük hareketleri, karada ve denizdeki hayvanların rızıkları, bağlardaki bitkiler ve müzeyyen çiçekler, meyveler, tezyinatlı nakışların, O'nun varlığına ve birliğine delalet ettiği savunulmaktadır. Yine, zemindeki dağlar ile dağlar içindeki madenler ve tüm bunların özellikleri, türlü tepelerin muntazam çiçeklerle süslenmesi, bütün yapraklardaki düzenli şekiller ve vaziyetleri, kâinat yüzüne serpilen masnuatın mükemmel düzenleri, ölçüleriyle birlikte mükemmel süslerinin kolayca yapılmış olmasının, aynı tornadan çıkmış gibi O'nu gösterdiği iddiasına yer verildiği görülmektedir.¹⁶⁸

Nursi'nin, sürekli sanata, güzelliğe dair delilleri ortaya koyma çabası her fırsatta kendini göstermektedir. Hem Yaratıcının hem de kâinatın güzelliğinin ve sanatlı yaratılışının anlatıldığı eserde neredeyse kâinata görülen bütün varlıkları sıralama isteği görülmektedir. Mesela:

“Şimdi rüzgârlara bak!
Şimdi çeşmelere, çaylara, ırmaklara bak!
Şimdi bütün taşlara ve madenlere bak!
Şimdi çiçeklere, meyvelere bak! Şimdi kuşlara bak!
Şimdi bulutlara bak! Şimdi göğe bak!”¹⁶⁹

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, eserin değişik bölümlerinde bu ve buna benzer çok çeşitli argümanlara başvurulduğu söylenebilir. Bundan amaçlananın ise, kişiyi kâinatın güzellik ve mükemmelliğini idrake yönlendirmek ayrıca bu durumun kendi kendine olamayacağını ona düşündürmektir. Bununla birlikte, söz konusu güzelliği yaratanın da, “Mutlak Güzel” bir varlık olduğunun vurgulanmasıdır.

¹⁶⁸ Nursi, *Sözler*, ss. 891-900.

¹⁶⁹ Nursi, *Şualar*, ss. 147-160.

İşte böylece, Allah'ın varlığına ve birliğine dair bir pencere açıldığı söylenmekte ve dikkat çekici bir sıralama yapılmaktadır. Sema, şimşek, katre, hayvanat, nebatattaki mükemmel sanat, yalnız tek bir sümbül, tek bir çiçek, her bir bitki, ağaç, tohum, danelerdeki mükemmel ölçü, sanattaki ustalık, sanatlı nakış ve bunların süslenmiş olması da estetik delil olarak sunulmaktadır. Yapraklar, meyvelerin mükemmelliği ve sanatı, Sâni Hakim, Kerim, Rahim, Muhsin, Munim, Mücemmil, Mufaddıl'ın varlığını, birliğini ortaya koyar denilmektedir. Bunun yanı sıra, O'nun rahmetinin güzelliğini, Rab'liğinin mükemmelliğini gösterir iddiasıyla, estetik anlamda argümanlar kullanıldığı görülmektedir.¹⁷⁰

Bununla birlikte Yaratıcının varlık eserini, sanatlı yaratmasını ifade eden O'nun güzel isimlerine de sıkça rastlanmaktadır. Örneğin, Sanatkârı Zülcemal, Sâni-i Âlem, Sâni-i Bîzeval, Sâni-i Hakiki, Hâlikı Zîşan, Fâtır-ı Zülcemal, Fâtır-ı zülkema, Cemil-i Pürkema, Hallak-ı Alim, Hallak-ı Bîmisal, Hallak-ı Lemyezel, Hallak-ı Azim, Hallak-ı Kainat, Zat-ı Zülcelal-i Velkema, Şemsi Tâbân-ı Zülcemal, Sâni-i Zülcelal-i Vel-İkrâm, Sâni-i Kainat, Sâni-i Külli Şey, Sâni-i Vahid-i Ehad, Sâni-i Mevcudat, Sultan-ı Kainat, Nakkaş-ı Hakim, Zat-ı Hayy ve Muhyi bunlardan bazılarıdır.¹⁷¹ Nursi'nin, alışlagelmişin dışında Esmâ-ül Hüsna benzeri fakat daha önce pek kullanılmamış isimlerle Yaratıcıyı derinlemesine tanıtmaya çalıştığı görülmektedir.

Burada yüce Yaratıcının, Esmâ-i Hüsna ile tanımlanması, O'nu gereği ve layığı gibi tanıyabilmenin ne kadar önemli ve kaçınılmaz olduğunu ifade etmek içindir. Eserde ilahi sıfat ve isimlerin varlığı aynı zamanda her şeyin yaratıcısı ve tüm yaratılmışların sahibi ve koruyucusu olan âlemlerin Rabbini en doğru şekilde anlayabilme noktasında da büyük önem taşımaktadır.¹⁷² Burada belirtmek istenen durum, bütün sanat eseri sayılan mahlûkatın, ağız birliği etmişçesine bizzat Yaratıcının vahdeti içindeki vücub-u vücudunu, isim ve sıfatlarını, özellik ve fiillerini bize işaret etmesidir.¹⁷³ Çünkü kâinatın, mükemmel bir ölçü ve intizam

¹⁷⁰ Nursi, *Sözler*, ss. 891-913.

¹⁷¹ Nursi, *Sözler*, 32.söz, s. 819, Benzer ifadeler için bkz. *Mektubat*, s. 708. *Sözler*, 30. Söz s. 754. ss. 824, 838, 842, 848, 850, 854. 33.söz, ss. 896, 909, 914, 915, 926. 22.söz, ss. 401-404. 11.söz, s. 178. *Şualar*, s. 211. vs. külliyyatın diğer bölümlerinde de sıklıkla bu ifadeler karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bkz. Arif Arslan, *Allah'ın isimlerinin Sırları*, İstanbul: Sena Yayınları, 2014, ss. 25-48.

¹⁷² Emre Dorman, *Modern Bilim: "Tanrı Var" Evrenin ve Yaşamın Oluşumundaki Hassas Ayarlar Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2011, s. 89.

¹⁷³ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 62.

içinde tedbir ve idare edilmeleri, sonsuz bir nimetler deryasının iyilikle terbiye ve işlerinin bu durumu ortaya koyduğu belirtilmektedir.

Esmâ-i Hüsnâ içinde tabiatın yaratılışını ve işleyişini, onun var olan kusursuz güzelliğini dile getiren isimler ise, şöyle sıralanabilir: Modeli olmaksızın canlıları yaratan “*Bari*”, şekil ve özellik veren “*Musavvir*”, eşi ve örneği bulunmayan ve sanatkârane yaratan “*Bedi*”dir. Âlemdaki sanat harikaların tanıklığı “*Hallak*”, “*Musavvir*” ve “*Vahib*”i göstermektedir. O, her şeye gücü yeten olarak “*Kadir*”, her şeyi hakkıyla bilen olarak “*Âlim*” dir. O, her şeyi sanatlı ve hikmetli bir şekilde yapan “*Sâni Hâkim*”dir. Bir ağaç ve bir saray gibi olan şu kâinatı kanunlarla düzenlemiş, inayete süslemiş ve esmasıyla kâinat sarayını tenvir etmiştir. O, büyük âlem denilen kâinatı ve şu küçük âlem olan insanı mükemmel bir kolaylıkla, eşsiz, benzersiz bir tarzda sanatla yaratan ve en güzel şekilde idare eden ve her türlü kusurdan münezzehe olan “*Sübhan*”dır. İsim, sıfat ve fiillerinde hiçbir şekilde ortağı, dengi ve benzeri olmayan “*Ferd*”dir. Her bir varlıkta birliği görülen “*Ehad*”dir. Her şey her haliyle kendisine muhtaç fakat kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan “*Samed*”dir.¹⁷⁴

Yine O’nun isimlerinden olarak, varlıklara hayat veren “*Hayy*”, ile varlığıyla bütün varlıkları ayakta tutan “*Kayyûm*” ismi de kullanılmaktadır. İnançlı inançsız, mümin kâfir ayırt etmeden bütün insanlara ve her bir varlığa çeşitli ihsanlarda bulunarak rahmetinin herkesi ve her varlığı kuşattığını gösteren “*Rahman*”, sonsuz rahmeti her şeyi kuşatmakla birlikte, dilediği varlıklara ve özellikle iman sahibi Mü’min kullarına çok özel ihsanı ve hususi rahmet tecellisi olan “*Rahîm*” ismi dile getirilmektedir. Bütün varlıkları sürekli ve en mükemmel şekilde yaratan ve ihtiyaçlarını da yaratıp onlara yetiştiren “*Hallâk*”, her şeyi hikmetle yapan ve hikmeti bütün kâinatı kaplamış olan “*Hakîm*” ve daha pek çok güzel isimlerin sahibi olduğu belirtilmektedir. O’ndan başka ilah olmadığı, O’nun ortağının olamayacağı ve O’nun “*Tek*” olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir.¹⁷⁵

Varlığın ancak Allah adına mümkün olabileceği ifade edilmektedir. Varlığın, varoluş temellerinin Esmâ-i Hüsnâ olduğu, hakiki hakaiki eşyanın yine Esmâ-i Hüsnâ olduğu ifade edilmektedir.¹⁷⁶ Burada varlık, yokluğa “*Güzel İsimlerin*”

¹⁷⁴ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 61.

¹⁷⁵ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 75. Bkz. *Sözler*, s. 855.

¹⁷⁶ Nursi, *Sözler*, s. 853.

yansımaları ile galebe etmektedir. Güzellik Esmâ-i Hüsna ile başlamaktadır. Varlık ve iyilik Yaraticının ismi ile realite olmaktadır. Esmâ-i Hüsna'nın, eserdeki varlık ile ilgili tüm açıklamaları temelinde yer aldığı belirtilmektedir. Öyle ki "Güzel İsimler" görünür olan eşyayı anlamlandırdığı kadar, görünmez olanı da anlamlandırmaktadır. Varlığın temeli var edenin estetik iradesidir. Yaraticının "İrade-i Tahsin" ve "Talebi Tezyin" ekseninde kâinatın yorumu açısından eser, aşağıdaki şu argümanları sunmaktadır. Örneğin, O'nun yeryüzündeki sanatsal yaratımının tamamına birden bakıldığında;

Sınırsız cömertlikle beraber mutlak bir düzenlilik,
Sonsuz süratle beraber sonsuz ölçü ve ahenk,
Sonsuz kolaylıkla beraber sonsuz bir sanat ve kusursuzluk,
Sonsuz bir çoklukla birlikte sonsuz bir mükemmellik,
Sınırsız genişlikle beraber sınırsız bir sanat güzelliği,
Sonsuz bir uzaklıkla beraber sonsuz bir uyumluluk,
Sonsuz uyum ve benzeşmeyle birlikte mutlak bir seçkinlik,
Mutlak bir karışıklıkla birlikte mutlak bir ayırım,
Sonsuz bir bollukla beraber sonsuz bir kıymetlilik göreceksin.¹⁷⁷

İşte gözle görünen bu keyfiyet, akıl sahibi ehli tahkik için bir delil olduğu gibi, ahmak bir münafığı dahi, sınırsız kudret sahibi olan ve sonsuz ilmiyle her şeyi bilen bir Âlim-i Mutlak'ın birlik ve sanat eseri olduğunu göstererek, hakkı kabul etmek zorunda bırakmaktadır. Bu açıdan bakıldığında halk diline yerleşmiş "Allah özenmiş de yaratmış" sözünün istisnai olarak değil genel kural olarak söylenmesi gerektiği akla gelmektedir. Buna göre Allah, her şeyi sevdiği ve özendiği için yaratmakta, bununla da kalmayıp her şeyi estetik bir biçimde var etmektedir. Var edilen her şey güzeldir. Mahlûk olan ne varsa güzeldir. Güzeli var eden de Esmâ-i Hüsna'nın sahibidir.¹⁷⁸

Eserde bahsedilen, eşyadaki muhteşem ahenk, estetik, ölçü ve hatasızlık; birer hikmet mucizesi, birer sanat harikası, Allah'ın birliğinin birer maddi burhanı olarak ifade edilmektedir. Yaratma ve takdir etme, sanatlı yapma ve şekil verme noktasında hiçbir şey O'na ağır gelmez ifadelerine yer verilmektedir. Bütün çiçekler ve ağaçlardaki estetik, gayet açık ve seçik bir tarzda "Sanii"nin varlığının zorunlu ve vacip olduğunu bildirmektedir. Söz konusu varlıklardaki estetiğin, O'nun

¹⁷⁷ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 67.

¹⁷⁸ Demirci, "Varoluş Aşk Bakış", s. 17.

vahdaniyetini gösteren şahitler olduğu belirtilmektedir. Eserde, yukarıdaki bu durum Esmâ ile şöyle ilişkilendirilmektedir¹⁷⁹:

Ve salkımlardaki muntazam sümbüllerinin dilleriyle,
Ve ölçülü tohum ve çekirdeklerinin harfleriyle,
Ve düzenli meyve ve taneciklerinin kelimeleriyle,
Ve o manzum kelimelerindeki sanatlı manaların delaletiyle,
Ve o sanatlı manalara delalet eden düzenin,
Ve o düzenle beraber ölçüsünün,
Ve o ölçü ile beraber tanziminin,
Ve tanzimle beraber tevziinin,
Ve o tevziinle beraber tezyininin,
Ve o tezyin ile beraber temyizinin,
Ve o seçkinlikle beraber sanatının,
Ve o sanatla beraber boyasının,
Ve o boya ile birlikte süsünün,
Ve o süsle birlikte nakışlarının,
Ve o nakışlarla birlikte kokularının,
Ve o kokularla beraber renklerinin işaretiyle¹⁸⁰;

Mahlûkatına kendini tanıttıran ve sevdiren Yaraticının, böylelikle sıfatlarının tecellilerini tavsif ve isimlerinin cilvelerini açıklamakta ve göstermekte olduğu beyan edilmektedir. Bütün hayvan ve hayvancık türleri, bütün kuş ve kuşçuk cinslerindeki irade ile hikmetin incelikleriyle; eşsiz, benzersiz ve sanatlı bir tarzda yoktan yaratılmalarının da yine Yaraticının birliğine işaret etmekte olduğu ifade edilmektedir.

Bununla birlikte, insan ürünü sanat ile Halik'in sanatı arasındaki farkın da ele alındığı görülmektedir.¹⁸¹ İnsanın kendi sanatının arkasında görünebildiği ama Halik'in masnu arkasında yetmiş bin perde olduğu belirtilmektedir. Masnuat güzel, süslü, nurlu, olarak vasıflandırılmaktadır. Bunların Sani'nin soyut güzelliği olduğuna işaret edilmekte ve O'nun o gizli güzelliğini ince ve hoş özelliklerini sınırlı akıllarımızla idrak edemeyeceğimiz belirtilmektedir. Allah'ın güzelliğinin en yoğun aynalarından birinin yeryüzü olduğu ve bu güzelliğin her vakit, her mevsim, her asırda daima tecelli ettiği ortaya konulmaktadır.¹⁸² Burada kâinat onun inşasıdır. Yani varlıkları yine var olan şeylerden, kâinattaki var olan unsurlardan O yaratır. İnsan ise, binasıdır. Kâinat, O'nun sanatıdır. İnsan ise boyasıdır. Kâinat nakşıdır. İnsan süsüdür. Kâinat yarattığıdır. İnsan, sanat eseri olan varlıktır.¹⁸³ En küçük adi, bitkisel, hayvansal bir şeyde kör gözlerin bile gördükleri kıymetli sanat eserinin

¹⁷⁹ Nursi, *Hizbul Ekber*, ss. 45-46.

¹⁸⁰ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 48.

¹⁸¹ Nursi, *M. Nuriye*, s. 283.

¹⁸² Nursi, *M. Nuriye*, s. 59.

¹⁸³ Nursi, *M. Nuriye*, s. 142.

olduğu ve insanları hayrette bıraktığı anlatılmaktadır. Bir tanesinin yaratılışı, varlığı, tadı, kokusu, süsü, düzeni, sanatı, güzel kokusunun, bir Sâni'nin sanat eseri olduğu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca eserde, gözle görünen sanattaki kolaylık, ispata muhtaç değildir tezinin de işlendiği görülmektedir.¹⁸⁴

Risale-i Nur'da, âleme asar-ı sanat olarak bakılmaktadır. Yani her şey o kadar güzel yaratılmıştır ki, her varlık bir sanat eseridir. Bu sanat eserlerinin sebeplere, tesadüfe dayandırılmayacağı iddiası ise ısrarla savunulmaktadır.¹⁸⁵ Bunun kanıtından olarak şöyle denilmektedir:

İnsanların bazıları şunu düşünmektedir!

1-Her şey kendi kendine meydana gelmiştir.

2-Mucit ve tesir edici sebeplerdir.

3-Tabiat iktiza etti, tabiatın eseridir.¹⁸⁶

Bu üç sebebin geçersizliği, estetik merkeze alınarak yanıtlanmaya çalışılmaktadır. Hatta sanat eseri olan kâinatı bir sivrisinek veya bir kaplumbağa mı yapmıştır? Şeklindeki ironi içeren sorularla da yukarıdaki bu üç iddia geçersiz hale getirilmeye çalışılır. Dördüncü olarak da, her şeyin Sâni Ezelî'nin masnu olduğuna dair deliller sıralanmak suretiyle söz konusu bu son iddia temellendirilmektedir. Bu deliller: Kâinat, Kur'an, peygamberler, evliyalar ve melaike, ins ve cin taifeleri türler olarak yaratılıştan gelen ihtiyaçlar ile Allah'ın kendisidir. Allah'ın kendisi de ilahlık, yaratıcılık özelliği yönüyle ortaya konulmaktadır. Burada, yaratılış direkt olarak sanat diye vasıflandırılmaktadır. Güneş, Samanyolu, pire, sinek, güneş sistemi, göz, mide, yıldızlar, tabiat, çekirdek, sümbül, yumurta, piliç, demir, karınca, koyun, kuş,¹⁸⁷ buğday, üzüm, arı, karınca gibi çok çeşitli varlık isimleri neredeyse tek tek sayılmaya çalışılarak, bunlardaki güzellik, uygunluk, estetik, ahenk ve sanatın kör tesadüfün işi olmadığını güneş gibi aşikâr olduğu belirtilmekte ve böylece tesadüf reddedilmektedir. "Tesadüf, şirk ve tabiattan teşekkül eden fesat şebekesinin âlemi İslam'dan nefîy ve ihracına Risale-i Nur'ca verilen karar infaz edilmiştir."¹⁸⁸ Manifestosu ile de söz konusu Pozitivizm, Materyalizm, Ateizm, Nihilizm ve Darwin

¹⁸⁴ Nursi, *M. Nuriye*, ss. 147-148.

¹⁸⁵ Nursi, *Sözler*, s. 864.

¹⁸⁶ Nursi, *M. Nuriye*, s. 188.

¹⁸⁷ Nursi, *Sözler*, s. 951.

¹⁸⁸ Nursi, *M. Nuriye*, s. 236.

düşüncesi gibi menfi görülen fikri akımlara, estetik delil kullanılarak meydan okunduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, Esmâ-i Hüsna ve Sanat kavramları ile Yaratıcı ve yaratılanlar arasında bir sanatçı-sanat eseri ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Buna göre, eşyanın kendi başına hiçbir değer taşımadığı ifade edilmektedir. Her şeyin, bir halka birde Hakka bakan yönünün olduğu belirtilmektedir. Halka bakan yanının, sanat eseri ile sanatçı arasındaki bağı koparan bir işlev göstermemesi gerektiği ancak, “şeffaf bir cam gibi” Hakkı göstermesi gerektiği dile getirilmektedir. Yani, “nimete bakıldığı zaman Mün'im, sanata bakıldığı zaman Sâni, esbaba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakiki zihne ve fikre gelmelidir.”¹⁸⁹ Dolayısıyla insanın, Esmâ-i Hüsna'ya ve kâinata bakış açısının nasıl olması gerektiği meselesinin, bir sorun olarak incelendiği anlaşılmaktadır. Eserde, bu sorunun çözümüne yardımcı olacak başka kavramlar da söz konusudur. Bu problemle ilgili olarak, Mana-yı harfî ve Mana-yı ismi kavramlarının analizini yapmaya çalışmak yerinde olacaktır.

1.2.3. Mana-yı Harfî ve Mana-yı İsmi

Risale-i Nur'da, Allah'ın varlığı problemi karşısında düşünce modeli olarak sunulan evren kitabını anlamada, iki boyutlu okumayı öngören, iki kavramla karşılaşılmaktadır. Bunlar Mana-yı harfî ve Mana-yı ismi kavramlarıdır. Mana-yı ismi, varlıkların kendisine işaret eden anlamıdır. Mana-yı harfî, varlıkların başkasına işaret edip gösteren anlamıdır.¹⁹⁰ Burada müellif, Arapça gramer ilminde geçen “isim ve harf” tariflerini kendi metodolojisine uyarlamış ve İlâhî birer sanat eseri olan bu âlemdeki varlıklara, nasıl bakılması gerektiğini bu tariflerle ortaya koymuştur. Bunların müellife ait orijinal kavramlar olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Mana-yı harfî, mahlûkata ve bütün kâinata Allah adına ve Allah'ın sanatı ve eseri nazarı ile bakmaktır. Yani kendi başına bir mana ifade etmez; ancak başkasına işaret ederse anlam kazanır demektir. Mana-yı ismi ise, mahlûkata ve kâinata Allah namına ve Allah'ın sanatı ve eseri nazarı ile bakmamak demektir. Yani mahlûkat ve kâinata kendi ismine bakıp, Sanatkâr ile olan ilişkisini koparmak anlamında kullanılmıştır. Herhangi bir varlığı sanat eseri olarak değil, sadece kendine bakan yönü ile değerlendirip, Allah'a bakan binlerce işareti kesme anlamı ile ele alınmıştır.

¹⁸⁹ Nursi, *Sözler*, s. 45.

¹⁹⁰ Nursi, *Sözler*, s. 193. Bkz., *Sözler*, s. 643.

Her varlık, en güzel olarak yaratılmış kabul edilmektedir. Doğaya işlenmiş bu güzelliği görüp sadece “Ne güzeldir” demek, burada eleştiri konusu yapılmıştır. Çünkü kendi kendine oluyormuş gibi bir bakış açısı yanlış bir nazardır. Böyle bir bakış açısı, sanatlı yaratan Nakkaşın soyut güzelliğini gösteren aynayı matlaştırmaktadır.¹⁹¹ Doğru ve güzel olan bakış açısı ise, eşyaya sırf kendisini anlatan bir isim gibi değil de, kendisini bir defa gösterse bile yazarını bin kez gösteren bir harf nazarıyla yapılandır. Güzellik ya da estetik, eşyanın yapılmışlığını görerek ve kabul ederek başlamaktadır. Ne güzeldir yerine ne güzel yapılmış demek sanatlı yaratanın, Nakkaşın cemalinin cilvesine nispet ettiğinden estetik bir bakıştır. Bu yapılmışlık göndermesi yani mana-yı harfi ile bakmak anı zamanda Allah’ın varlığının bir delili olarak düşünülmektedir. Mana-yı ismi ile bakmak ise, kendi kendine yeterliliği ima eden bir sabitlik anlamına geldiğinden estetik olmayandır. Böyle bir bakış açısı, görünen ne kadar güzellik, algılanan ne kadar mükemmellik varsa hepsini çirkinleştirmekte ve anlamsızlaştırmaktadır.¹⁹²

Burada Tanrı-Evren ilişkisine dair, mana-yı ismi ve mana-yı harfi kavramlarıyla evreni gözleme metodolojisinin geliştirildiği görülmektedir. Mana-yı ismi ile bir varlığa bakıldığında hareketleri, güzel özellikleri kendisindenmiş gibi algılanır, Yaratıcısıyla bağlantı kurulmaz, kendi başına var olmuş gibi kabul edilir. Mana-yı harfi ile bakıldığında ise kişi, bu varlığın üzerinde görülen özelliklerin kendisinden değil, bir Yaratıcı tarafından verildiğini görmektedir. O Yaratıcının sanatını, ilmini, iradesini, hikmetini tanır. Böylece müessiri görmekte ve onunla bağlantı kurmaktadır. İnsan, kâinatı temaşa ederken Yaratıcısıyla bağlantı kurduğunda bütün eserin sahibine karşı hakkını vermiş olur ve bu yaptığı tefekkürde ibadet hükmüne geçer denilmektedir. Burada esere bakarak müessir, fiile bakarak fail görülmektedir. Kâinata bu gözle bakarak Yaratıcıyı bulma durumunun yakalanması hedeflenmektedir. Varoluşla nedensellik ilişkisi kurularak insanın kendi sübjektif paradigmasını oluşturmasının gerekliliğine çalışılmaktadır. Tahkiki imanda bir yöntem geliştirme çabasının olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹³

Tanrı’nın varlığı probleminde, fikri anlamda dönemin olumsuz şartlarından dolayı bu sorunun, böyle bir yöntem ve kavram kullanımını zorunluluğunu doğurduğu anlaşılmaktadır. Çünkü o dönemde, pozitivizm, materyalizm gibi inanç fikrini

¹⁹¹ Nursi, *Sözler*, s. 95.

¹⁹² Nursi, *Mektubat*, s. 457. Ayrıca bkz. *Sözler*, ss. 588-611., Demirci, a.g.m., s. 13.

¹⁹³ Nevzat Tarhan, *Akıldan Kalbe Yolculuk*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2012, ss. 115-116.

öteleyen akımlar, kâinata mana-yı ismi cihetinden bakarak, tabiatı objektif gerçeklikler yeri olarak takdim etmektedir. Her varlığa kendi başına kendinden bir vucud vermekte ve tabiatı kendi adına inceleme konusu yapmaktadır. Buna karşın yazar da kâinattaki her şeye mana-yı harfi cihetinden bakma ve her şeyin vücudunu, bekasını Yaratıcıya bağlamaktadır. Müellife göre, Risale-i Nur'un bakış açısı doğru, buna karşılık pozitivizm, materyalizm gibi "küfr-ü mutlak" olarak tanımladığı benzeri akımların bakış açısı ise şaşkındır. Nursi, bilimlerin de mana-yı harfi cihetinden ele alındığı kanaatindedir. Örneğin, Yaratıcı, Kastamonulu talebelere okudukları ilimlerin diliyle anlatılmakta ve bu yöntemle O'nun varlığı ve birliği ispat edilmektedir."¹⁹⁴

Varlığın yapı taşı olan maddenin, estetik olarak yaratılmasından hareketle, maddeyi oluşturanın sadece sebepler olduğunu ifade eden mana-yı ismi ile bir bakış açısının cehalet olacağı bunun yerine mana-yı harfi ile Allah hesabına olan bir bakış açısının doğru olacağı, böylece marifeti İlâhiye'ye ulaşılacağı savunulmaktadır. Bu durum, eserin farklı yerlerinde Müsebbibü'l Esbab yani sebeplerin bir yaratıcısının olduğu fikri ile de izah edilmektedir. Allah namına, mana-yı harfi ile bakan adamın, "Ne güzel yaratılmıştır" diyeceği, mana-yı ismi ile bakanın ise, "Ne güzeldir." diyerek güzelliği sebebe vereceği ifade edilmektedir. Tanrı'nın varlığı problemi ve O'nun yaratıcılığı meselesi zaviyesinden birinci durum onaylanmakta, ikinci durum ise, reddedilmektedir.¹⁹⁵

Son olarak müellif, konuyla alakalı olarak şu dört kelimeyi öğrendiğini bunların "mana-yı harfi, mana-yı ismi niyet ve nazar" olduğunu söylemekle şu mesajı vermektedir. Ben bu varlık âlemindeki eserleri mana-yı ismiyle değil mana-yı harfiyle değerlendirdim, onlara bu şekilde nazar ettim ve bütün ömrümde her işimde niyetim sadece ihlâs olmuştur.¹⁹⁶ Bu yaklaşımın, Tanrı'nın varlığı problemi karşısında da yöntem olarak ele alındığı görülmektedir. Yaratıcının varlığının ve birliğinin kanıtlanmasında, müellife göre güzel olan mana-yı harfi yaklaşımı tavsiye edilmiştir. Sürekli vurgulanan bu yöntemin, estetik delilin metodu olduğunu söylemek mümkündür. Tanrı'nın varlığı meselesine dair, eserde görülen bu kabul ve redde Yaratıcıya duyulan Aşk ve O'nun İhsan sahibi olduğunun anlaşılması gereklidir. Şimdi bu kavramları inceleyelim.

¹⁹⁴ Ordu ve Erkal, *Tespitler Işığında*, s.107.

¹⁹⁵ Nursi, *M. Nuriye*, s. 72.

¹⁹⁶ Nursi, *M. Nuriye*, s. 72.

1.2.4. Aşk ve İhsan

Aşk, Yüce'ye biçilen yüksek değer eşliğinde yoğun bir bağlanmayla belirlenen güçlü bir duygudur¹⁹⁷ ve Risale-i Nurda Tanrı merkezlidir. Sadece Yaraticıya giden bir duygu olarak ele alınmaktadır. Her ne kadar sıhhat derecesi sıkıntılı olsa da, “Ben bir gizli hazineydim, bilinmek istedim.”¹⁹⁸ mealli hadisi, burada Aşk'ın hareket noktasıdır. Bu yüzden aşk, hem aşkın hem de içkin olarak değerlendirilmektedir. İnsan, O gizli hazineyi bulmalıdır. Burada Yaraticının yaratma iradesiyle, görünür kıldığı güzel ve mükemmel vasıflarını ya da yansımalarını bulma gayreti, en güzel aşk'tır. Varlık, görünür, algılanabilir ya da Kuran ve kâinatı aynı bakış içine koyan eserin tabiriyle, okunur olduğu için anlamlı, güzel ve estetikdir. İşte, bu güzel mevcudat mutlak güzeli aramalıdır. Varlığın bu gayesi, gizli hazine olan Aşk olarak değerlendirilmektedir.¹⁹⁹

Kâinatın mayasında aşk vardır. Kâinatın kalbindeki aşk, bir maşuk-u layezaliyi yani varlıklar tarafından çokça sevileni göstermektedir.²⁰⁰ Dolayısıyla Allah, aşk ve muhabbete layıktır. O'na ulaşmak için de yaşadığımız dünya önemlidir. Ancak Hristiyan teolojisinde rastladığımız ve İslam tasavvuf düşüncesine de hâkim olan dünyanın kötülüğü ve terk edilme mecburiyetine karşılık, eserde bu sorun bizlere yanlış öğretilen bir düşünce olarak değerlendirilmekte ve bu durum eleştirilmektedir. Bunun aksine dünyanın güzellikleri ortaya konularak doğru düşünce yapısı inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bununla ilgili olarak da, dünyanın üç yüzünün olduğu ifade edilmektedir. Birinci olarak, Allah'ın Esmâ-i Hüsna'sına bakan yönü ki Aşka layıktır. İkinci olarak, ahirete bakan yönü ki, dünya ahiretin tarlasıdır ve muhabbete layıktır. Üçüncü olarak ise, İnsanın hevesatına bakan yönü ki, insanın, heveslerin oyuncağı olduğunda bu yüzüyle çirkinleştiği belirtilir. Doğru dünya algısı için de, kaynak olarak alınan Kur'an'ın ve çokça övülen sahabelerin ilk iki yaklaşımı tercih ettiği özellikle ifade edilmektedir.²⁰¹

Burada aşkı yeterince anlayabilmek adına, Aşk'ın iki sınıfa ayrılarak değerlendirildiği görülmektedir. Birincisi, Aşk-ı hakikî, diğeri ise, Aşk-ı mecazi' dir.

¹⁹⁷ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, s.46

¹⁹⁸ İsmail b. Muhammed el-Cerrâhî Acluni, *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Amme İştihara Mine'l-Ehâdisi ala Elsineti'n-Nâs*, Tahkik: Muhammed Abdulaziz Halidi, C II, Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmiyye, 2009, s. 132. (Söz konusu bu kaynağın uydurma hadisleri bir araya toplamış bir eser olduğu unutulmamalıdır.)

¹⁹⁹ Nursi, *Lemalar*, s. 103.

²⁰⁰ Nursi, *Sözler*, s. 925.

²⁰¹ Nursi, *Sözler*, ss. 849-851.

Aşk-ı hakikî ehli hakkın, Allah'a olan aşkları'dır. Hak namına varlığa olan aşk'tır ve bunda bir zarar yoktur. Zira Allah adına sevdiğin kişi eğer Allah'ın dostu ise zaten faydası vardır. Aşk'a, kelime anlamı olarak sevginin şiddetli mertebesi olarak bakılırsa kişinin, mala, mülke, eşine, çoluk çocuğuna olan şiddetli muhabbeti de bir nevi aşk sayılmaktadır. Eğer bunlar Allah namına ise zararı yoktur ama değilse zararı ve sıkıntısı çoktur. İşte, bu Allah namına olmayan şiddetli muhabbete ise, aşk-ı mecazi denilmektedir. İnsan aşk-ı mecaziden, aşk-ı hakikiye yüzünü dönmelidir ki, bir merteye yukarısı olan "şefkat" mertebesini yakalayabilsin. Aksi takdirde bu aşk-ı mecazi, sahibini sadece azapta bırakmayacak, hadsiz mesuliyete de duçar edecektir. Zira Yaratıcı, insanı en önemli sanat eseri varlığı ve sevgilisi olarak görmektedir.²⁰²

Tanrı'nın varlığı sorunu karşısında insan, cin, hayvanat, ruhaniyet ve melaike gibi mahlûkatını çok seven ve onlara da her vesileyle kendisini sevdiren bir Sani-i Vedud'un; aşk ve şefkati, O'nun varlığına güzel bir delil olarak sunulmaktadır. Sonsuz merhametiyle her şeye rızkını veren bir Halik-ı Rahman'ın kendisini sevdirmesi, sanat eseri mahlûkatına karşı sonsuz rahmet ve sınırsız şefkat sahibi bir Hannan'ın aşkı, yine O'nun varlığına estetik bir delildir. Bitmez tükenmez ikram ve nimetleriyle, varlıkları terbiye edip besleyen bir Mennan'ın en latif rahmet cilvelerini açık seçik göstermesi de, güzellik kanıtı olarak değerlendirilmektedir.²⁰³ Burada Aşk, sanatlı yaratılan her bir varlığın, en güzel şekilde yaratana, Sâni'ne bakmasıdır. O'nun mükemmel Sanatının, esma nakışlarını, hikmetini gayesini, rahmet hediyelerini O'nun nazarına arz etmek, cemal ve kemaline ayna olmaktır.²⁰⁴ İnsan bilsin ya da bilmesin yaratıcısına karşı, sonsuz bir aşkla dopdoludur. Çünkü fitratında cemal, kemal ve ihsanın çekiciliğine kapılma vardır. Bir başka deyişle, beşerin duyguları güzele âşık olmakta ve kusursuzluğa tapma derecesinde gönül vermektedir.²⁰⁵

Bununla birlikte, aşk kavramının, ahlaki karşılığından ayrı olarak değerlendirilmediği de açıkça görülmektedir. Nitekim eserde, estetik düşünce içerisinde etik bir kavram olarak, İhsan'ın yani "İyi'nin yer alması onun takip ettiği felsefi geleneğin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Eserde Tanrı, Cemil, Cemal, Bedi, Hüsn sahibi olduğu gibi "Hayr-ı Mahz"dir. Yani mutlak İyi'dir. Tanrı'nın

---

²⁰² Nursi, *Şualar/Ayet-ül Kübra*, s. 206.

²⁰³ Nursi, *Hizbu'l Ekber*, s. 40.

²⁰⁴ Nursi, *Mektubat*, s. 404.

²⁰⁵ Buz, *Bediüzzamanda Aşk*, s. 72.

mutlak iyi olup da mutlak âşık olunan olarak nitelenmemesi mümkün değildir. Ayrıca eserde Tanrı'nın güzelliğinin, O'nun Hayr-ı mahz olmasının yanı sıra mükemmelliği ile de ilişkiye sokularak açıklanması, estetiği; Yunan düşüncesindeki karşılığından farklı olarak ondan ayıran özgün bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Burada aşkın en münteha derecesi Rabbin güzelliğine muhabbet duymak, mükemmelliğine perestiş etmek ve iyiliğine karşı onu sevmektir.²⁰⁶

Risale-i Nur'da İhsan kavramı, Allah'ın varlığı problemine dair, güzellik kanıtında vicdanın karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Vicdan, söz konusu sorun karşısında burada sayılan bir delildir. Bu yüzden vicdanın karşılığı olarak ihsan, Allah'ın mutlak iyi olduğunu bilmek ve buna göre yaşamak anlamında kullanılmaktadır. Burada ihsan, en geniş anlamda güzel olanı yapmaktır. Bu, yapılacak işlerin Allah'ın istediği şekilde yapılması demektir. Yani güzel bir kul olmak ve kulluk vazifelerini ihlâslı bir şekilde yapmaktır. Öyleyse insan, ihsan sahibi Allah karşısında Muhsin gibi yani onu görüyormuşçasına hayatını şekillendirmelidir. Burada ihsanda önemli olan, yapılan işin arkasındaki niyettir. Eğer yapılan iş Allah'ın farkında olunarak yapılıyorsa güzeldir. Aksi takdirde çirkindir. Eserde, "ihsan" kelimesi "karşılık beklemeden yapılan iyilik ve güzel muamelede bulunmak" anlamlarında da kullanılmaktadır. Muhsin olabilmenin anlamı, iyi ve güzel muameleyi bir ömür boyu, darlıkta ve bollukta bir yaşam biçimi haline getirebilmektir. Kavram bu anlamıyla kişisel güzellik yanında, ahlaki ve toplumsal güzelliği de ifade etmektedir. Çünkü başka canlılara iyilik yapmak, diğer insanlara iyilik ve güzellikte örnek olmak, iyilik ve güzelliğin yaygınlaşması açısından önemlidir.²⁰⁷

Sonuç olarak, gizli bir hazine olarak görülen Tanrı'yı ve O'nun âlemdeki izdüşümlerini aramanın "Aşk" olarak tanımlandığı görülmektedir. Aşk'la bağıntılı olarak, Yaratıcının "İhsan" sahibi olduğu da ifade edilmektedir. O'nun varlığının ispatı sorununda, aşk ve ihsan kavramlarının da, estetik delil dolanımında sunulduğu ortaya çıkmaktadır. Burada aşkın ve içkin olarak Tanrı'ya inanmak ve bunu ihsan boyutunda gerçekleştirmek estetik bir eylem olarak değerlendirilmiştir. O'nu inkâr etmenin ise, varoluşu çirkinliğe dönüştüren bir estetik dışılık; eşyanın yüzünü

---

²⁰⁶ Nursi, *Lemalar*, ss. 62-63.

²⁰⁷ Cavit, *Koç'ta Din ve Estetik*, s. 47.

körelten ve donuklaştıran bir yok edici yaklaşım, bütün varlığı yokluğa düşüren bir karanlık eylem olarak kabul edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSALE-İ NURDA ESTETİK DELİL'İN OTANTİKLİĞİ SORUNU

Risale-i Nurda mevzusu geçen pek çok konuda olduğu gibi ilgilendiğimiz estetik delil bağlamında da, geleneksel İslam düşüncesinin izlerini takip etmeyi mümkün kılan bir söylemle karşılaşmaktadır. Ağırıklı olarak Gazali, İbn Rüşd ve Hz. Ali düşüncesinden doğrudan doğruya faydalandığı görülmektedir. Estetik delilin temelini oluşturan mantıksal uzantılar da dolaylı olarak Kindi, Farabi, İbn Sina gibi filozofları işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu düşünürlerin fikri altyapılarının, antikçağ ve ortaçağ felsefi düşüncesine dayandığı kendi eserlerinden anlaşılmaktadır. Öyleyse ilgili eserde estetik delilin, hem batı düşüncesinin hem de İslam düşüncesinin izlerini taşıdığı söylenebilir. Bununla birlikte yukarıdaki düşünürlerin eserlerinde, İslam düşüncesinin temel kaynağı olan “Kuran-ı Kerim”i kullandıkları bilinmektedir. Bu vazgeçilmez durum ele aldığımız eser için de söz konusudur.

Tasavvufi gelenekle ilgili özellikle; Abdulkâdir Geylanî, İmam Rabbânî, Şahî Nakşibendî gibi diğer bazı mutasavvıfların da isimleri sıklıkla geçer. Buradan müellifin düşünce dünyasını tamamlayan olgunun sûfi isimler olduğu anlaşılmaktadır. Farklı unsurların etkisiyle müellif, Tanrı'nın varlığı meselesinde, felsefe, kelam, tasavvuf ve Kur'an yolu olarak isimlendirdiği dört yol olduğunu belirtmektedir. Bu dört yol arasından kendi tercihini Kur'anî yol olarak belirleyen Nursi'nin eserini kaleme alırken “yanımda Kuran'dan başka bir kaynak yoktu ve bu eser bana yazdırıldı iddiası,²⁰⁸ gerek eserin tamamı gerekse ele aldığımız konu itibarıyla otantiklik sorusuna kapı aralamaktadır.

---

²⁰⁸ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 534. *Lemalar*, s. 383.

Eserde estetik delilin otantikliği sorununu ele alırken, külliyyatta kendisinden doğrudan doğruya faydalandığı belirtilen ana kaynaktan başlanacaktır. Bunun için ele aldığımız konu bağlamında öncelikle estetik delilin Kur'an'î temelleri ele alınacak, ardından; Gazali, İbn Rüşd ve Hz. Ali'nin konumuza kaynaklık teşkil eden geleneksel düşünceleri, müellif ile karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

2.1. Estetik Delilin Kur'anî Temelleri

Bütün İslami esaslar imana, imanın esaslarından, birinci esas olan Allah'a imana dayanır. Bu ehemmiyetinden dolayı eser, imanî konular içerisinde en çok Allah'ın varlığı ve birliği sorunu üzerinde durmaktadır. Yüz otuz parça olan eserin on dördü tevhitte ilgilidir. 22. Söz, 30. Söz, 32. Söz, 20. Mektup, 33. Mektup, 23. Lema, 29. Lema, 30. Lema, 2. ve 3. Şualar, 4, 7, 15. Şualar, Nokta risalesi estetik delilin eserdeki temellerini oluşturmaktadır. Ayrıca diğer risalelerde de, çoklukla söz konusu konuya temas edilir. Eserde Allah'ın varlığı ve birliğinin ispatı sorunu üzerinde durulmasının sebepleri olarak, imanı tahkiki hale getirmenin farz olması, amelde ihlâsın tahkiki imanla mümkün olması, diğer müminlerin imanını takviye etmek ve dinsizlerle mücadele etmenin farz olması, İslam âlemindeki tahribatların tamiri, İslam'ın evrenselliğini tahakkuk ettirmenin Müslümanların vazifesi olması gibi sebepler sayılmaktadır.²⁰⁹

Müellif, inancı Müslümanları ilgilendiren bir konu olarak değil, insanı ilgilendiren bir konu olarak ele alır. İmani konuları ortaya koyarken, her insanın aklına takılan “Necisin, nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?” sorularını cevaplandırır. İnsanın fitratında var olan aczi, fakrı, insanın geçmiş ve gelecek irtibatını, insanı mahzun eden zeval, firak ve ölümü nazara vererek, dünyada mutlu bir hayat sürebilmenin ancak Kur'an'ın tarif ettiği şekilde olacağını, güçlü delillerle ortaya koyar. Bunları da oldukça yumuşak, dengeli bir üslupla yapmaktadır.

Risale-i Nur külliyyatında, estetik delil için öne sürülen temel iddia Kur'an temelli bir delil olduğudur. Neredeyse bütün argümanlar ayetlere dayandırılmaktadır. Bunu eserin tamamına yakınında görmek mümkündür. Müellif, Tanrının varlığının ispatında ağırlıklı olarak kutsal kitabımızdan faydalanmıştır. O'nun, Kur'an'da Allah'ın varlığının delillerinden olarak ayetleri üç yönüyle incelediği anlaşılmaktadır. Birinci olarak, kâinatın mükemmelliği, kusursuzluğu, güzelliği ve

²⁰⁹ Tüzün, *Risale-i Nur*, ss. 44-48.

bütün bu güzelliğin insan için yaratıldığını ele alan ayetler. İkinci olarak, Mutlak güzeli ve O'nun esmasını ifade eden ayetler. Üçüncü olarak ise, bu ikisini de içeren ve kapsayan ayetlerdir.

2.1.1. Kâinatın Güzelliğini Ele Alan Ayetler:

Burada bütün ayetlerin anlamını vermek pek uygun olmamakla birlikte birkaç ayetin anlamını vermek yerinde olacaktır.²¹⁰ Örneğin, konumuz ile ilgili olarak eserde şu ayet hep serlevha yapılmıştır. *“Yaratığı her şeyi güzel yarattı”*²¹¹.

Bakara: 164. Ayet olan:

Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün sürelerinin değişmesinde, insanlara fayda sağlamak üzere denizlerde gemilerin süzülüşünde, Allah'ın gökten indirip kendisiyle ölmüş yeri canlandırdığı yağmurda ve yeryüzünde hayat verip yaydığı canlılarda, rüzgarların yönlerini değiştirip durmasında, gökle yer arasında emre hazır bulutların duruşunda, elbette aklını çalıştıran kimseler için Allah'ın varlığına ve birliğine nice deliller vardır.²¹²

Biz insanı en mükemmel şekilde yarattık.²¹³

gibi ayetler delil olarak sunulmakta ve yorumu yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, “Hicr: 19, Naziat: 32, Kaf: 6, Nahl: 66-69, Şems: 1-7, Lokman: 28, Şuara: 11, Kehf: 37-38, Meryem: 67, Muminun: 12-14, Fatır: 11, Yasin: 77, Rum: 22, Mülk: 3-4, Casiye: 3, Araf: 185, Yasin: 38, Nebe: 6-8, Zariyat: 20-21” gibi ayetlerin de kanıt olarak sunulduğu görülmektedir.

Kâinatın güzelliği ve mükemmel yaratıldığı iddiasının ispatını, eserin kendisiyle yapmak yerinde olacaktır. Bu iddiaya karşılık başka bölümler olmakla birlikte eserde söz konusu bu ispat; örneğin, on beşinci şuada, on beş delil ile ortaya konulmaktadır. Bazı kanıtların birleştirildiği görülmekle birlikte bu durumu şöyle açıklamak daha yerinde olacaktır.²¹⁴ Burada, ilgili iddianın ispatı, bütün mahlûkatta görülen ölçülü düzgünlük, muntazam ve güzel bir saray benzetmesi ile ortaya konmaktadır. Bütün kâinattaki sanatlı yaratılış ortaya konmakta ve en küçükten en büyüğe canlı cansız ne varsa örneklerini sunma çabasının olduğu görülmektedir. Varlık sanat eseri olarak değerlendirilmekte ve bütün sanat eseri varlıkta tesadüf eseri olmayan kasıtlı, bilerek konulan hikmetler, faydalar söz konusudur. Bütün

²¹⁰ Risale-i Nur Külliyyatı'nın, Ayet-el Kübra, Mesnevi-i Nuriye, 32. söz, 33. söz, 23. Lema, 22. söz, Hüve Nüktesi, Hizbul Ekberin Nuri gibi bölümlerinde yer alan ayetlerdir.

²¹¹ Es-Secde 32/7.

²¹² El-Bakara 2/164.

²¹³ Et-Tin 95/4.

²¹⁴ Nursi, *Şualar*, ss. 794-818.

canlılar âleminde, bilinçli olan varlıklarda hepsine uygun kapsamlı lütuf, yardım ve ihsanlar verilmiştir.

Her şeyin şekilleri ve miktarlarının sanatlı biçimde olması, her birine uygun şekil verilmesine değinilmektedir. Rızıkların kaza ve kader cihetiyle dağıtıldığına yer verilmektedir. Her sanat eseri varlıkta, sürekli bir güzellik, güzelliğin yansıması olan yaratıklarda; örneğin, çiçekler, meyveler, kuşçuklar vs. insanı hayrette bırakan bir maharete vurgu yapılmaktadır. Dikkat, sanat, sağlam ve pürüzsüz yaratılış ile bunlardaki mükemmeliyet estetik delil olarak ortaya konulmaktadır. Bütün zeminde, maharet ve tam bilgidен kaynaklanan, kolaylıkla yaratma, çokluk içinde şaşırmadan sanatlı yaratma, süratli ve ölçülü yaratma, süratle beraber sanatkârane, süslü ve mükemmel güzel sanat ortaya koyma söz konusudur.

2.1.2. Mutlak Güzeli ve O'nun Esmasını İfade Eden Ayetler:

Tanrı'nın mutlak güzel oluşu ve O'nun güzel isimleri ile ilgili ayetlerin,²¹⁵ eserde estetik delile temel olacak şekilde ele alındığı görülmektedir. Örneğin: “O’dur Allah. O’ndan başka yoktur ilah. En güzel isimler ve vasıflar O’nundur.”²¹⁶ Yine, “Allah O, gerçek ilahdır ki, halıktır, baridir, musavvir’dir. Hasılı en güzel isimler ve vasıflar O’nundur. Göklerde ne var yerde ne varsa, hepsi O’nu tesbih ve tenzih eder. O, azizdir, hakimdir.”²¹⁷ Bir başka ayette, “De ki: O, Allah’tır. Gerçek ilahdır, Birdir.”²¹⁸ Mealindeki ayetlerin güzellik kanıtına destek amacıyla öncelendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, “Enbiya: 22, Haşr: 24, Taha: 8, Bakara: 32, Şuara: 28, Hadid: 4, Lokman: 29, Nisa: 48, Fetih: 7, Bakara: 163, İhlas: 1, Saffat: 124-126, Enam: 63, İbrahim: 34, Rad: 28, Ala: 1-3, Muminun: 88, Hicr: 21, Hud: 56, Mülk: 2, Kasas: 88, Rum: 18-22, Zümer: 62, Araf: 158, Yunus: 10, Bakara: 255.” ayetler de örnek olarak verilebilir.

Eserden örneklerle bazı bağlantıları şu şekilde özetleyebiliriz; Otuz ikinci sözde, estetik delil ile ilgili olarak kullanılan ayetlere bakıldığında Allah, mutlak güzel ve mükemmel özelliklere sahip olarak tanımlanmaktadır. Kâinattaki mükemmellik, Zat-ı Zülcemal’in mükemmelliğinin delilidir ve güzel oluşunun belirtisidir. Onun hakiki mükemmelliğine kıyasla kâinattaki güzellikler veya

²¹⁵ Risale-i Nur Külliyyatı’nın, Şualar, Mesnevi-i Nuriye, 32. söz, 33. söz, 23. Lema, 22. söz, Hüve Nüktesi, Hizbul Ekber gibi bölümlerden çıkarılan ayetlerdir.

²¹⁶ Et-Taha 20/8.

²¹⁷ El-Haşr 59/24.

²¹⁸ El-İhlas 112/1.

mükemmellikler gölgedir. Yine mükemmel ve güzel olan Allah, aynası olan Habibini ve benzeri olan insanı sanatlarından hareketle sevmektedir. Kâinat, güzel, süslü, güzellik çeşitleriyle doludur ve vicdan ile kalbin doğru hisle bakması durumunda bunu böyle güzel yapan bir Cemal ve Kemal var olduğu görülecektir. Bu durumu ifade için, Münakkaş, müzeyyen saray ve mükemmel dülger analogisine yer verilir. Ayrıca Fonoğraf-ı Rabbani, Musika-i İlahi benzetmeleri yapılır. Bunun yanı sıra bütün kâinatın mayasının muhabbet olduğu, Allah'ın aşk ve muhabbete layık olduğu ifade edilmektedir.²¹⁹ Bu yakınlaştırmalardan hareketle Tanrı ve eylem alanı arasında kurulan benzerlik, Platon'un gerçek ve görüntü arasındaki keskin ayrımı, 'muhabbet' konusundaki vurgusu ise Antik felsefedeki 'dostluk' vurgusunu çağrıştırmaktadır.

Kâinatın hakikatinin Esmâ-i İlahiye'ye dayanmasından hareketle eşyadaki sanatların birer isme dayanmasını; Felsefe-Hâkim, Tıp-Şafi, Geometri-Mukaddir gibi örneklerle izah edilmektedir. Gerçekliğin Esmâ-i İlahiye olduğu ve bir canlıda nakışlı bir görüntü ile yirmiye yakın esmanın görünebileceğinin ifadesi, bir ressam ve heykeltıraşın, güzel bir çiçek resmini veya insanın güzel bir cinsi olan kadının heykelini yapması örneğiyle verilmektedir. Bunların sanatlı ve düzenli yapılmasından bahsedilerek aynı şekilde Allah'ın da bu ve bunlar gibi milyon çeşidi, sanatlı ve mükemmel yaratmasına kaynaklık teşkil ettiği ifade edilmektedir.²²⁰ Yani heykeldeki veya resimdeki her bir güzellik Allah'ın güzelliğinin işareti olarak yorumlanır.

Bununla birlikte bütün eşyanın mukaddir, munazzım, musavvir, âlim, hâkim, sani, kerim olan Allah'ı işaret ettiği belirtilmektedir. Sanatlı ve maharetli eliyle ve düzen fırçasıyla, bütün güzellikleri meydana getirdiği dile getirilmektedir. Güzel varlıkları nimete çevirmesiyle Münim, Rahim, Hannan, Rahman, Cemal, Kemal ve Vedud olarak görüldüğü dile getirilmektedir. Yaratıcının mükemmelliği ortaya konulurken sonsuz kudsi, ulvi, münezzeh, kusursuz, cemal sahibi ve bütün isimleri son derece güzel olmasından, envar-ı hüsün olmasından hareketle böyle sevilen bir Zâtın ilah olduğu ve O'nun her açıdan mutlak bir yaratıcı olarak kabul edilmesi gerektiği ortaya konmaktadır.²²¹

---

²¹⁹ Nursi, *Sözler*, ss. 849-851.

²²⁰ Nursi, *Sözler*, ss. 849-851.

²²¹ Nursi, *Sözler*, ss. 855-868.

2.1.3. Her İkisini de Kapsayan Ayetler:

Risale-i Nur'da, estetik delile temel olarak apriori ve aposteriori özellik taşıyan argümanların kullanıldığından bir önceki bölümde bahsedilmişti. Bununla ilgili olarak özellikle İsra Suresinin 44. ayetine neredeyse bütün bölümlerde rastlanılmaktadır. Bu ayet şöyle buyurmaktadır: “Yedi kat gök, dünya ve onların içinde olan herkes Allah’ı takdis ve tenzih eder. Hatta hiçbir şey yoktur ki, O’na hamd ile tenzih etmesin. Ne var ki siz onların bu tenzih ve takdislerini iyi anlayamazsınız. Bunca azametiyle beraber, kullarının gaflet ve cürümlerine karşı O, halimdir, gafurdur.” Bunun yanı sıra şu ayetin de serlevha yapıldığı görülmektedir: “İşte bak, Allah’ın rahmet eserlerine! Ölmüş toprağa nasıl hayat veriyor. İşte bunları yapan kim ise, ölüleri de O diriltecektir. O, her şeye hakkıyla kadirdir.”²²² Bu ayetlerin yanı sıra eserde, “Al-i İmran: 18-19, İbrahim: 32-33, Rum: 50, Haşr: 21, İbrahim: 25, Rad: 16, İsra: 44, Ahkaf: 4, İbrahim: 10, Lokman: 25, Nuh: 15” gibi ayetlerin örnek verildiği görülmektedir.²²³

Ayrıca tasavvufta zikir cümlesi olarak kullanılan Kurani kavramlarla da Yaraticının varlığını kanıtlama çabası içine olunduğu görülmektedir.²²⁴ Örneğin Yirminci mektupta şöyle bir ifadeye yer verilir:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ

الْحَيُّرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَبِيرُ

Allah’tan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O birdir; Onun hiçbir şeriki yoktur. Mülk Ona ait, hamd Ona mahsustur. Hayatı veren de O’dur, ölümü veren de Odur. O, kendisine asla ölüm arız olmayan Hayy-ı Ezelîdir. Bütün hayır Onun elindedir. O her şeye hakkıyla kadirdir. Her şeyin ve herkesin dönüşü de O’ nadır.

Burada tek tek ilgili kavramlar ele alınarak Tanrı’nın varlığı ve birliği ispatlanmaya çalışılmıştır. Tabi yine kuran ayeti serlevha yapılmadan geçilmemiştir. “Hiçbir şey yoktur ki, Allah’ı hamd ile tesbih etmesin.”²²⁵ Ayeti ile, eserde çoğu yerde başlık yapılmakta ve onun üzerinden kanıtlama gerçekleştirilmektedir. Öncelikle ele aldığımız eserin estetik delile getirdiği argümanların yorumunu yine

²²² Er-Rum 30/50.

²²³ Risale-i Nur Külliyyatı’nın, Şualar/Ayet-el Kübra, Mesnevi-i Nuriye, 32. söz, 33. söz, 23. Lema, 22. söz, Hüve Nüktesi, Hizbul Ekberin Nuri gibi bölümlerden çıkarılan ayetlerdir.

²²⁴ Nursi, *Şualar*, 15.şua, ss. 735-744. Benzer bir kanıtlama örneği için bkz. 3.şua, ss. 70-93.

²²⁵ El-İsra 17/44.

ondan örnekler vererek yapmanın daha doğru olduğu düşüncesindeyiz. Şimdi yapılan yoruma bakacak olursak kavramların şöyle ele alındığı görülmektedir. *Lailahe illallah* kelimesiyle, Ayetül Kübra risalesinin mahiyeti burada işlenmekte ve yıldızlar, arz, sema, bulutlar vb. diğer argümanlar ile Allah'ın varlığı ortaya konulmaktadır. Bura müellifin iddiasıyla bu deliller, vacib-ül vücudu kesinlikle ispat etmektedir.

'*Vahdehu*' ile, kainatın muntazam bir şehir, bir muhteşem saray, mücessem bir kitap olması, ve her bir harfinin, noktasının Allah'ın birliğini ilan ettiği iddia edilmektedir. O sarayın içindekilerin de kendi varlıklarıyla, bütün bu birliğin bir sahibi, kâtibi olduğunu ve O'nun bir olduğunu ispat ettikleri belirtilmektedir. '*La şerike Lehu*' ile, O'nun hiçbir şerikinin olmadığı şu ayetle dile getirilmektedir. "...Allahtan başka Tanrılar bulunsaydı, elbette onlar Arşın ve kainat hakimiyetinin sahibi Yüce Allaha üstün gelmek için çareler arayacaklardı."²²⁶ Örneğinden hareketle en küçük parçadan en büyük varlıklara kadar bir temaşa yaptırılmakta ve bunlardaki mükemmellik Allah'ın varlığına ve birliğine delil olarak sunulmaktadır.

'*Lehul mülk*' ile, mülk tamamen O'nundur. Zemin yönündeki her varlığa nebatata, hayvanata müthiş mükemmellikle dağıtım yapılması örneklendirilmektedir. Dolayısıyla da, büyük bir Maliki tanımamanın imkansızlığı üzerinde durulmaktadır. '*ve Lehul hamd*' ibaresi ile, hamd'ın O'na mahsus olduğu, bütün kâinat şehrindeki varlıkların rızkını verdiği belirtilmektedir. '*Yuhyi*' kavramı ile, hayatı veren ve hayatı rızık ile devam ettirenin Allah olduğu ortaya konmaktadır. Orduyu subhani, her türlü kusur ve noksanlıktan uzak olan cenabı Allah'ın bir ordu gibi yaratıp sevk ettiği yaratıklarını ihya etmesi yani hayat vermesi, diriltmesi anlatılmaktadır. '*ve Yumitu*' ile, ölümü verenin de Allah olduğu ifade edilmekte ve ölümün nimet olduğu, aslında Rabbe emanet edilişimizin akliliği anlatılmaktadır.

'*ve Huve hayyun la yemut*' ile, O'nun kendisine asla ölüm arız olmayan Hayy-ı ezeli oluşu belirtilmektedir. Bir ırmaktaki kendisine güneş ışınları yansıyan kabarcıkların gidip yerine başkalarının gelmesi gibi varlıkların da böyle olduğu ve daim olan bir güneşi Şems-i Sermedii gösterdiği ifade edilmektedir. '*Biyedihil hayr*' ile, bütün hayır O'nun elindedir. Kâinat bütünlüğü ile Allah'ın varlığına ve birliğine delil olarak sunulmaktadır. '*ve Huve ala külli şeyin kadir*' ile, her şeye kadir olan Allah'ın varlığını inkar etmenin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Görünen bunca

---

²²⁶ El-İsra 17/42.

kanıttan sonra Tanrıyı inkâr edenin sonunun, birer Nemrut veya Firavun'un sonu gibi azaba müstahak olacağı iddia edilmektedir. 've İleyhil masir' ile de, bütün kainattaki yaratılmışların kaynağının Allah olduğunun ispatı ortaya konulmaktadır.

Görüldüğü gibi birinci kısım ayetler varlığın birbirine olan uyumu, ahengi ve güzelliği ile bütün bunların insan için olması ve dolayısıyla insanın buradan hareketle Allah'a ulaşması gerektiğini anlatan ayetler olarak örneklendirilmiştir. İkinci olarak ise, kâinattaki bu güzel varlıkların kendisi de güzel olan Yüce bir varlık tarafından yaratılmış olduğunu anlatan ayetler örnek verilmiştir. Üçüncü olarak da, her iki düşünceyi de kapsayan örnekler verilmiştir. Bu ayetler insanın ve evrendeki varlıkların güzel yaratılmışlığından ve bu yaratılmışlığın mükemmel sanatlı olarak, kusursuz bir şekilde gerçekleştirildiğinden hareketle Sani Zülcelal ve Zülcemal olan Allah'ın varlığına dikkat çekilmiştir. İnsan bu hususta düşünmeye davet edilmektedir. İşte bu yöntem, Kuran'ın kullandığı bir metod olarak ilgili eserde de kullanılmıştır. Dolayısıyla Kuran'ın Allah'ın varlığı hususunda kullandığı yöntemle paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak, Nursi'nin Tanrı'nın varlığının ispatında insanın kolaylıkla anlayabileceği ve kabul edeceği bir delil arayışıyla öncelikli olarak Kur'an-ı kullanması ve ilgili Ayetleri açıklarken klasik İslam metafizik anlayışını kullanması, çalışmamız açısından İslam düşünce tarihindeki bazı özel isimlerin anılmasını gerekli kılmaktadır. Gazali de bu kanıt türü "nizam ve gaye" iken, İbn Rüşd de "inayet ve ihtira", Hz. Ali düşüncesinde de "güzellik kanıtı" diyebileceğimiz bir şekilde tezahür etmiştir. Bu noktadan sonran "Kuran dışında hiçbir kaynaktan ve düşünceden beslenilmediği" iddiasının tutarlılığı üzerinde durulacaktır.

2.2. Kaynak Olarak Gazali Düşüncesi

Risale-i Nurda estetik delil'in otantikliği meselesinde, Gazali'nin düşünce dünyasına kadar inmememizin nedeni, eserde O'na yapılan ciddi atf ve alıntılardır. Mesela müellifin, "*Ben, bir kısım ilmi hakikati Hüccet-ül İslam olan İmam-ı Gazali'den almıştım.*"²²⁷ şeklindeki ifadesi ve buna benzer başka ifadeler bunun bir göstergesidir.²²⁸ Müellifin ezberlediğini söylediği temel İslam kaynakları arasında Gazali'ye ait, "İhya-u Ulumud'din" adlı eserin olduğu zaten kaynaklarda

²²⁷ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 2, Ayrıca bkz. 28. *Lema*

²²⁸ Nursi, *Sikkei Tasdiki Gaybi*, s. 232, *Sözler*, s. 219. a.e. s.500. a.e. s. 630. *Muhakemat*, s. 49. *Barla Lahikası*, s. 161. *Tarihçe-i Hayat*, s. 363.

mevcuttur.²²⁹ Bu şekilde hafızaya alınan bir kitaptan elbette ki bire bir faydalanılmaması söz konusu değildir. Zaten Gazali'nin fikir dünyasından beslenildiği açıkça söylenmektedir. Bunun örnekleri ve delilleri de incelememiz esnasında görülmüştür. Eserde ehlisünnet anlayışının benimsendiği, hatta aynı konuların işlendiği görülmektedir.²³⁰ Dolayısıyla ilgili eserde, estetik delile dair benzer ya da bire bir aynı argümanlar kullanılmış mıdır? Bu bağlantıların ortaya konulması bizim buradaki temel amacımızdır.

Tanrı'nın varlığının ispatı, temel İslam kaynaklarında olduğu gibi, Gazali'nin, "İhya-u Ulumud'din" adlı eserinde de önemle üzerinde durulan bir sorundur. Hatta diğer delillere nazaran daha kolay anlaşıldığı için, estetik delil ile ilgili argümanların kullanıldığı görülmektedir.²³¹ Bu delil de ısrar edildiği de söylenebilir. Buna göre âlemin güzelliği herkes tarafından görülüp takdir edilebilir. Mesela bazı yıldızların yaratılmasındaki hikmeti birçok kimse anlayamaz. Fakat Allah "Biz en yakın göğü yıldızlarla süsledik" derken kolayca anlaşılabilen bir hususa işaret etmektedir. Güzelliğin idraki, farklı derecelere de olsa, herkes için mümkündür. İşte buradaki estetik delil ile ilgili temel anlayışın, külliyatta da aynen benimsendiği anlaşılmaktadır. Nursi'nin karşı karşıya kaldığı menfi fikir cereyanları nedeniyle Gazali'nin yaptığı gibi sıradan bir insanın kolaylıkla anlayabileceği kanıt örneklerini tercih ettiği görülmektedir. Herkesin şahit olduğu yeryüzü ve gökyüzünün güzelliklerinden, canlılardaki mükemmellikten, doğadaki estetikten deliller ortaya koymuştur.

Estetik delil ile ilgili söz konusu bu örnekler kullanılırken, Gazali'den alıntılar da yapılmıştır. Hatta bire bir aynı verilerin kullanıldığı görülmektedir. Mesela İhya'da, Allah'ın evreni ne kadar güzel yarattığı ile ilgili örnekler sunulmaktadır.²³² Bu örneklerin neredeyse sırası bile değiştirilmeden Ayet-el Kübra risalesinde kullanıldığı görülmektedir.²³³ Tanrı'nın varlığının ispatından olarak estetik delil ile ilgili bu durumu şöyle ortaya koyabiliriz. İhya-u Ulumud'din'in Tefekkür bölümünde şu ifadeler yer verilmektedir:

---

²²⁹ Abdulkadir Badıllı, *Risale-i Nurun Kudsi Kaynakları*, İstanbul: Envar Neşriyat, 2011, s.1008

²³⁰ Gazali, *İhya*, c.9-10, ss. 327-333.

²³¹ Burada yer alan nizam ve gaye delili bir çeşit estetik delil görünümünde olduğu için bu delil bu isimle ifade edilecektir.

²³² Gazali, *İhya*, ss. 186-193. (Daha iyi bir analiz için Risale-i Nurdaki Ayet-ül Kübra bölümü ile karşılaştırılabilir.)

²³³ Nursi, *Şualar*, ss. 147-161.(Daha iyi bir analiz için İhyadaki tefekkür bölümü ile karşılaştırılabilir.)

“Göz hassasıyla idrak olunanlar. Onlar yedi kat gök, yer ve bu ikisi arasında bulunmaktadır. *Gökler*, yıldızlarıyla, güneş, ay, hareket çıkış ve batışındaki dolaşmalarıyla görünür. *Yer*, dağlarıyla, maden, ırmak, deniz hayvanları bitkileriyle müşahede edilir. *Gök ile yer arası boşlukta*, *bulut*, *yağmur*, *kar*, *şimşek*, *gök gürültüsü*, *yıldırımlar*, ateş, şiddetli rüzgârlarıyla müşahede edilir. *Küre-i Arza* dikkatle bak! *Su*, *pınarlar*, *ağaç*, *bitki çeşitleri*, *buğday*, *üzüm*, *zeytin*, *hurma*, *nar*, *tohum* ve *köklerden* örnekler verildiği görülmektedir. *Sonra göllere bak*, *Dağlara bak*, burada dağın içindekiler bakır, kalay, demir, vs. örnekleri verilmektedir. *Sonra Hayvanlar*, uçan, yürüyen vs. *Göklerde uçan kuşlara evcil ve yabani yaratıklara bak!* Özellikle *sivrisinek*, *karınca*, *balırsı* örnekleri verilmektedir. Örümceğin ağını örmesindeki mucize güzellik ortaya konmaktadır. *Sonra bir inciye bak!* Denilerek incideki harikalar ve güzellikler belirtilmektedir. *Gemiye bak!* ifadesi, *Hava boşluğu örneği*, *rüzgârlar örneği* verilmektedir.”²³⁴

Yukarıda verilen argümanlar ile ele aldığımız eserde de bire bir karşılaşılmaktadır. Burada da, kâinattan Yaratıcısını soran ve O’nu bulmaya çalışan bir seyyahın yolculuğu analogisi kullanılarak aynı argümanlara yer verildiği görülmektedir. Sıralama ve ayrıntılar dahil benzerlikler içermektedir.²³⁵ Fakat Ayet-el Kübra da buna ek olarak, Enbiyalar, Ulema, Kutsi mürşitler, Melaike, Münevver akıllar, Selim ve Nurani kalpler, Âlem-i gaybi, Hz. Muhammed, Kuran-ı Kerim, Kâinatın bütünü ve Esmâ-ül Hüsna’ya da yer verilmektedir.²³⁶ Gazali’ de olduğu gibi burada da, bu argümanlar üzerinden kâinatın güzelliği ince ince işlenmektedir. “Gözünü açıp bakan her misafir bu kâinatın sanatkârane, sanatlı bir şekilde bir sergi yeri olduğunu ibret ve hayretle gözlemler, temaşa eder.”²³⁷ ifadelerine yer verilmektedir. Her iki kaynakta da, bu temaşa sonucu kişinin mutlak güzel olan ve her şeyi güzel yaratan Allah’a ulaşması, O’nun varlığı ve birliğini kabul etmesi amaçlanmaktadır.

Gazali’nin, Kuran ayetleriyle Allah’ı tanımanın yollarına dair örnekleri de mevcuttur. “Yüce Allah’ı bilmenin ve O’na tazim etmenin, O’nun mahlûkatını tetkik ve yaratıklarının fevkaladeliklerini tefekkür etmekle mümkün olabileceği belirtilmektedir. Bunun da kati inancı kalbe yerleştirmeye ve insanların derecelerini

²³⁴ Gazali, *İhya*, ss. 186-193.

²³⁵ Nursi, *Şualar*, ss. 147-161.

²³⁶ Nursi, *Şualar*, ss. 163-166.

²³⁷ Nursi, *Şualar*, ss. 147-200.

nezd-i ilahide yükseltmeye vesile olduğunu kaydettikten sonra, ayetlerin birçoğunun işaret ettiği çeşitli hikmet ve nimetlerin bir kısmını anlatmaktadır. Bu bağlamda ele aldığımız eserde verilen ayet örnekleri bile Gazali'nin verdiği ayet örnekleri ile aynıdır. Başka ayet örnekleri olmakla birlikte konumuzla alakalı, İsrâ 44. Ayet²³⁸, Lokman 28. Ayet²³⁹, Nebe 6. Ayet²⁴⁰, Bakara suresinin 164. Ayeti en belirginleri olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴¹ Hatta konu taksim ve başlıkları, bölüm sonlarındaki dua şekilleri, peygambere salat-ü selamla bitmesi bu yakınlığın birer göstergesidir.²⁴² Burada farklı olarak Gazali hem ayet hem hadisle kanıtlama çabasında iken Risale-i Nur'da Kuran'ın daha ön plana çıktığı görülmektedir. Burada doğrudan doğruya Kur'an ayetlerine atıf yapıldığı belirgin bir şekilde ortadadır.

Gazali'nin ilgili eserinde, Allah'ın kâinatı mükemmel yaratması ve süslemesini ifade etmek için kullanılan, "Nakkaş-ı Ezeli"²⁴³, "Kudret-i Ezeli"²⁴⁴ kavramı, O'nun varlığı sanatlı yarattığını ifade etmek için kullanılan "Nakışlarla işleme", "Sânî", "Masnu"²⁴⁵ "Sanat ve Sanatçı"²⁴⁶ kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Bu kavramların aynısı ilgili eserde kullanılmaktadır.²⁴⁷ Ayrıca eserde, "Nur" isminin sıkça geçmesi de ilginçtir. Bu kavram İhya da çok kullanılmaktadır.²⁴⁸ İlgili eserin bundan dolayı "Nur" ismini kullandığı da ifade edilmektedir. Bununla birlikte, "Bu muhkem sanat, ustasına güzel tedbirine ve kâmil ilmine şahadet eder."²⁴⁹ ifadelerini, Nursi'nin de benzer bir amaçla aynı şekilde kullandığı görülmektedir.

Her iki eserde de insan, bütün yaratılış estetiğiyle, en ince detayına kadar incelenmekle birlikte bu salt bir biyolojik bir amaç olarak değil de yaratıcıyı gösterme maksadıyla yapılmaktadır. Yine insanın, bütün güzellikleriyle ele alınması her iki kaynakta da benzerlik teşkil etmektedir.²⁵⁰ İnsan Allah'ın bir ayeti olarak kâinat gibi okunmalıdır. Bu anlamda analogi örnekleri de benzerlik göstermektedir.

---

²³⁸ Gazali, *İhya*, ss. 359-360.

²³⁹ Gazali, *İhya*, s. 392.

²⁴⁰ Gazali, *İhya*, s. 366.

²⁴¹ Gazali, *İhya*, s. 194. Krş: Nursi, *Şualar/Ayetel Kübra*, s. 152.

²⁴² Gazali, *İhya*, s. 105.

²⁴³ Gazali, *İhya*, s. 192.

²⁴⁴ Gazali, *İhya*, c.1, s. 285.

²⁴⁵ Gazali, *İhya*, ss. 377-378.

²⁴⁶ Gazali, *İhya*, s. 189.

²⁴⁷ İlgili Kavramları Krş: Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 47. *Sözler*, s. 814-926. *Mesnevi-i Nuriye*, s. 323

²⁴⁸ Gazali, *İhya*, s. 365. Krş: Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 59.

²⁴⁹ Gazali, *İhya*, s. 360.

²⁵⁰ Gazali, *İhya*, s. 178.

Gazali deki “Güneş”²⁵¹ analojisini, “Padişah-Köle”²⁵², “Yırtıcı hayvan-Ölüm”²⁵³ metaforlarını Nursi’nin de sıkça kullandığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Nursi’nin felsefeye karşı olan olumsuz bakış açısının nedeninin de Gazali’nin felsefeye olan olumsuz bakış açısından kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.²⁵⁴

Allah’ın varlığı meselesinde, Allah’ın sıfatları da her iki kaynakta benzer amaç ve metotla kullanılmaktadır. Özellikle Esmâ-ül Hüsna’nın kullanımları çok benzerdir.²⁵⁵ Her iki düşüncede de amaç, Allah’ın varlığı ve birliğinin ispatıdır. Metod olarak ise, İhya’da Allah’ın sıfatı bazen önce belirtilmekte, sonra gerçekleştirilen mükemmel yaratma ile olan şey söylenmektedir. Örneğin, “Kudretinin kemali ile beraber rahmetinin tamamına dikkat et.” Çocuğun ana rahminden çıkışı, sütün ona bahşedilmesinin mucizeliği ele alınmaktadır. Sonra rahmet ve şefkatine bak! Denilip dişlerinin iki sene sonra çıkmasının hikmeti dile getirilmektedir.”²⁵⁶

Bazen de Allah’ın sıfatları, belirtmek istenen durumdan sonraya bırakılmıştır. Mesela, “Duvardaki güzel bir hattı veya nakışı görüp onu yapanı takdir eden insan, nasıl olur da kendi varlığındaki ve başka varlıklardaki hayret uyandırıcı eserleri görüp onların Sani ve Musavviri hakkında düşünmez.”²⁵⁷ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Risale-i Nur’da da, bu durum aynıdır. Orada da Allah’ın varlığı ispatlanmaya çalışılırken aynı yöntem kullanılmıştır. Birinci duruma örnek:

Sâni-i Zülcemâlin kendi Zât-ı Akdesine lâıyk öyle hadsiz bir hüsn-ü cemâli var ki, bir gölgesi bütün mevcudâtı baştan başa güzelleştirmiş. Ve öyle münezzeh ve mukaddes bir güzelliği var ki, bir cilvesi kâinatı serbeser güzelleştirmiş ve bütün daire-i mümkinatı hüsn ve cemâl lem’alarıyla tezyin edip ışıklandırmış, şeklinde verilir.²⁵⁸

İkinci duruma örnek ise şöyledir:

²⁵¹ Gazali, *İhya*, s. 174. Krş: Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 297.

²⁵² Gazali, *İhya*, s. 385. Krş: Padişah Metaforu İçin; Nursi, *Sözler*, (Birinci, beşinci, altıncı, onuncu, on beşinci, yirincinci, otuz ikinci söz), *İşarat-ül İcaz*, s. 272. *Lemalar*, (Yirmi üçüncü, otuzuncu Lemalar), Ayrıca, (*Şualar, Mektubat*), Köle Metaforu İçin; *Mesnevi-i Nuriye*, s. 71. *Lemalar*, on yedinci lema, *Sözler*, otuz ikinci söz.

²⁵³ Gazali, *İhya*, s. 390. Krş: Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 186. Ayrıca bkz. *Sözler*, (sekizinci söz)

²⁵⁴ Gazali, *İhya*, s. 360.

²⁵⁵ Gazali, *İhya*, s. 327. Krş: Nursi, *Sözler*, ss. 404-409.

²⁵⁶ Gazali, *İhya*, s. 184.

²⁵⁷ Gazali, *İhya*, s. 185.

²⁵⁸ Nursi, *Şualar*, s. 113.

Yapraklar, meyvelerin mükemmelliği ve sanatı, Sanii Hâkim, Kerim, Rahim, Muhsin, Munim, Mücemmil, Mufaddalı'nın varlığını, birliğini ve rahmetinin güzelliğini ve Rablığının mükemmelliğini gösterir.²⁵⁹

Üslup konusunda da iki eserdeki benzerlikler dikkat çekicidir. Örneğin:

Gerek yer ve göklerde, gerekse hayvanlar ve bitkiler dünyasında Allahın yarattığı hayret uyandırıcı güzelliklere bakarak bütün bu acayip işin ve muhkem düzenin müdebbir bir yaratıcıdan, hüküm verici ve takdir edici bir failden müstağni kalamayacağını, akıldan az da olsa nasibini almış bir kimse dahi idrak eder.” “Kim güzelce örülmüş bir ipek kumaşı görür de onun her türlü kudretten mahrum ölü bir kişi tarafından meydana getirildiğini söylese, kendisinin cahil ve aptal olduğunu söylemiş olur.²⁶⁰

Yukarıda belirtilen şekliyle ifade edilen argümanlardan sonra bu meseleyi anlamayanın veya kabul etmeyeninin cahil, aptal, akılsız olduğu şeklindeki ifade tarzı nur külliyatında da aynen karşımıza çıkmaktadır. Burada da deliller sayıldıktan sonra eğer bunları da anlamadıysan akılsız, ahmak, cahil birisinin üslubu ile karşı karşıya kalındığı gözlenmektedir.²⁶¹ Ayrıca, Gazalının sanki karşısında birisi varmış da onu ikna'ya çalışıyormuş şeklindeki²⁶² üslubu aynen ilgili eserde de kullanılmaktadır.²⁶³

Sonuç olarak, elde ettiğimiz veriler müellifin, Gazali düşüncesinden etkilendiğini ve beslendiğini ortaya koymaktadır. Tanrı'nın varlığını kanıtlama çabalarında estetik delil bağlamında benzerlikler ortadadır. Ele aldıkları konular, bu konulara yaklaşım biçimleri ve yöntemleri, kullandıkları üslup, verdikleri ayet örnekleri, yine kullandıkları kavramlar, analogiler, metaforlar ile ikna biçimlerinin aynı olması Risale-i Nur'un, Gazali'nin argümanlarını kullandığını göstermektedir. Bunu müellifin kendisinin de kabul etmesi söz konusu tespitimizi bu anlamda doğrulamaktadır. Bununla birlikte ilgili eserin geleneksel İslam düşüncesinin devamı niteliğini taşıdığını bir kez daha belirtmek gereklidir. Bunun yanı sıra kullandıkları yöntem ve argümanların benzerliklerinin olması, o dönem bilimsel koşulları için normal olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Zira bilimsel kıstasların bir kısmının Batı düşüncesi kriterleri olduğu ve bu düşünürlerden sonra ölçüt haline geldiği unutulmamalıdır. Burada müellifin söz konusu alıntıları kasıtlı yaptığını söylemek doğru olmayabilir. Fakat ilgili eserinin “yazdırıldığı” iddiasına da bir cevaptır. Şimdi, bu düşüncenin önemli temsilcilerinden olan İbn Rüşd' den de aynı şekilde

²⁵⁹ Nursi, *Sözler*, ss. 891-913.

²⁶⁰ Gazali, *İhya*, c.1, s. 367.

²⁶¹ Nursi, *Sözler*, s. 402, M. Nuriye, s. 138.

²⁶² Gazali, *İhya*, c.1, ss. 352-382.

²⁶³ Nursi, *Sözler*, (Onuncu, on sekizinci, yirmi ikinci, otuz ikinci söz), *Şualar*, ss. 114-125. *Mesnevi-i Nuriye*, s. 74. *Mektubat*, on beşinci mektup, s. 61. a.e. yirmi sekizinci mektup, s. 333. *Lemalar*, ss. 183-196.

beslenilmiş midir? Ya da ne ölçüde bir kaynaklık söz konusudur, bunu ortaya koymaya çalışalım.

2.3. Kaynak Olarak İbn Rüşd Düşüncesi

İslam filozofları arasında “estetik delil” üzerinde en çok duran ve bu delili “Kur’an delili” olarak kabul eden ve isimlendiren İbn Rüşd’dür.²⁶⁴ O’na göre her seviyeden insanın Allah’ın varlığını kolaylıkla kabul etmesini sağlayacak olan iki yönlü bir kanıt bulunmaktadır. Bunlar, inayet ve ihtira delilleridir. İbn Rüşd, söz konusu delilinde, Tanrı’nın varlığı problemini, kâinat güzelliklerinin, nimetlerinin insan için yaratıldığı ve varlığın mükemmelliği boyutlarıyla ele almaktadır. Güzel yaratılış olarak, kâinat ve insan uyumunu ve ahengini açıklamaktadır. Buna dair örnekler vermektedir. Gece, gündüz, güneş, ay, mevsimler, kâinatın insan yaşamına uygunluğu, hayvanlar, bitkiler, yağmur, ırmaklar, denizler, toprak, ateş, su, hava kısaca canlı cansız ne varsa bunlardaki güzellik ve mükemmellik ortaya konulmaktadır. İşte, ele aldığımız eserde de Allah’ın varlığı ve birliğinin aynı şekilde ispatlandığı görülmektedir. Hatta İbn Rüşd’ün kullandığı delilin, aynı isimle söz konusu eserde kullanıldığı görülmektedir.²⁶⁵ Dolayısıyla Nursi’nin kaynak olarak İbn Rüşd düşüncesinden beslendiği söylenebilir.

İki isim arasındaki benzerliği anlayabilmek için öncelikle inayet ve ihtira olarak isimlendirilen delilin ne anlama geldiği ortaya konulmalıdır. İslam düşüncesinde Tanrı’nın varlığı probleminin ispatından olarak, inayet kavramı; kâinatın mükemmel nizamı, sanatlı inşası, unsurların birbirine uyumu ve hikmetli işleyişinden hareketle, bir Nâzım ve Sâni’nin ve bir müdebbirin kasıt ve hikmetini, irade ve ilmini ispat etmeye çalışan temellendirir. İhtira’ya gelince: Bu delil de mahlûkatın her nevine ve her ferdine istidatlarına münasip bir vücudun verilmiş olduğu gerçeği ile özetlenir.²⁶⁶ Estetik delil bu manada iki yönlü olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla ilk olarak, kâinattaki bu güzelliği, insan için ve insana uygun nimetler olarak inşa edenin, irade ile birlikte ilim sahibi mutlak bir Güzel olduğu belirtilmektedir. İkinci olarak ise, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar, çiçekler vs. yer, gök ve ikisi arasındaki her şey olmak üzere evrendeki bütün varlığın yaratıldığını ve bütün bunların da bir yaratıcıya ihtiyacı olduğu ifade edilmektedir. Bu ikincisi,

²⁶⁴ İbn Rüşd, *Faslul makal*, ss. 388-391. Krş: Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 126. *Muhakemat*, (Birinci maksat), s. 109. *M. Nuriye*, (Nokta), s. 213.

²⁶⁵ Nursi, *M. Nuriye*, ss. 327-338.

²⁶⁶ Neşet Toku, *Risale-i Nurda Felsefe Eleştirisi*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2009, ss..107-111.

Hudus delilini andırsa da burada farklı olarak varlıklardaki estetiğe yapılan vurgu onu bu durumdan farklı kılmaktadır.

Ele aldığımız eserdeki ilgili bölüme bakıldığında, estetik delilin karşılığı olarak, inayet ve ihtira kavramlarının şöyle açıklandığı görülmektedir: İnayet delili,²⁶⁷ bütün yararların, hikmetlerin ve faydaların kaynağıdır. Bu delilin özü, kâinatın mükemmel düzen, sağlam ve pürüzsüz olmasına dayanır. Sanat ve amaçların yararlarına riayet etmesi ve hikmetlerdir. Bu da Sani'nin amaç ve hikmetini ispat ve tesadüf şüpheini ortadan kaldırır. Çünkü sağlam ve pürüzsüz yaratma iradesiz olmaz bunun şahitleri de pozitif bilimler, mevcudattaki hikmetler ve faydalardır. Bunlar sanatlı yaratana, Sâni'ne kati şahadet etmektedir. Yine Kuran'da, inayet delili örneklerinin çok olduğu belirtilmekte ve buna sevk etme düşüncesi göze çarpmaktadır.²⁶⁸ Buna dair çok sayıda örnekler sunulmaktadır. İkinci delil, 'ihtira' delilidir.²⁶⁹ Allah'ın yoktan yaratması delili, "mahlûkatın her çeşidine her ferdine o çeşit ve fertle bağlantılı ilişkili özel eserleri netice veren ve olgunlaşma kabiliyetine uygun bir vücudun verilmesidir diye tanımlanmaktadır.

İbn Rüşd, İslam filozofları tarafından kullanılan imkân ve hudus delillerinin, her insanın kolayca anlayabileceği deliller olmadıklarını, hâlbuki bir kısmı ihtira, bir kısmı inayet delilini, bir kısmı da hem ihtira hem de inayeti cem eden ayetlerin hem yakîni bilgi hâsıl ettiklerini, hem de kolay anlaşıldıklarını söylemektedir.²⁷⁰ Eserdeki bu düşüncenin izleri, Farabi, İbn Sina, Gazali, İbn Rüşd gibi İslam filozoflarına kadar gitmektedir. Zira evrendeki güzelliklerden hareketle Tanrıya gitme ya da Tanrı'nın sıfatlarından hareketle âlemdeki güzellik ve hikmet gibi hususların açıklamasını yapmak söz konusu düşünürlerin ele aldığı bir yöntemdir. Onların, bu meselenin ilk olarak ele alındığı antikçağ felsefi düşüncesinden beslendiği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla ele aldığımız eserdeki söz konusu estetik delilin kökleri aslında ilk çağ felsefesine kadar gitmektedir. Diğer bir bakış açısıyla Nursi'nin, bu dönem filozoflarından etkilendiğini söylemek de mümkündür. Bunu, müellifin söz konusu düşünürlere yaptığı atıflardan da çıkarmak mümkündür.²⁷¹

---

²⁶⁷ Nursi, *M. Nuriye*, s. 327.

²⁶⁸ El-Haşr 59/2. El-Yasin 36/68.

²⁶⁹ Nursi, *M. Nuriye*, s. 338.

²⁷⁰ İbn Rüşd, *Faslul makal*, s. 34.

²⁷¹ Nursi, *Sözler*, (otuzuncu söz), ss. 498-502. Bkz. (*Konferans*), s. 712.

Sonuç olarak, her iki düşünce de estetik delilin “Kuran delili” olarak isimlendirilmesi bize eserin otantikliği açısından çok şey anlatmaktadır. Yine kainatın, sanat eseri olarak tanımlanması, Yaratıcının, Sâni kavramı ile nitelenmesi, bu delili ele alırken daha çok sıradan insanı baz almak ya da hedefe halkı koymak risalede de aynen kullanılmış argümanlar ve hedeflerdir.²⁷² Tanrı’nın her şeyi güzel yaratmasına yaptığı vurgunun yanında, varlıkların mükemmelliğine de vurgu yapan İbn Rüşd’e ait mükemmellik kavramının ele aldığımız eserde güzel kavramıyla birlikte harmanlandığı da görülmektedir. Özellikle güneş ve ayın işlevi ve faydaları, ayrıntılı ifadeler, ele aldığımız eserde de benzer yönleriyle burada bire bir işlenmiştir. Verilen ayet örneklerinin bile benzerlik göstermesi ele aldığımız eserin kaynaklarının nereye dayandığını açıkça ortaya koymaktadır.²⁷³ Bununla birlikte eserde tasavvufi düşünce geleneğinden de beslenildiği görülmektedir. Şimdi bunun ayrıntılarına bakalım.

2.4. Kaynak Olarak Tasavvufi Düşünce

Risale-i Nur müellifi, Tanrı’nın varlığının ispatında kelimeler ve felsefe damarından beslendiği kadar, belki ondan daha fazla irfanî gelenekten beslenmiştir. O, Şah-ı Geylanî için, kudsi üstadım ifadesini kullanır.²⁷⁴ İmam-ı Rabbani’nin *Mektubat* adlı eseri, İkinci Said evresine geçmesinde etkili olmuştur. Beşinci Mektup’ta, kendisinin daha çok İmam-ı Rabbânî geleneğine yakın durduğunu söylemektedir. Hz. Ali’den bizzat ders aldığını eserinin çeşitli bölümlerinde belirtir.²⁷⁵ İbn Arabî’yi ‘ulum-u İslâmiyye’nin mucizesi’ olarak niteler ve O’na *Risale-i Nur*’un birçok yerinde atıflar yapıldığı görülmektedir. Bunlardan biri de Otuz Üçüncü Söz’de geçer. Mevlâna Celaleddin için, yerde iken arşı seyreden ifadesini kullanır.²⁷⁶ O, Kur’an ve Sünnetten beslenen tasavvuf ekollerinden

²⁷² İbn Rüşd, *Faslul makal*, ss. 221-223. Krş: Nursi, *Mektubat*, s. 454.

²⁷³ Bkz. Kullanılan Ayetler:

İnayet Delili: En-Nebe 78/7-9. El-Furkan 25/61. El-Mürselat 77/27. Et-Taha 20/53-54. En-Nahl 16/10-15. El-Fatır 35/13. El-Yasin 36/35-40. El-Furkan 25/47-49. El-Muminun 23/21-22.

İhtira Delili: El-Hac 22/73. El-Araf 7/285. El-Enbiya 21/30-32. El-Yasin 36/32. El-Fussilet 41/11. En-Nur 24/35. El-Hud 11/7. El-Lokman 31/10. El-Furkan 25/7-54. Ez-Zümer 39/6. El-Casiye 45/4. Et-Tarık 86/5-6. El-Gaşiye 88/17. El-Hac 22/73.

Her İki İçin Kullanılan Ayetler: El-Bakara 2/21-22. El-Yasin 36/33. El-Ali İmran 3/191. El-Yasin 36/71-73. El-İbrahim 14/32-33.

²⁷⁴ Nursi, *Sözler*, (on yedinci söz), s. 201. Ayrıca bkz. *Otuz birinci söz*, s. 525. *Otuz üçüncü söz*, s. 629. *Mektubat*, (on dokuzuncu), s. 218. (yirmi dokuzuncu), s. 425. *Lemalar*, ss. 50-54.

²⁷⁵ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 2. Ayrıca bkz. *Yirmi sekizinci Lema bölümü*, *Sekizinci Şua bölümü*, *Sikke-i Tasdiki Gaybi*, s. 120.

²⁷⁶ Nursi, *Sözler*, (on yedinci), ss. 198-206. Ayrıca bkz. *İkinci Şua*, s. 15. *Sekizinci Lema*, s. 63.

beslendiğini eserinde açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum eserde isimleri geçen mutasavvıflardan da anlaşılmaktadır.

İlgili eserde adları geçen, Nursi'nin kaynakları arasında bulunan, kendilerinden istifade ettiği, severek okuduğu, alıntı yaptığı sufilerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Molla Cami, Üveysü'l-Karani, Hasan Basrî, Bişr-i Hafî, Cüneyd-i Bağdadî, Abdülkadir Geylanî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Rabbanî, İbn Arabî, Seyyid Ahmed-i Bedevî, Ahmed-i Rufaî, Ebu Yezid-i Bistamî, Ebu'l-Hasan-ı Şâzilî, İbrahim Ethem, Hatem-i Tâî, İmam Şa'ranî, İsmail Hakkı Bursevî, Mevlâna Celaleddin Rumî, Niyazi-i Mısrî, Necmeddin-i Kübra, Nasîruddin-i Tûsî, Sadreddin Konevî, Abdülkerim Cîlî, Fuzûli-i Bağdadî, İbrahim Hakkı Erzurumî, Mev-lâna Hâlid-i Bağdadî, Ahmed-i Cizrî, Seyyid Sıbgatullah, Alvarlı Hoca Muhammed Efendi gibi mutasavvıflardır.²⁷⁷

Eserin, estetik delilin altyapısını oluşturan kavramları anlamlandırmada geçen tasavvuf ıstılahlarından bazı örnekler vermemiz yerinde olacaktır: *Tevhid, ilham-ı Rabbanî, vacib-ül vücud, tecellî, muhabbetullah, inâyet, ikram, âlem-i melekût, âlem-i misâl, aşk, aynelyakin, imam-ı mübin, kitab-ı mübin, şuhûdî iman, âyan makamı, cevher, cezbe, cilve, acz, ârif, akl-ı evvel, âlem-i berzah, âlem-i gayb, âlem-i şahadet, akrebiyyet, aktâb, asfiya, bâtın, berzah, ehadiyyet, tecellî, makam, mertebe, menzil, muhabbet, müşâhede, ceberrut, çile, devir, duâ, enfüs, edep, vâkıa, rüya, fakr, fenâfillah, feyz, hayal, havf, recâ, hikmet, vahdet, hevâ, himmet, ihlâs, keramet, ilham, tarikat, insan-ı kâmil, irşad, mürşid, sekr, iştîyak, kalp, ayna, zikr, marifet, kurbiyyet, abadile-i Seb'a, tayy-ı mekan, bast-ı zaman, feth, keşf, mi'râc, seyr-ü sülûk, tasfiye-i kalp, tezki-ye-i nefis, nuraniyyet, rıza makamı, tefekkür, seyr-i enfûsî, seyr-i ruhanî, şevk, takvâ, zühd, tevbe, tahakkuk, tevekkül, vird, urûc, ünsiyet, huzur, huşû, velâyet, yakîn* bu kavramlardan bazılarıdır.²⁷⁸

Nursi, Tanrı'nın varlığı sorunu karşısında tasavvufî irfan geleneğinden beslendiğinin göstergesi, yukarıda sıralanan ıstılah ve kavramlardır. Burada bir parantez açacak olursak, ilham-ı Rabbanî ve benzeri kavramlara özellikle dikkat edilmesi önemlidir. Zira konunun otantikliği boyutu nedeniyle bu ve benzeri

²⁷⁷ Nursi, *Sözler*, (otuzuncu söz), ss. 498-502. Ayrıca bkz. *Konferans*, s. 712. *Sözler*, (on yedinci söz), s. 201. *Otuz birinci söz*, s. 525. *Otuz üçüncü söz*, s. 629. *Mektubat*, *On dokuzuncu*, s. 218. *Yirmi dokuzuncu*, s. 425. *Lemalar*, ss. 50-54.

²⁷⁸ Hüseyin Kurt, "Bediüzzaman Said Nursinin Muhyiddin İbn'ül Arabî ve Vahdeti Vücut Hakkındaki Düşünceleri", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009, sayı: 23, ss. 543-581.

kavramlar bilinmeden o alışlageldik yazdırıldı iddiasına yönelik eleştiriler hep yapılacaktır. Bu nedenle külliyatta geçen kavramları anlamak en azından tasavvufi bir bilgi gerektirmektedir. Bu sıkıntılı durumu belirttikten sonra şunu söyleyebiliriz ki, müellif bazı düşünürlerden daha çok etkilenmiştir. Yukarıdaki sūfi isimlerden de, bu anlamda onlardan beslendiğine dair örnekler sunulabilir. Fakat bu durum konumuzun hacmini çok genişletecektir. O'nun söz konusu düşünürleri kaynak edindiğine dair örnekler mevcuttur. Mesela, bazı görüşlerine itiraz şerhleri düşse de, O'nun, İbn Arabî'nin kavramsal sözlüğünün bir benzerini kullandığı görülecektir. Eserlerinin Kur'an'dan ve O'nun hazinelerinden geldiğini söyleyen İbn Arabî gibi, Nursi de, eserinin, Kur'an'ın manevi bir mucizesi olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁹ İbn Arabî, kendisinden sonra gelen pek çok isim gibi müellifi de etkilemiştir.

Nursi vahdet-i vücud hakkında da görüşünü beyan etmiştir. Fakat eserdeki anlayış, bu meselede ün yapmış Muhyiddin Arabî'nin vahdet-i vücud anlayışından farklı olduğu gibi İmam Rabbani'nin vahdeti-i şuhud anlayışından da farklıdır. Muhyiddin-i Arabî'nin huzuru daimiyi kazanmak için *la mevcude illa hu* "Ondan başka varlık yok" deyip kâinatın vücudunu inkar edecek -kainatı yok sayma- bir noktaya geldiğini, İmam Rabbani'nin ise, *la meşhude illa hu* "Ondan başka görünen yok" deyip kainatı nisyanı mutlak altına almak -kainatı unutma, unutkanlık perdesini çekme- gibi bir anlayışa sahip olduğunu belirtmektedir. Oysa doğru yaklaşımın şöyle olması gerektiği belirtilir. "Kuran-ı Hâkimden alınan marifet ise, huzuru daimiyi vermekle beraber, ne kâinatı yokluğa mahkûm eder ne de nisyan-ı mutlakta hapseder. Belki başıbozukluktan çıkarıp, Cenabı hak namına istihdam eder. Her şey bir marifet aynası olur."²⁸⁰

Nursi, Onların vahdet-i vücud ile ilgili düşüncelerine karşı temkinli yaklaşmış ve bu konuda bazı eleştiriler getirmiştir.²⁸¹ Müellifin, vahdet-i vücud ve vahdet-i şuhud gibi tasavvufun tartışmalı bazı konuları hakkındaki düşünceleri, Kelamî geleneğe yakın gözükmektedir. Bu konudaki son örnek; *Şualar* adlı eserindeki *Ayet-ül-Kübra Risalesi'nden* verilebilir. Geleneksel sūfi sözlüğünün kullanıldığı, tasavvufi ıstılahların sıkça geçtiği, Zât'a yapılan yolculuğun nihayetinden sonra, menzillere uğrayarak yeniden varlığı okumak üzere ikinci bir gezinin gerçekleştiği, son derece

²⁷⁹ Nursi, *Sözler*, (otuz üçüncü söz), s. 629. Ayrıca bkz. *Yirmi altıncı Mektup*, s. 317. *Kastamonu Lahikası*, s. 144.

²⁸⁰ Nursi, *Mektubat*, s. 461.

²⁸¹ Nursi, *Lemalar*, ss. 85-92.

ilgi çekici bir metindir. Burada müellif, inişte kullanılan “menzil” terimini, İbn Arabî'nin kullandığı anlamda ele almıştır.²⁸²

2.5. Kaynak Olarak Hz. Ali Düşüncesi ve “Celcelutiye” si

Risale-i Nur'da, söz konusu problem ve kanıtı dair, Hz. Ali'ye atfedilerek kendisinden alıntılar yapılan bir kaynaktan da bahsedilme zorunluluğu doğmaktadır. “Celcelutiye” olarak bilinen bu eserin, Hz. Ali'ye ait olup olmadığı da tartışmalıdır. Bunun yanı sıra müellifin, bu eserin vahiy ürünü olduğunu söylemesi ve Şia menşeli olmasından kaynaklanan iddia nedeniyle, ehlisünnetçe muteber sayılmadığına dair eleştiriler de söz konusudur.²⁸³ Bu tartışmaya girmek bizi konumuzdan tamamen uzaklaştıracağı için bu durum konumuzun dışında tutulacaktır. Biz, ilgili eserde, kaynak olarak belirtildiği için incelememizi bu yönüyle gerçekleştireceğiz. Estetik delilin buradaki kullanımı ile, ilgili eserdeki kullanımının otantikliği üzerinde durulacaktır.

Risale-i Nurda estetik delilin otantikliği meselesinde, bulduğumuz en ilginç kaynak Hz. Ali düşüncesidir. Hz. Ali ve O'nun düşünce dünyasından geniş manada faydalandığı görülmektedir. Nursi'ye ait şu ifade bunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. “*Ben bir kısım ilmi hakikati Hüccet-ül İslam olan İmam-ı Gazali'den almıştım. Şimdi anlıyorum ki, İmam-ı Gazali, aynı dersi, İmam-ı Ali'den almıştır.*”²⁸⁴ Bu ve buna benzer ifadelere çokça rastlanmanın yanı sıra sırf Hz. Ali ve Celcelutiye ile ilgili yazılan risaleler söz konusudur.²⁸⁵ Müellif, konumuz bağlamında Gazali'den beslendiğini zaten söylemektedir. Fakat Gazali'nin fikri alt yapısını, Hz. Ali'nin fikirlerinin oluşturduğunu iddia etmektedir. Bu durum, kendisinin de aslında aynı kaynaktan beslendiğini ve aynı geleneğin takipçisi olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bu düşünceden hareketle yaptığımız incelemede, estetik delil bağlamında Nursi'nin de Hz. Ali'ye ait Nehc'ul Belaga ve Celcelutiye'deki ilgili

²⁸² Kurt, “Bediüzzaman”, ss. 543-581.

²⁸³ Abdulaziz Bayındır, *Celcelutiye Hakkında Bir Vahiy İnmiş midir?* <https://www.youtube.com/watch?v=0j786dp47zQ>, (Erişim Tarihi 26.06.2015), s.y. Bkz. *Celcelutiyenin Mahiyeti Nedir*, <http://www.risaleonline.com/soru-cevap/celcelutiye>, (Erişim Tarihi 26.06.2015), s.y. Ayrıca bkz. *Celcelutiye İddiaları*, http://www.sorularlarisale.com/makale/11149/risalelerde_hz_ali_efendimize_ra_izafe_edilen_celcelutiye_adli_dua_metni_asagida_yer_alan_iddialarla_mesnetsiz_gosterilmeye_calisiliyor_bu_iddialarin_dogruluk_payi_var_midir_eser_hakkinda_bilgi_verir_misiniz.html, (Erişim Tarihi 26.06.2015), s.y.

²⁸⁴ Nursi, *Hizbu'l Ekber*, s. 2. Ayrıca bkz., 28. Lema Bölümü.

²⁸⁵ Nursi, *Şualar*, (sekizinci şua), ss. 885-922. Ayrıca bkz. *Lemalar* (yirmi sekizinci), ss. 418-476. *Hizbu'l Ekber*, s. 2.

argümanları kaynak edindiği görülmektedir. *Nehc'ul Belaga* ile *Celcelutiye* ve *Risale-i Nur* arasında örnekler dahil olmak üzere ilgi çekici benzerliklere rastlanmaktadır. Özellikle *Esmâ-ül Hüsna* ile ilgili kullanılan söylem, canlılar dünyasına ait benzer örnekler, varlığı ele alış biçimleri bunun göstergeleridir. Şimdi bu benzerliği karşılaştırmalı olarak ortaya koymaya çalışalım.

Öncelikle her iki düşünce yapısında da, Allah birdir, tektir. Yüce Yaratıcı, varlığı kesin, gönderdiği din açık, yarattığı şeyler de ortadadır.²⁸⁶ Burada her iki düşüncenin de Allah'ın varlığını kanıtlama çabası içinde oldukları görülmektedir. Bunun nedeni Nursi'nin, kendisini içinde bulduğu inkârcı dönemden kaynaklanan imana dair saldırılar ve O'nun Allah'ın varlığının ispatı konusunda hassasiyeti denilebilir. Bu durum Hz. Ali'de ise, inanç ile inkâr arasında çok ince bir çizginin var olduğu kanısını taşımasından kaynaklanmaktadır.²⁸⁷ Ona göre, kanıtlı ve gerekçeli konuşmak gereklidir. “Yüce Allah, yarattıklarını gönderilen bir peygamberden, indirilen bir kitaptan, zorunlu bir kanıttan ve açık bir yoldan yoksun bırakmaz.”²⁸⁸ Bu durum Nursi'de de benzer şekilde ele alınmıştır. Allah'ın varlığının kanıtı olarak özellikle Hz. Peygamberi bir delil olarak sunar. O'na göre, son ilahi kitap Kur'an'ı Kerim zaten başlı başına bir kanıttır. Hz. Ali'nin sunduğu zorunlu bir kanıt ve açık bir yol ise, burada, insanın her gün temaşa ettiği evren ve içindeki vicdandır.²⁸⁹

Hz. Ali Allah'ın varlığını kanıtlamada, anlaşılır düzeyde, aposteriori çıkarımlarda bulunur. Yaratılmışlardaki ve görünenlerdeki güzelliğin önceliği Yüce Yaratıcının varlığının ve öncesizliğinin bir kanıtıdır. O'na göre, Allah, gücüyle görünen, bilgisiyle görünmeyen, büyüklüğüyle yüce bir varlıktır. Bu nedenle örneksiz yaratma yalnız O'na özgüdür. Yaratıklarına benzemekten aşkındır ve Allah'ın yaratma sanatı inceliklerle doludur. Allah en güzel yaratıcıdır.²⁹⁰ Hz. Ali, ilahi bir nitelik olan yaratma ile güzel yaratış arasında doğrudan bir ilişki kurar. O'nun bu konudaki açık ifadelerinin bir örneği şudur: “Yarattığı küçük bir şeye, onu nasıl da sağlam yarattığına, tasarımını da ne güzel yaptığına bakmıyorlar mı? Ona

²⁸⁶ Ali B. Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, Çev. Kadri Çelik, Tahkik Seyyid Ali Hüseyini BUHTÎ, Ferec Yayınları, <http://www.ehlibeytkutuphane.com/pdf/NEHC%C3%9CL%20BELAGA%20SON.PDF> (Erişim Tarihi 09.04.2015), s. 257. Krş: Nursi, *22.Söz, 32. ve 33. Söz, 23. Lema, 3. Şua, 7. Şua*.

²⁸⁷ Nursi, *Lemalar*, s.290. Krş: Yasa, a.g.m., ss. 1-8.

²⁸⁸ Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), ss. 108, 113, 115, 118, 122, 135, 151. Ayrıca bkz. Yasa, “Nehcu'l Belağa”, ss. 1-8.

²⁸⁹ Nursi, *Asay-ı Musa*, ss. 116-118. Bkz. *M. Nuriye*, ss. 14-35. a.e. s. 318. a.e. ss. 213-215, *Sözler*, ss. 606-607.

²⁹⁰ Yasa, “Nehcu'l Belağa”, ss. 1-8. Bkz. Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), ss. 174, 160, 161, 162, 154,155.

kulak vermiş; onun kemik ve derisini güzelce yaratmış. Küçücük bedenli karıncaya, görünümündeki inceliğe bakınız!”²⁹¹ Burada Hz. Ali, bir ilahi nitelik olan yaratmayı güzellik bağlamında ele almaktadır. Bunu ortaya koyarken de somut örnekler üzerinde durmaktadır.²⁹²

Risale-i Nur’da, Tanrı’nın varlığını kanıtlama girişimi örneği geleneksel İslam düşüncesi sınırları içinde de yer alan estetik delil dolayımında belirir. Güzelliklerden hareketle Tanrı’nın varlığına gidiş: “Güzel bir çiçeğin dakik programını küçücük bir tohumunda derc etmek büyük bir ağacın sahife-i a’ mâlini, tarihçe-i hayatını, fihriste-i cihâzâtını küçücük bir çekirdekte mânevî kader kalemiyle yazmak, nihaysiz bir hikmet kalemi işlediğini gösterir.”²⁹³ Örneğiyle açıklanır. “Semâda yıldızları kadar, zeminde çiçekleri kadar berâhin-i tevhid görünüyor, okunuyor.”²⁹⁴ “Bir incir çekirdeğinden koca bir incir ağacını ve ince bir sapla koca bir kavunu bağlayıp çıkararak kudrete hiçbir şey ağır gelmez.”²⁹⁵ Burada Nursi de, bir ilahi nitelik olan yaratmayı güzellik bağlamında ele almaktadır. Bunu ortaya koyarken O’da somut örnekler üzerinde durmaktadır.

Hz. Ali, Apriori olarak, güzel yaratma bağlamında tam hükmü, sağlam bilgisi, kesin işi olan bir Allah anlayışından bahsetmektedir. Bu nedenle, bir yandan Allah’ın en güzel sıfatlarla niteli olduğu, öte yandan dünyanın güzel ve çekici oluşunu açık bir dil ile ortaya konmaktadır. Hz. Ali, estetik delil bağlamında Allah’ın güzel yaratma konusundaki eşsizliğini şöyle ifade eder: “O, kendinden önce var olan bir yaratıcının ölçüsünü ölçü, örneğini örnek edinmeksizin yaratılanı yarattı.”²⁹⁶

İlgili eserde de, bu durum bir takım apriori söylem ve çıkarımlarla kendini göstermektedir. Bazı örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

Sâni-i Âlem, âlemde dâhil olmadığı gibi, âlemde hariç de değildir. İlmi ve kudretiyle her şeyin içinde olduğu gibi, her şeyin fevkindedir. Bir şeyi gördüğü gibi, bütün eşyayı da beraber görür. Kâinat o Hâlık’ın nurunun gölgesi, esmâsının tecelliyatı, ef’alinin âsârıdır.”²⁹⁷

“Başını kaldır, kendini tanıttırmak isteyen fa’al ve kudretli bir Zâtın hârîka işlerine bak. Sen başıboş olmadığın gibi, bu hadiseler de başıboş

²⁹¹ Ebi Talib, *Nehc’ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), ss. 162, 174. Bkz. Yasa, “Nehcu’l Belağada”, ss. 1-8.

²⁹² Ebi Talib, *Nehc’ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), s. 174.

²⁹³ Nursi, *Sözler*, s. 66.

²⁹⁴ Nursi, *Sözler*, s. 387.

²⁹⁵ Nursi, *M. Nuriye*, s. 94.

²⁹⁶ Yasa, “Nehcu’l Belağa”, ss. 1-8. Bkz. Ebi Talib, *Nehc’ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), s. 160.

²⁹⁷ Nursi, *M. Nuriye*, s. 62.

olamazlar. Her birisi çok hikmetli vazifeler peşinde koşturuluyorlar. Bir Müdebbir-i Hakîm tarafından istihdam olunuyorlar.²⁹⁸

Burada, Nursi, yüce Yaratıcı'nın, yukarıda belirtilen benzer argümanlardan hareketle, Vacibü'l Vücüd, Vahid, Ehad, Ferd, Samed, Alim, Kadir, Mürid, Semi, Basir, Mütakellim, Hayy, Kayyum olduğu gibi, bütün celal ve cemal sıfatlarla da muttasıf olduğunu belirtmektedir. Yaratılmışlardaki güzellikler Onun tecellisi olduğuna göre kainatta ne kadar güzellik ve mükemmellik varsa, hepsinden daha yüksek tabakada ve sınırsız bir derecedeki sıfatlar Onda vardır. Çünkü ihsan servetin, icad vücudun, icap vücubun ayrılmazı ve delili olduğu gibi; kâinattaki bütün mükemmellikler ve güzellikler, Sani Zülcelalin Kemal ve Cemaline bir bürhandır.²⁹⁹

Hz. Ali güzel yaratılışı anlatmak için, insanın yetkin bir biçimde yaratılışını, ırmakların güzel akışını ve yeryüzünün verimli oluşunu öne çıkarmakla birlikte örnek olarak daha eşsiz gördüğü Tavus, Yarasa ve Çekirgeden de bahseder.³⁰⁰ Bu Yarasa, Tavus ve Çekirge örneğinin bir benzerinin ilgili delil bağlamında ele aldığımız eserde de kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca sinek ve karınca örneklerinin de benzer şekilde kullanıldığı görülmektedir.³⁰¹ Böylece sanatkar ile sanat eseri arasındaki ayırımın iyi kurgulandığı ve bu ayırım nedeniyle Allah'ın tam olarak bilinemeyeceği de ileri sürülmektedir.

Hz. Ali'nin, Tanrı evren ilişkisi konusuna da son derece metodolojik yaklaştığı görülmektedir. Anılan yaklaşım içinde parçadan bütüne doğru bir gidiş söz konusudur. Eserde, parçacı yaklaşım gereği, ilk olarak tek tek varlıklara atıfta bulunma tercih edilmektedir. Şöyle denilir: "O, yaratıkları gücüyle yarattı, rüzgârları rahmetiyle estirdi, yeryüzünün hareketlerini kayalara bağladı."³⁰² Anılan parçacı yaklaşımın, bir aşamadan sonra eserde yerini giderek bütünlüğe terk ettiği görülmektedir. Nitekim eserde, bu durum son derece estetik bir kavram olan Esmâ-i Hüsnâ ile ortaya konmaktadır. Şöyle ki: "Yaratıklarına yaratıklarıyla yansıyan,

²⁹⁸ Nursi, *Şualar*, s. 109.

²⁹⁹ Harmancı, *Nur Risaleleri*, s. 67.

³⁰⁰ Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), ss. 161-162.(Tavus), ss.154-155 (Yarasa), s.174 (Çekirge). Ayrıca bkz. Yasa, *Nehcu'l Belağa*, ss. 1-8.

³⁰¹ Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), ss. 162-174. Krş: Nursi, *Lemalar*, ss. 85-87. (Yarasa), *Lemalar*, s. 667. (Çekirge), *Lemalar*, s. 149. (Yarasa).

³⁰² Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), s. 174. Bkz. Yasa, "Nehcu'l Belağada", ss. 1-8.

kalplerinde kanıtıyla beliren Allah'a hamd olsun."³⁰³ Bu durum benzer şekilde ilgili eserde de gözlenmektedir. Nerdeyse canlı cansız ne varsa sayılmaya çalışılmaktadır. Bu varlıklardaki estetik ve güzel yaratılıştan hareketle de mutlak güzele gidilmeye çalışılmaktadır.

Bunun yanı sıra Tanrı'nın evrenle olan bütünleşmesin de, Esmâ-ül Hüsna'nın kullanımı söz konusudur. Örneğin Tanrı, Cemil'dir. Öyleyse yarattıkları da güzeldir. Tanrı, Kemal ismine sahiptir. Öyleyse bütün varlıklar mükemmeldir sonucuna varıldığı görülmektedir. Bu düşünceden hareketle ele aldığımız eserde, Tanrı'nın varlığı sorununa ait çözümlerin mantıksal uzantılarının Hz. Ali düşüncesine kadar gittiği anlaşılmaktadır.

Bu anlamda ele aldığımız esere bakıldığında, şu ifadelerle karşılaşılmaktadır. "Celcelutiye, Risale-i Nur'u içine almış ve onu sinesine basıp manevi çocuğu gibi kabul etmiştir. Mahlûkatla ilgili ilimlerin özü ve sırrının toplandığı Celcelutiye, kendi hazinesinin bir kısım pırlantalarını Risale-i Nur ahir zamanda ortaya koymuştur."³⁰⁴ şeklinde bir bağ kurulduğu görülmektedir. Anlaşılan o ki, müellif bu eserden çok etkilenmiştir. Allah'ın varlığı ve varlığı yaratmasıyla ilgili sorunları bu eser marifetiyle çözdüğü anlaşılmaktadır. Allah'ın nasıl bir varlık olduğu ve O'nun gizemli yaratışına dair büyük öz ile sırrı bu esere atfetmektedir. Bu yüzden de ona çok değer verdiği görülmektedir. Bu durum, Celcelutiye'nin kendi eserini kapsamaması ve manevi evlat kabul ettiği yargısından anlaşılmaktadır. Peki, estetik delil bağlamında bu eserden nasıl faydalanılmıştır. Hangi argümanlar doğrudan veya dolaylı olarak kullanılmış olabilir.

Öncelikle Celcelutiye de kullanılan üslup ve yöntem benzerliği göze çarpmaktadır. Risale-i Nurda her bölümün başlangıcı olan Besmele ve Salavat ile başlama üslubu ve surelerin kullanılışı bu eserde de karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁵ Esmâ-i Hüsna ile kâinat irtibatı kurulmaktadır. Bu durum ilgili eserde işlenen en önemli argümanlardan bir tanesidir. Örneğin, Ehad-Bedi ilişkisi gibi³⁰⁶ Tanrı'nın nasıl bir varlık olduğu ve mevcudatı ne güzel yarattığı sürekli işlenmeye çalışılan bir durumdur. Varlığa esma ile sesleniş vardır. Hayy, Kayyum, Ehad, Bedi, Bâsıt, Bârf

³⁰³ Ebi Talib, *Nehc'ul Belaga*, <http://www.ehlibeytkutuphane.com>, (Erişim Tarihi 09.04.2015), s. 160. Bkz. Yasa, "Nehcu'l Belağada", ss. 1-8.

³⁰⁴ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 10.

³⁰⁵ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 2. , (Ayetler için bkz. ss. 20-22.)

³⁰⁶ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 2.

isimleri bunlardan bazılarıdır.³⁰⁷ Celcelutiye bunun sır ve gizemini ifade eden bir eserdir. Ele aldığımız eserin de, kanıtlama yöntemi olarak bunu benimsediği görülmektedir. Burada Rabb'in yüceliği vurgusu yapılmaktadır ve İsmi Azam ile yakarış vardır. Bu yakarış, Risale-i Nur Külliyyatında sıkça kullanılmaktadır. Çünkü Allah'ın mutlak büyüklüğü her iki kaynakta da kabul edilen bir olgudur.³⁰⁸

“Nur” isminin de Celcelutiye'den esinlendiğini müellifin eserinin çeşitli yerlerinde ifade etmektedir. “Risale-i Nur” ismine ilham olan ibare olarak, “*Her taraftan beni Nurlar kuşatır*” cümlesinde ve benzer yerlerde geçen “Nur” ismini göstermektedir. Bu ismin daha başka yerler de sürekli karşısına çıkmasını bu isme bir işaret olarak algılamıştır.³⁰⁹ Yine, “O Nur, hayatını ve nurunu rauf, rahim ve kuddüs isimlerinin tecellisiyle, O zatın kibriya ve azamet, refet ve rahimiyetinden alır. İşte dalalet ve inkârcılık ateşinde O ‘Nur’ ile söndürülür.” İfadesi de, dönemin inkârcularına karşı, Risale-i Nur’un kutsiyetine işaret kabul edilmektedir.³¹⁰ İşte Celcelutiye, bu anlamda söz konusu esere kaynaklık etmektedir.

İki eserde de eşya'ya karşı bakış açısı aynıdır. “İsmi Azamdan tecelli edip gözleri kamaştıran parıltı ve nur hürmetine” ifadesi risalenin tümünde eşyayı değerlendirirken kullanılan bir ifadedir.³¹¹ Her şeyi hikmetle yaratan, nizam ve intizamla donatan ve faydalı hedeflere yönelten anlamında inayet delili ve ilgili Esma'lar bu eserin genelinde Tevhid delili olarak kullanılmıştır.³¹² Yine buradan anlaşılıyor ki, eserde estetik delilin bir kaynağı da burasıdır. Çünkü bu argümanların aynısı ilgili eserde karşımıza çıkmaktadır.³¹³ Aynı zamanda Nursi, Tanrı ile ilgili bazı ifadeleri kullanırken Celcelutiye'den esinlenmiştir. Zira “İzzet ve celal sahibi” gibi

³⁰⁷ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 4.

³⁰⁸ Nursi, *Hizbul Ekber*, s. 14.

³⁰⁹ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 6.

³¹⁰ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, ss. 14-16.

³¹¹ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 4.

³¹² İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, ss. 1-36.

³¹³ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 1. (Eserin giriş kısmında Nursi'nin Celcelutiye ile ilgili görüşlerine yer verilmektedir. Hatta bahsettiğimiz iki eser arasındaki ilişkinin daha da derin olduğu anlaşılmaktadır. O şöyle demektedir: “...Ve madem sarahat derecesinde çok karine ve emarelerle Risale-i Nur *Celcelutiye*nin içine girmiş, en mühim yerinde yerleşmiş. Ve madem Risale-i Nur ve eczaları bu mevkiye layıktır ve Hz. İmam Ali'nin nazar-ı takdirine ve tahsinine ve onlardan haber vermesine liyakatleri ve kıymetleri var. Ve madem Hz. İmam Ali Risale-i Nur'dan, zahir bir surette haber veriyor, Sözlerden, Mektuplardan sonra Lema'lara işaret ediyor... Ben Celcelutiye'yi okuduğum vakit...Benim hususi kanaatim şudur ki: *Celcelutiye*, madem Risale-i Nur'u içine almış ve sinesine basıp manevi veled gibi kabul etmiş, elbette “mahlukatla ilgili ilimlerin özü ve sırrı onda toplanmıştır” fıkrası ile kendi hazinesinin bir kısım pırlantalarını ahir zamanda neşreden Risale-i Nur'u şahit gösterip Celcelutiye'yi bir hazine-i ulum ve bir define-i ilmiyedir diye bihakkın medh-ü sena edebilir.” (Ayrıca delil bağlamında kastettiğimiz benzerlikler için ss.1-36 arası incelenebilir.)

“güzel isim”lerin kullanımında aynı ifadeler söz konusudur. Eserde hemen hemen bütün esma'nın kullanıldığı görülmektedir. Benzer bir durum olarak, bu isimlerin kullanılmasındaki maksadın, hem Celcelutiye’de hem ele aldığımız eserde, Allah ile müthiş bir irtibat ve inançsız düşmanlara karşı güç kazanılması isteğinin olduğu anlaşılmaktadır.³¹⁴ Risale-i Nur’un önemli parçalarından olan Ayet-ül Kübra risalesi ve Asa-yı Musa risalelerinin isimlerinin de Celcelutiye’den alınmış olduğunu ifade etmeliyiz.³¹⁵

Sonuç olarak, burada kullanılan isim, konu, tema, ayetler vs. bütünüyle doğrudan veya dolaylı olarak ilgili eserde kullanılmıştır. Dolayısıyla Hz. Ali’ye atfedilen bu eserden önemli ölçüde faydalanıldığı görülmektedir.

---

³¹⁴ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 14. Örnek ifade için bkz. “Ey benim İlah’ım ve Sahibim! Sensin benim ümidim, ey sonsuz rahmet ve keremiyle sossuzluğa uzanan bütün ümitlere tükenmez bir hazine olan Allah’ım! Bana karşı toplanıp hazırlanmış küfür ordusunu hezimete uğrat!”

³¹⁵ İmam-ı Ali, *Kaside-i Celcelutiye*, s. 28. (Daha fazla benzer örnekler için bkz. ss. 1-36.)

SONUÇ

Geleneksel İslam düşüncesinde tarihsel geçmişi olan, buna karşılık çağdaş din felsefesinde diğer delillere oranla daha az yer kaplayan estetik delil, Tanrı'nın varlığı lehinde geliştirilmiş delillerden birisidir. Teleolojik delil içerisinde tahlil edilmesi, onun bu delilin bir alt kategorisi şeklinde düşünülmesine neden olmamalıdır. Zira evrende görülen güzellik fikrine dayanan estetik delilin, kendi iç tutarlılığı içerisinde belirgin bir güce sahip olduğu söylenebilir. Sıradan insanın dahi kolaylıkla anlayabileceği özellikler taşıyan bu argüman, diğer kanıt türlerinde pek vurgulanmayan âlemin estetik yapısına dikkat çekmesiyle canlılığını korumaktadır. Batı ve İslam düşüncesinde çeşitli filozoflarca da ele alınan, kökleri Yunan felsefesine kadar giden estetik delil, bilimsel gelişmelerle birlikte, kanıt olarak gücünü daha iyi ortaya koymaktadır.

Tanrı'nın varlığı meselesinin çözümünde Estetik Delil'in ikna edici bir rol üstlendiği Risale-i Nur Külliyyatında, Yaratıcı ve yarattığı varlığın güzellik boyutu, onun ana temalarındandır. Zira Nursi'nin, eseri kaleme almasına neden olan ana etmenin, bahsi geçen bu temel sorun olduğu da söylenebilir. Burada Allah'ın varlığının ve birliğinin ispatı, O'nun 'Mutlak Güzel' olduğu, yarattığı bütün varlığın da güzel olduğuna dair bir kanıtlama çabası görülmektedir. Bununla ilgili olarak, söz konusu temel meseleler karşısında çözümler bulunmaya çalışılmakta ve estetik boyutta argümanlar geliştirildiği görülmektedir. Aynı zamanda yukarıda sözü edilen meseleler karşısında; insanların, tüm varlığın kaynağı olan Yaratıcıyı estetik boyutta nasıl kavrayabildiği ve âlemdeki güzelliğin O'nu kanıtlamada bir yeri olup olmadığı meselesinin irdelenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Tanrı'nın varlığı probleminde, söz konusu bu irdelenmenin metodolojik olarak da ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir. O'nun varlığının en açık kanıtı olarak değerlendirilen, güzellik kanıtı da diyebileceğimiz estetik delil, Apriori ve Aposteriori olarak temellendirilmiştir. İlgili eserde, ısrarla atomdan yıldızlara,

sivrisineğin midesinden, güneş sistemine kadar her şeyin mükemmel, kusursuz bir ahenk içinde olduğu ve güzel yaratıldığı sürekli olarak vurgulanmıştır. Nursi, kâinata her gün müşahede ettiğimiz değişim, devamlılık, düzenlilik, ahenk ve estetikten hareketle etrafımızdaki varlıklardan ‘*Mutlak Güzel*’e gitme çabası içinde olmuştur. Bütün varlıkların O’nu göstermede bir ‘ayna’ görevi gördüğünü belirtmiş, kâinatı bir kitap gibi görmeyi ve okumayı, canlı örneklendirmelerle tasvir etmeye çalışmıştır. Âlemin, aşkın bir varlıktan ‘mele-i âlâ’dan gelen bir mektup olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra bu eserde, Allah’ın varlık ve niteliklerinden hareketle evrende görülen düzen, tasarım ve güzellik de anlatılmıştır. Yani O’nun Esmâ-ül Hüsna’sından hareketle; O’nun yüce, güzel ve mükemmelliği, mana-yı harfi bakış açısıyla, aşk ve ihsan boyutunda dile getirilerek, âlemin estetik boyutu anlatılmaya çalışılmıştır.

Bununla birlikte Risale-i Nur’un, Kur’an’î düşünce metodu ile kelimeler, felsefe ve tasavvuf düşüncesini kullanarak rasyonel temelli bir din felsefesi geliştirmede önemli bir rolü olduğunu da belirtmek gerekir. Din felsefesinin temel sorunlarından olarak, ele alınan problemin Tanrı’nın varlığının ispatı olduğu hatırlanacak olursa, bir kanıtlanma metodu olarak estetik delil, herkes tarafından kolay anlaşılır olduğu için burada tercih edilmiştir. Yaratıcı ve âlem, estetik boyutta ve çağın argümanlarına göre ele alınmıştır. Müellif, Celal, Cemal ve Kemal gibi Esmâ-ül Hüsna’ya dair kavramlarla Yaratıcı’nın varlığını temellendirirken, Mana-yı Harfi ve Mana-yı İsmi kavramlarıyla da Yaratıcıya karşı bakış açımızın nasıl olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bununla da yetinmeyip, Allah’ın sevdiği güzel bir kulun özelliklerinin nelerden oluşması gerektiğini Aşk ve İhsan boyutuyla ele alıp, O’nun varlığını kanıtlanma çabasının da ötesine geçmeye çalıştığı görülmektedir. Böyle bir çaba içinde olmasının nedenlerini ise, müminleri tahkiki imanla buluşturmak, dinsizlik olarak görülen pozitivizm, materyalizm, ateizm gibi fikri akımlarla mücadele etmek ve kendi tabirleriyle iman ve Kur’an hizmetini gerçekleştirmek olarak sıralamaktadır.

Bu anlamda ilgi alanımız açısından bakıldığında eser, İslam düşünce geleneğinin devamı niteliğindedir. Risale-i Nur’da ortaya konulan düşünceler elbette hiç söylenmemiş, belirgin bir otantiklik içeren düşünceler değildir. Ancak yeni bir üslupla söylenmiş, hatırlatmalar içerdiğini söyleyebiliriz. Zira müellif, bu problemleri kelimeler ve tasavvufi olarak yorumlayan Gazali, İmam Rabbani, İbn Arabi gibi İslam düşünürlerine paralel bir yol izlemiştir. Bu anlamda tasavvuftan oldukça

etkilenmiş ve onun argümanlarını kullanmıştır. Ulûhiyet konusunda Kur'anî delilleri kullandığı için, kendisinden övgüyle bahsettiği İbn Rüşd'den de ziyadesiyle istifade etmiştir. Bununla birlikte eserlerinin kaynağı olduğunu söylediği Hz. Ali düşüncesinden ve O'na atfedilen 'Celcelutiye' isimli eserden de faydalandığı anlaşılmaktadır. Ancak eserin tutarlılığı, geleneksel İslam kültürüne ait söz konusu kaynakları kabul etmeyen birisi için veya Kur'an'ı kabul etmeyecekler için tartışmalı hale gelmektedir. Zira Kur'an'ın manevi icazından çıktığı söylenen eserin, kaynak olarak tamamen dini argümanlara dayandırılması ve müellifin daha önce belirttiğimiz kabul görmeyen ya da tam olarak anlaşılammış bazı söylemleri onun otantikliği sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yukarıda bahsi geçen bu sorunla birlikte, Nursi'nin beslendiği kaynakları ve söylemlerini hem Şia hem de Sünni ekole dayandırması ise, O'nun İslam düşünce tarihindeki ayrıcalıklı yerini hazırlayan faktörlerden biridir. Sünni ve Şia düşüncesine ait kaynakların bilinçli bir amaçla, Tevhit gayesi için kullanıldığı görülmektedir. Bu iki düşünceyi de birleştiren argümanlar kullanması her açıdan önemlidir. Zira Şii ve Sünni düşüncenin olumlu yanlarının birleştirilmesine dayalı böyle bir sentez, günümüz düşünce dünyasının tam da ihtiyaç duyduğu bir yaklaşımdır. Dolayısıyla bu eseri bu kadar farklı kılan şeyin, söz konusu birleştirici özelliği olduğu söylenebilir. Böyle bir sonuç ise, müellif ve eserine yöneltilen bir takım eleştirilere de cevap niteliği teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra, kendi düşünce dünyamıza ait bu külliyyatın, akademik olarak daha çok ele alınıp, incelenmesinin gerekliliği de tespit edilmiştir. Bu eserin, "Anlaşılmaz" bir kaynak olduğu, takipçilerince "aşırı yüceltilmesi", "Kur'an'ın yerine geçiriliyor" endişesi veya "yazdırıldığı" iddialarına dair, ona yöneltilen bir takım eleştirilerin temel nedeninin de, söz konusu bu külliyyatın bilimsel metodolojiye uygun olarak incelen(e)memesi olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, 'Risale-i Nur Külliyyatı, din felsefesinin konuları ile yakından ilgilidir ve gerçekleştirmek istediği amaç doğrultusunda bir orijinalite içermektedir. Tanrı'nın varlığı sorunu ve bu soruna 'estetik delil' ile getirilen Apriori ve Aposteriori yaklaşım din felsefesi açısından onun rasyonel yönünü ortaya koymaktadır. Yine bu delil'in, herkesin anlayacağı forma sokularak din felsefesi özelinde bir açılım potansiyeli taşıdığı ifade edilebilir. Felsefe genelinde ise, hem Batı hem İslam düşüncesine ait izler taşıması daha yakından incelenmesinin

gerekliliğini göstermektedir. Ayrıca Risale-i Nur, kendi fikri geleneğimizi keşifte pozitif bir rol oynayarak, bize ait bir din felsefesi geliştirmede bir basamak oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acluni, İsmail b. Muhammed el-Cerrâhî; *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Amme İşteharâ Mine'l-Ehâdîsi ala Elsineti'n-Nâs*, Tahkik: Muhammed Abdulaziz Halidi, C II, Beyrut: Darü'l Kütübü'l İlmîyye, 2009.
- Aktaş, Kubilay; *Celcelutiye Sufilerin Saklı Hazinesi*, İstanbul: Selis Kitaplar Yayını, 2013.
- Aslan, Adnan; *Tanrının Varlığına Dair Argümanlar ve Çağdaş Ateist Din Felsefesi Eleştirisi*, İstanbul: İsam TDV yayınları, 2007.
- Augustinus; *Batıya Yön Veren Metinler, İtirafklar Serisi 3*, Çev. Dominik Pamir, Kaktüs Yayınları, 2007, <http://www.dusuncetarihi.com/makale/itiraflar>, (Erişim Tarihi 08.04.2015).
- Aydın, Mehmet; *Din Felsefesi*, İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2010.
- _____; "Risale-ı Nur'da Kötülük Problemi", *Köprü Dergisi*, Sayı:59-60/Yaz-Güz, 1997.
- Badıllı, Abdulkadir; *Risalei Nurun Kudsi Kaynakları*, İstanbul: Envar Neşriyat, 2011.
- Bayındır, Abdulaziz; *Celcelutiye Hakkında Bir Vahiy İnmiş midir?* <https://www.youtube.com/watch?v=0j786dp47zQ>, (Erişim Tarihi 26.06.2015).
- Buz, Metin; *Bediüzzamanda Aşk*, İstanbul: Hayy Kitap, 2012.
- Büyük Türkçe sözlük Veri Tabanı; T.D.K. Otantik Nedir, <http://otantik.nedir.com/#ixzz2afdKLXki>, (12.07.2014).
- Cavit, Haticetül Kübra; *Turan Koç'ta Din ve Estetik*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Metni, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011).
- Cevizci, Ahmed; *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Demirci, Senai; "Varoluş Aşk Bakış", *Köprü Dergisi*, İstanbul: Risale-i Nur Enstitüsü Yayını, Sayı: 71, Yaz/2000.
- Dorman, Emre; *Modern Bilim: Tanrı Var Evrenin ve Yaşamın Oluşumundaki Hassas Ayarlar Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2011.

- El-Gazali, Ebu Hamid; *İhya-i Ulûm-id-dîn*, Çev. Ali Arslan, 10 Cilt, İstanbul: Arslan Yayınları, 1978.
- Harmancı, Abdülkadir; *İlm-i Kelam ve Risale-i Nur*, İstanbul: Risale-i Nur Enstitüsü Yayınları, 2000.
- Hume, David; *Din Üstüne*, Çev. Mete Tunçay, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2004.
- Işık, Aydın; *Din ve Estetik Felsefi Bir İnceleme*, İstanbul: Tıbyan Yayıncılık, 2011.
- Kant, İmmanuel; *Saf Aklın Sınırları Dâhilinde Din*, Çev. Suat Başar Çağlayan, Konya: Literatürk Yayınları, 2012.
- Kaya, Mahmut; *Kindi Felsefi Risaleler*, İstanbul, Klasik Yayınları, 2003.
- Koç, Turan; *İslam Estetiği*, İstanbul: İsam Yayınları, 2010.
- Kurt, Hüseyin; “Bediüzzaman Said Nursinin Muhyiddin İbn’ül Arabi ve Vahdeti Vücut Hakkındaki Düşünceleri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* (İbnü’l-Arabî Özel Sayısı-2), 2009.
- Mardin, Şerif; *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, Metin Çulhaoğlu, (çev.), 10.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Nevzat, Tarhan; *Akıldan Kalbe Yolculuk*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.
- _____ *Çağın Vicdanı Bediüzzaman*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2012.
- Nursi, Said; *Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risale-i Nur Külliyatı*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Sözler*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Lemalar*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Mektubat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Şualar*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *İşârâtü’l İ’caz*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Mesnevi-i Nuriye*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.
- _____; *Asay-ı Musa*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.

_____; *Muhakemat*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2008.

_____; *Sikke-i Tasdiki Gaybi*, İstanbul: Söz Basım Yayınları, 2009.

_____; *Kaside-i Celcelutiye ve Hizbü'l-Ekberin-Nuri*, Ter. Ali Erdoğan, İstanbul: Nesil Yayınları, Şubat, 2013.

_____; *Divan-ı Harbi Örfi*,

<http://www.sorularlarisale.com/index.php?s=modules/kulliyat&risale=1581>,
(17.11.2014).

Ordu, Talat ve Erkal, Seyyit N.; *Tespitler Işığında Bediüzzaman ve Risale-i Nur*, İzmir: Şahdamar Yayınları, 2005.

Platon; *Devlet*, 595a-c-598e-599d, Türkçesi: Ersin Uysal, Dergah Yayınları, 2005,
<http://www.dusuncetarihi.com/makale/devlet-2>, (Erişim Tarihi 08.04.2015).

Plotinus; Batıya Yön Veren Metinler, *Ennead*,

<http://www.dusuncetarihi.com/makale/ennead-dokuzluklar>, (Erişim Tarihi
08.04.2015)

Rüşd, İbn; *Faslu'l Makal el-Keşfan Minhaci'l Edille-Felsefe Din İlişkileri*, Haz. Süleyman Uludağ, 3. Basım, İstanbul: Dergah Yayınları, 2004.

Risale Online, Celcelutiyenin Mahiyeti Nedir, <http://www.risaleonline.com/soru-cevap/celcelutiye>, (Erişim Tarihi 26.06.2015)

Swinburne, Richard; *Tanrı Var mı?*, Çev. Muhsin Akbaş, Bursa: Arasta Yayınları, 2001.

Soyer, Ahmet Nebil; “Bediüzzaman Estetiğinin Çok Yönlü Bir Penceresi: Temaşa”,
[http://www.nurnet.org/Risale Çalışmaları](http://www.nurnet.org/Risale_Calismalari), (06 Eylül 2012).

Sönmez, Selim; “Esmaya Açılan Kapı”, *Köprü Dergisi*, İstanbul: Risale-i Nur Enstitüsü Yayını, s:71, Yaz/2000.

Sorularla İslamiyet, Celcelutiye İddiaları,

http://www.sorularlarisale.com/makale/11149/risalelerde_hz_ali_efendimize_ra_izafe_edilen_celcelutiye_adli_dua_metni_asagida_yer_alan_iddialarla_mesnetsiz_gosterilmeye_calisiliyor_bu_iddialarin_dogruluk_payi_var_midir_eser_hakkinda_bilgi_verir_misiniz.html, (Erişim Tarihi 26.06.2015)

- Şanverdi, Mehmet; *İbn Rüşd'e Göre İnyet ve İhtira Delilleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez Metni, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007).
- Şimşek, İsmail; *Dinin Estetik Boyutu*, Samsun, Etüt Yayınları, 2014.
- Taslaman, Caner; “Evrendeki Güzelliklerden Allaha Nasıl ulaşılır”, <https://www.youtube.com/watch?v=qZZpfizPcLc>, (10.08.2014)
- Taşkent, Ayşe; *Güzelin Peşinde Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd'de Estetik*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.
- Toku, Neşet; *Risale-i Nurda Felsefe Eleştirisi*, İstanbul: Nesil Yayınları, 2009.
- Topaloğlu, Bekir; *İspat-ı Vacip*, Ankara: D.İ.P. Yayınları, 1987.
- _____ ; *İslam Kelamcılarına ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı*, Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1992.
- Tunalı, İsmail; *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Tüzün, İdris; *Risale-i Nurun Mahiyeti, ve İstifade Yolları*, İstanbul: İrfan Mektebi Yayınları, 2009.
- _____ ; Tüzün, İdris, *Risale-i Nur Konularına Giriş*, İstanbul: Süeda Basım Yayın, 2011.
- Uç, Himmet; “Bir estetik kategorisi: Yüce ve Bediüzzaman”, *Risale Çalışmaları*, <http://www.nurnet.org>, (12.05.2014).
- _____ ; “Bediüzzaman'ın Güzellik Okumalarından”, <http://www.nurnet.org/Risale> Çalışmaları, (12.04.2014).
- _____ ; “Bediüzzamanın Eserlerinde Güzellik ve Sanat”, <http://www.nurnet.org/Risale> Çalışmaları, (12.04.2014).
- _____ ; “Esmâ Okumaları”, <http://www.nurnet.org/Risale> Çalışmaları, (16 Ekim 2012).
- _____ ; “Risale-i Nurlar Klasik ve Evrenseldir”, <http://www.nurnet.org/Risale> Çalışmaları, (19.10.2012).

- Yalsızuçanlar, Sadık; “Sanat İnsanla Allah arasında Bir Gizdir”,
<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=284>, (Erişim Tarihi 09.04.2015).
- Yasa, Metin; *Estetik Etik İlişkisi Söylemler ve Çıkarımlar*, Ankara: Elis Yayınları, 2014.
- _____; Güzellik Kanıtı ve Taşıdığı Felsefi Değer, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl, 8, sayı-18, Erzurum Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınevi, 2004.
- _____; “Nehcu’l Belağada Hz. Ali’nin Allah Anlayışı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/9, Fall, 2009, ss. 499-506
- Yaran, Cafer Sadık; *Günümüz Din Felsefesinde Tanrı İnancının Akliliği*, Samsun: Etüt Yayınları, 2000.
- _____; “Lale Delili: Estetikten Etiğe ve Metafiziğe”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt:9, Sayı:2, 2009.
- Yıldırım, Suat; *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, İzmir: Define Yayınları, 2006.
- Yavuz, Yusuf Sevki; “Nur Risalelerine Göre Said Nursi’nin Kelâmî Görüşleri”, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu III, İstanbul, 1996.

ÖZGEÇMİŞ

İsmail ERGİN, 16.02.1981 tarihinde Samsun Alaçam'da doğdu. Alaçam İmam-Hatip Lisesini bitirdikten sonra, Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünden 2003 yılında mezun oldu. 2004 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığının personeli olan İsmail ERGİN, halen aynı kurumda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İletişim Bilgileri:

E mail: ergin-i@hotmail.com

Telefon: 0545 367 74 55

